

APA ÉS FIA
ÉS EGYÉB ELBESZÉLÉSEK

IRTA
KÁLNOKI IZIDOR

BUDAPEST 1911
AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMD. R.-T. KIADÁSA

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest: Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2023
ISBN 978-963-417-555-1 (online)
MEK-21521

TARTALOM

Apa és fia.
Ezredes úr Kozsibrák
Karácsonytól karácsonyig.
A Dömötör Jóska számára.
A nagy probléma
Lacika beteg
A félkezüek
Kati néni hagyatéka
Négy legény és egy kisasszony.
A modell
Későn.
Az asszony és a leány
Akik egyszer se halnak meg.
Férfihűség
A morál.
Két színész, egy kabát
Lulu nyaral
A cica.

Apa és fia.

I.

Ahogy az ember az ugi réven átkel a Tiszán, napi járóföldekre fölfelé és lefelé nem lát jóformán egyebet, csak búzát, búzát és búzát. Nehéz, nagy kalászosokban acélos, kemény búzát. Persze csak érés idején. Mert egyébkor nagy feketeséget is láthat az ember, mértföldekre felszántott fekete termőföldet, vagy pedig nagy, vakító fehérséget, amikor a hóesésnek érkezett el az ideje.

S akár az első napon, akár az ötödiken bolyongom a végenélküli síkságot, csak egy feleletet kapok az illetén kérdésre:

- Vajjon kiéi ezek a hatalmas búzatáblák?

- Bizony azok a nagyságos Moldova Gergely úréi. Minden a nagyságos Moldova Gergely úré erretájt. Az öregé.

- Nagyon öreg?

- Egy cseppet se. Talán az úrnál is fiatalabb. Úgy az ötven tájékán járhat. De negyvenre se tartja, aki látja. Egy szál, az nem sok, de annyi fehér haja sincsen.

- Mért hívják akkor öregnek?

- Mert van egy fiatal is azon a néven. A fia. Öreg Moldova Gergely is van, ifjú Moldova Gergely is van. S azért is oda kell tenni a nevek mellé, hogy ki melyik, mert ha egymás mellett látja az úr, alig fogja magától kitalálni, hogy melyik az apa, melyik a fia?

- Hja, a mai fiatalság gyorsan él. Még életükben utoléri a fiuk az apákat.

Aztán megint visz az út búzán és búzán, meg búzán végig, a végtelenségig.

A Moldovák egyébként a tizsakürti kastélyban laknak. Azaz csak az öreg Moldova Gergely lakik a kastélyban, a fiatal a világot éli és városokban tanyázik. Csak hébe-hóba néz le az apjához látogatóba, néhány napra. S olyankor az öreg mintha még nagyobb szeretettel járná a búzatábláit:

- Csak teremjete, földeskeim, teremjete!

Aligha el nem megy olyankor egy napi járó búzája.

A Moldova-kastélyt különben csak némi jóakarattal lehet kastélynak nevezni. Nagynak nagy, egy fél falu népe ellakhatnék benne, de nem épen palotaszerű építmény. Náddal fedett, régi-módi, alacsony házcsoportház az, talán csak felében téglából, másik felében vályogból való. Az ablakok kicsinyek, a homlokzat dísztelen, a mázolás kopott. Csak a kastély nagysága, meg a benne sürgő-forgó sokadalom mutatja, hogy erretájt fényes úri élet folyik.

Hát igen. A nagy sokadalom mindig a jólét jele. Ahol sok a cseléd, ott nagy úr a gazda.

Moldova Gergely uram, az öreg, a dolgozó-szobájába citálta maga elé a cselédség egy részét. A délutáni álma idejét áldozta fel, ebből mindenki sejtette, hogy nagy dolog van készülöben.

Először a parádéskocsis járult a gazdája elé.

- János, háromra befogsz, s kimégy az ugi révhez. Hintóba fogd be a négy almásszürkét. A fiatal urat hozod haza.

Most a szakácsné következett.

- Mari lelkem. Mi lesz vacsorára?

- Csak akad majd valami a ház körül. Csirke, kacsa. Vagy inkább liba legyen?

- Hatfogásos vacsora kell, Marikám. Minden, ami jó és drága. Nagy vendégség lesz és kevés személy. Hazajön a fiatal úr.

- Elég nekem ennyi. Tudom én már, miket szeret az ifiúr.

Kiabálva szalad Mari a konyha felé:

- Juci, Panna, Aranka! Ki az udvarra baromfit fogdosni!

No, lesz itt mingyárt nagy öldöklés.

Most Pista került sorra, az urasági inas. Katonaviselt ember, úgy áll az ura előtt, mintha az generális volna.

- A fiatal úr szobáit jól ki kell fűteni, aztán szellőztetni. Ha kilovagol, te fogod kísérni.

- Parancsolatjára, úgy lesz.

- A pincébe is lenézel, Pista. Pezsgőt fogsz frappirozni. És abból a régi sashegyiből keresel ki néhány üveggel. A hatvankilencesből. Amikor még termett bor a Sashegyen.

- Parancsolatjára, uram.

- S ha az ifiúr kérdezősködik nálad, hogy ki a legszebb leány a faluban, hát felelsz neki. Érted? De erről nem szólsz nekem semmit. Érted?

- Igenis, értem.

Összeverte a bokáit, s kiment. Most az intéző úr következett.

- Kedves intéző úr, maga befogat és bemegy Szolnokra.

- Szolnokra megyek.

- És pénzt hoz a takarékból. Ötven- vagy hatvanezer forintot. Ennyi csak elég lesz?

- Ha a biztosítást kell fizetni, akkor elég lesz. Ha az ifiúr jön, akkor talán nem lesz elég.

- Hát hozzon nyolcvanezret. Vagy kerek százat.

Ekkép elintéztén a dolgokat, Moldova Gergely úr mégis csak ledőlt a diványra egyet szundi-kálni. Este nyilván tovább kell ébren maradni a fiúval, jó azt előre behozni.

Csakugyan, jóval az éjfélén túl maradtak együtt apa és fia. Beszélgettek. Pesti dolgokról, búzatermésről. A pesti dolgok az öreget érdekelték, a termés meg a fiataalt. Mindenki abból kér, ami a másiknak van.

Éjfél után az öreg elkezdett mozgolódni. Ő máskor ilyen időben már a másik oldalára fordult, hajnali álomra.

- Talán aludni mehetnénk, fiam?

- Ne még, apám. Még van itt egy felbontatlan sashegyi. Azt megihatjuk.

- De ott is hagyhatjuk. Holnap újra nap lesz.

- Csakhogy én még el se mondtam, hogy mi hozott ezúttal haza.

- Az se baj, fiam. Kitaláltam én azt magamtól is. Már az intéző be is ment érte Szolnokra.

- Ezúttal rossz helyen tapogatóztál, apám. Azért jöttem, mert meg akarok házasodni.

- Hm. Ezt csakugyan nem találtam ki. Az intézőnek eszerint még egyszer be kell mennie Szolnokra.

- Semmi egyéb mondanivalód nincsen, apám?

- Mi legyen még? Érett ember vagy, okos ember vagy, gazdag ember vagy. Tudod, hogy mire szántad magadat, s bizonyosan jól megnézted, hogy kit választottál élettársul. Biztos vagyok benne, hogy jó családból való, szép, okos, művelt és derék leány az, akit menyasszonyoddá tettél.

- Köszönöm apám a bizalmadat. Mind igaz. Szép is, okos is, művelt is, derék is. És jó családból való. Gazdag is.

- No látod! Tudtam én ezt előre, hogy nekem semmi egyéb dolgom nem lesz a házasságod körül, csak áldásomat kell reátok adnom.

A fiu mosolyogva szorította meg az apja kezét.

- Nem, édes öregem. Még egy feladat vár reád, amire rá kell szánnod magadat. Meg kell kérned a leány kezét a számomra. Előkelő nép, kényes izlésű. Joggal elvárhatják ezt a formasságot.

Az öreg vakarni kezdte a fejét.

- Csak ezt ne, fiam. Ne zavarj ki engem az én nyugalmas fészkemből. Tizenöt éve nem mozdultam ki innen, hadd maradok itthon végig.

A fiu elérzékenyült.

- Édes, jó apám. Ha senki más nem, én tisztelem a te nagy gyászodat és büszke vagyok reá. Nem is zavartalak benne soha, mert nekem is meleg lesz a szívem tája, ha arra gondolok, milyen mélyen gyászolod szegény jó anyámat.

Két őszinte könny pergett le a fiu arcán. Az öreg elkomorodott.

- Beszéljünk világosan és okosan, fiam. Nem a gyász az egyedül, ami engem erre a remete-életre birt. Nagyon szerettem az anyádat, az igaz. Mélyen gyászoltam. Majd utána haltam, amikor elköltözött. De tizenöt év nagy idő. A seb begyógyult. Én már régen kibékültem a végzettel.

- De hát akkor miért?

- Megmondom, miért zárkoztam ebbe a nagy magányosságba. Mert ismerem magamat, ismerem a fajomat, ismerem a népemet. Mi olyan fajtából valók vagyunk, akik élni szeretnek. Pompázó, pazar, tékozló nép vagyunk. Gavallérok a költésben, ügyetlenek és lomhák a szerzésben. A magyar családok legnagyobb része azon megy tönkre, hogy minden fiu nagyobb úr akar lenni az apjánál.

- Nem értelek egészen. Csak nem voltam túlságosan pazar és tékozló?

- Nem, fiam. Nem voltál túlságosan pazar és tékozló. Csak épen elegendőképen. Annyit költöttél, amennyi megilletett. De szerezni, nem szereztél semmit. Költöttél a vagyonból, de nem gyarapítottad. Már most képzelj el, mi történik, ha én is ugyanezt cselekszem. Nézz meg. Elég fiatal vagyok még. Erős, életvidám, s olyan vér folyik az ereimben, mint a tiédben. Úr szeretek lenni, tele kezű, lyukas markú úr. Aki nem veri a fogához a garast. Ha én ezelőtt tizenöt éve belemegyek a világba, szórakozni, feledni, te adtad volna meg az árát, még pedig igen drágán.

Egy-két másodpercig hallgatott apa és fia. Azután folytatta az öreg:

- Mindenkiene úgy kellene élnie a világon, mint a Moldovák tették tíz nemzedéken keresztül. A fiatalja éljen vidáman, az öregje gyűjtsön szorgalmasan. Az öregapám idején is így volt, szeretném, ha az unokáim idején is így lenne.

- Én se nem kérek, se nem fogadok el tőled ilyen áldozatot, apám. Nem akarok tékozolni azon az áron, hogy te kuporgass.

- Csak ne szaladgálj a végleteken, fiam. Neked nem kell pazar tékozlónak lenned, s nekem nincs rá szükségem, hogy fukarul kuporgassak. De csak addig, amíg szépen itthon maradok. Amíg elaltatom magamban a szilaj vért. Ha csak egy hétre kikerülök megint a forgatagba, nagyon félek, hogy magával ragad. Az öreg oroszlán a ketrecbe való, fiam, mert az veszedelmes, ha megvadul. A fiatal akkor se karmol nagyokat, ha szabadon járkál.

A fiu szerető alázattal nézett föl az apjára.

- Nincs semmi veszedelmes a missziódban, édes öreg oroszlánom. Ahová én küldelek, ott nem vadulnak meg az oroszlánok, de megszelidülnek. Az a bájos kis leányka, aki rövid időn a te menyed lesz, s az a még bájosabb asszony, aki az ő anyja, s nekem anyósommá lesz, bizonyára nem fogják szilajjá tenni a te veszedelmes Moldova-véredet.

Apa és fiu koccintottak egy pohár vörös borral.

- Hát jó, fiam. Meglesz. Elmegyek leánynézőbe. És férfias becsületszavamra ígérem, nem fogom elhódítani előled a menyasszonyodat.

- Köszönöm, édesapám. Jó az ilyen reverzális, amikor az embernek ilyen fiatal, hatalmas, erős és hódító papája van. Különben is jó, hogy megmutattad az oroszlánkörmeidet. Majd vigyázok rád, papa.

Az öreg a vállára tette a kezét.

- Ez az, amire kérni akartalak. Hogy vigyázz rám. Asszonyt, kártyát és italt vigyél el az utamból. S akkor rendben lesz minden.

- Tehát holnap utazunk, apám.

- Holnap utazunk. S te gondold mindig a nagy rontó háromságra: asszony, kártya és ital.

Lefeküdtek mind a ketten. És sokáig nem tudtak elaludni.

- Hogy van az, - gondolta ifjabb Moldova Gergely - hogy az ember attól fél legjobban, amit leginkább szeret?

- Hogy van az, - gondolta öreg Moldova Gergely - hogy az ember azt szereti leginkább, amitől legjobban kell félnie?

Egyik se tudott önmagának felelni. Inkább elaludtak.

II.

A vasuton ültek apa és fia, öregebb és fiatalabb Moldova Gergely. Vitte őket a gyorsvonat Pest felé.

- Nem mennénk be az étkezőbe? - kérdezte az apa a fiától.

- Bemehetünk. Gyorsabban telik ott az idő.

Átkászolódtak vagy négy kocsin, azután leültek egy üres asztalhoz.

- Két pohár tejet kérek - rendelt öreg Moldova Gergely.
 - Tejet, apám? No nem bánom. Megkóstolom újra. Gyerekkorom óta úgy se ittam.
 - A legpompásabb ital, fiam. Frissít, szomjat olt és táplál. Azonfelül jó az ütőereknek. Lassabban meszesednek el. És jó az idegeknek is. Azt hiszem, aki házasodni készül, legokosabban teszi, ha előbb hozzászokik a tejiváshoz. A tejet ivó emberek rendesen boldog férjek lesznek.
 - Hozzászokom a tejiváshoz, apám.
 - Akkor nagyon szeretheted azt a leányt, fiam. Ha így első szóra elhiszed, amit összehazudozok neked. A tej nem ital. A tejet a csecsemőknek találta ki a természet, s minden korty, amit mi felnőttek megiszunk, egy-egy lopást jelent a természettel szemben. És csecsemőket megrabolni - pfuj, becstelenség.
 - De te mindig tejet iszol, apám.
 - Persze. Mert gyermekké akarom tenni a lelkemet. Vizenyőssé a véretem. De beszéljünk másról, okosabb dolgokról. Azaz te beszélj a szerelmesedről. Még a nevét se mondtad meg.
 - Mert nem kérdezted apám. Bensőleg duzzogtam is érte, hogy nem kérdezted.
 - Én pedig azért nem kérdeztem fiam, hogy ezzel is jelét adjam a nagy bizalmamnak. Azt akartam ezzel a hallgatásommal mondani, hogy: »nem kérdezek, fiam. Akit te szeretsz, az lesz a leányom«.
 - Köszönöm apa. Galambos Margit a neve. Vicmándi és kőrösmezei Galambos Margit. Az apja birtokos ember volt Hontban. Főispán is volt. Kinevezett főrend. De már tíz éve meghalt.
 - Tehát akkoriban, mint a te anyád.
 - Az anyjával él. Nyáron a birtokon, télen a fővárosban. Szép asszony az anyja. Fejedelmi szépség.
 - Milyen idős?
 - Harminchét, harmincnyolc. Én ugyan nem kérdeztem, de ennyinek kell lennie, mert Margitka tizennyolc. Ha az anyjával megy, mindenki testvéreknek nézi őket.
 - Érdekes asszony.
 - Okos is, jó is. Mégis erős csatád lesz vele, édesapám. Odahaza nem akartam elmondani, mert akkor nehezebben mozdultál volna ki a fészkekből. Most már kénytelen vagyok megmondani, hogy nagyon nehéz csatád lesz Galambosnéval.
- Öreg Moldova Gergely nagy szemeket meresztett a fiára. S gőg volt a hangjában, amikor kitört:
- Hogyan? Nem két kézzel kapnak utánad?

A fiu mosolygott:

- Nem, apa. Épenséggel nem. Elvégre is, én csak neked vagyok a fiad, csak a te szemedben vagyok a legkülönb. Nem is jó volna, ha az egész világ annyira tartaná az embert, mint a tulajdon apja. De azért, ha nem is kaptak két kézzel utánam, nincs okom a panaszra. Melegen fogadtak, megbecsültek, s a kis leányka, aki nálamnál sokkal vagyonosabb és előkelőbb embereket kikoszorazott már, nekem megvallotta, hogy szeret. Az anyja is szívesen adja hozzám a leányát. Megmondta.

Az öreg arca kiderült:

- No azért!

Majd kérdésre fordította a szót öreg Moldova Gergely.

- Akkor nem értem, hogy miért lesz nehéz csatám?

- Az anya miatt. Mondtam már, hogy özvegy Galambosné szép asszony, fiatal asszony, búbajos asszony. Így aztán érthető, hogy nem akarja még férjhez adni a leányát.

- Dehogyan is érthető. A leány arra való, hogy fejkötő alá kerüljön.

- Arra való. Ő is azt mondja, hogy arra való. De nem épen tizennyolc éves korában - mondja ő. - Minek járjon a lánya is úgy, mint ő maga járt - mondja ő. - Hogy még fiatal, életrevaló, szép menyecske korában nagymama legyen - mondja ő. - Ráér négy-öt év múlva férjhez menni - mondja ő.

- Ej, a leány akkor megy férjhez, ha megjött az igazi. Ha szeret és szeretik, ne epekedjék hosszú mátkaságban.

- Én is azt mondtam. De özvegy Galambosnének még egy másik kifogása is van, amire már nem tudtam felelni. Azt kérdezi, hogy mi legyen ő vele, ha férjhez adja a lányát?

- Hiszen veletek élhet tovább is. A fiatal menyecske mellett jó az okos anya, aki vezeti, támogatja, segíti.

- Én is ezt ajánlottam neki. Visszautasította. Az anyós - úgy mondja - kolonc a fiatal háztartásban. Az új házasoknak teher, ha folyton vizsga szemek kémlelik s a fiatal asszony szabadulni akar a pórától, amelyen leánykorában vezették. Azért megy férjhez.

- Alighanem igaza van.

- Már most két választás áll még előtte. Az egyik visszavonulni a birtokára és remete életet élni. Ehhez nincsen kedve. Barbárság is volna ilyesmit kívánni tőle. Fiatal, szép, gazdag s eltemesse magát elevenen?

- Mint én.

- Úgy mint te, aki szintén barbár vagy magaddal szemben. De te férfi vagy. Neked örömed telik a gazdaságban. Te eljársz a szomszédokhoz, vadászol, törődöl a közügyekkel. Téged érdekel a közigazgatás, az ármentesítés, a száj- és körömfájás. De egy fiatal asszony meghalna így egyedül, vagy megbolondulna.

- Már akkor volna bolond, ha hozzáfogna.

- Marad a másik választás. Élni a világban egyedül. Színházakba járni, hangversenyekre, társaságba, fürdőkre. Egyedül. No, ez még rosszabb.

- Legalább is veszedelmesebb.

- Ha az erkölcsére nem is, a hírnévére mindenesetre. S bizony én magam se szeretném, ha a feleségem édesanyja a világ szájára kerülne.

- Nos s mire határozta el magát a szép özvegy?

- Semmire. Könyörgésre fogta a dolgot. Azt akarja, hogy várjunk. Négy-öt évet várjunk. Úgy gondolja, hogy neki is jó volna, nekünk is. Tegyük próbára a szerelmünket.

- Van benne valami!

- Édesapám, neked semmiesetre se szabad így gondolkodnod, különben rossz fiskálisom leszel az anyjánál. A szerelmet és a barátságot sohase szabad túlságos próbára tenni. Ha ki is állja a próbát, akkor is erősen megviseli. S nem is volna igazságos, hogy egy ember szenvedését két ember szenvedésével váltsuk meg.

- Mi lesz hát az én tisztem? - kérdezte az apa, most már kissé aggódó arccal.

- Meggyőzni Galambosnét az ifjuság jogairól. Megmagyarázni neki, hogy a lemondás fája nem a fiatalság kertjébe való.

Az öreg maga elé nézett.

- Megteszem, fiam. Már amennyire tőlem telik.

A fiu megszorította az apja kezét.

- Tudom, öregem, hogy jó szószólóra találok benned. Azt az erényt, amit már tíz éve gyakorolsz, bizonyára meg tudod értetni másokkal is.

Most hirtelen hamis mosolygás jelent meg ifjabb Moldova Gergely arcán. Ezer kis manóka táncolt a szeme körül.

- Ámbár tudnék egy másik megoldást is. Egy igen kedves és ügyes megoldást.

Öreg Moldova Gergely ijedten nézett a fiára.

- Meg ne mondd, fiam, mert bizony Isten, rögtön visszafordítottam a kocsit.

- A gőzkocsit, apus? Nehéz lesz. Különbözn már úgyse mondom meg a bolondos ötletemet. Hiszen úgyis kitaláltad.

- Én nem találtam ki semmit. Én nem tudok semmit. És semmi közöm sincs a te bolondériáidhoz, szedte-vedte kölyke.

Szerencsére megérkezett a vonat Pestre. A nagy vitában észre se vették, hogy befordultak az állomásra.

Kiszálltak.

III.

Ifjabb Moldova Gergely kissé kedvetlenül rótt az utcákat. A belváros szűk utcáiban bolyongott s azt se tudta volna megmondani, hol jár, merre tart. Észre se vette, hogy az eső is megeredt s a cilindere és lakkcipője már csurom víz.

- Határozottan bosszant az öreg. S nem is értem az eljárását. Már tegnap visszajöhetett volna s még ma sincs itt. S most telegrafál. Egy érthetetlen sürgönyt.

Kivette a zsebéből a táviratot s újra elolvasta:

»Csak az éjjeli vonattal jöhetek, féltizenkettőkor vagyok Pesten. Várj meg a kaszinóban, mert fontos beszélni valónk lesz. *Apád*«.

Moldova Gergely tovább okoskodott:

- Valami nincs rendben, úgy látszik. Mit telegrafál az öreg? Az egész útja csak formáság volt, egy kis udvariassági aktus. Illendő, hogy az apát is megismerje a család, mielőtt elviszik a leányt. S most ő ott lebzsel már harmadnapja. És fontos beszélni valója van! Itt már nincsen semmi beszélni való. Ha már minden áron telegrafálni akart, elég lett volna annyi, hogy »minden rendben van«.

Egy esőcsepp hullott a Moldova Gergely kezére, miközben a sürgönyt újra a zsebébe gyömöszölte. Erre észrevette, hogy esik az eső. S hogy már alaposan megázott.

Valami röstelkedésfélét érzett magában.

- Olyan vagyok, mint egy szerelmes boltoslegény - így szidta önmagát. - Itt bolyongok az utcákon esőben, sárban, s Vicmádon kalandozik a lelkem. Pedig mi történhetnék ott? Semmi. És ha történne is valami, akármi váratlan esemény, hát nem vagyok én elég férfi, hogy szembeszálljak vele? Gergely, Gergely, szégyeld magadat! S ha szerelmes vagy - hála Istennek, fülig szerelmes vagy - csak a sziveddel légy szerelmes s ne az eszeddel is.

Fütyentett egy kocsisnak s hazasietett átöltözni. Frakkba vágta magát s elment egy szállóba vacsorázni. Azután föl a kaszinóba.

A komornyikot szólította elő:

- Mondja csak Ferenc, ismeri maga az apámat?

A komornyik hajlongott:

- Nincs szerencsém. Már tíz éve vagyok itt, de azóta még nem járt erre a nagyságos úr papája.

- Úgy éjjél tájban feljön. Megismerheti első pillantásra, mert nagyon hasonlítunk egymásra. Mihelyt jön, azonnal vezesse be hozzám.

- A kártyaszobába is?

- Ha ott lennék véletlenül, akkor oda. De nem hiszem, hogy kártyázni fogok. Leszoktam róla. Most pedig végkép le akarok szokni.

- Igenis, nagyságos úr!

Moldova Gergely befordult a termék felé. A komornyik pedig elnevette magát, mihelyest becsukódott mögötte az ajtó.

- Fiuk, - fordult Ferencz komornyik a pincérek és szolgák felé - nálam megfogadhatjátok nagyon jó odds mellett, hogy Moldova úr házasodik. Két hónapon belül meglesz az esküvője.

S akiről csak Ferenc később érkezőről lehámozta a felsőkabátot, mindegyiknek megsúgta bizalmasan:

- Méltóztatott már hallani a legfrissebb ujságot? Moldova Gergely úr vőlegény. A jövő hónapban házasodik.

- Kít vesz el?

Erre már nem tudott felelni Ferenc, a gondolatolvasó. Csakhogy egy jó komornyik sohase mondja semmire, hogy: »nem tudom«. Neki mindent kell tudnia.

- A neve nem jut eszembe ebben a pillanatban. Csak annyit tudok biztosan, hogy csudaszép nő és rengeteg gazdag.

Ezt a legnagyobb nyugalommal jelenti ki Ferenc, a gondolatolvasó komornyik. Mert ha nem is olyan nagyon szép és nem is olyan szörnyen gazdag a Moldova Gergely úr menyasszonya, az se az ő baja.

Egy negyedóra se telik belé s már az egész kaszinó tudja, hogy Moldova Gergő (a kaszinóban minden nevet kedveskedően megváltoztatnak), egy szemérmetlen komédiás, aki tovább játssza a blazirt unottságot, holott voltaképen turbékoló galamb.

Körül is fogják, meg is gratulálják.

- S ne gondold, Gergő, - szólott Kázmér gróf, az ország első kártyása - hogy ilyen könnyű szerrel szabadulsz tőlünk. Aki házasodni akar, az tartsa meg előbb a legénybúcsuját.

- Úgy van! Úgy van! - hangzott körbe. - A legénybúcsút el nem engedjük.

- Korán volna még, barátaim - mondotta szerényen Moldova Gergely. - Hiszen nem tagadom, vannak terveim, szándékaim. De ezek ma még csak tervek és szándékok. Ma még nincs miért s nincs mitől búcsuznom.

- Nem így van egészen - vitatta Kázmér gróf. - Már a terv és a szándék is olyan nagy dolog, hogy megérdemel egy kis búcsuzást. Indítványozom uraim, hogy kérlelhetetlenül tartsuk meg Moldova barátunk legénybúcsuját.

- Helyes, helyes! - vágott bele a kórus.

- Ha minden áron akarjátok, nem ellenkezem - szólt most Moldova Gergely. - Csak egyet kötök ki. Az apámat várom ide, éjfél után fog jönni. Ha megérkezik, akkor véget vetünk a mulatságnak.

- Lehet - szólt Kázmér gróf. - Hacsak az öreg úr szintén nem akar részt venni az ügyben.

S most harsány hangon elkiáltotta magát:

- Ferenc! Intézkedjék!

A szives olvasó most nyilván azt hiszi, hogy fürge pincérhad pezsgősüvegekkel rakja tele az asztalokat s bevonul a cigánybanda, húzni a vidám nótákat. Úgy ahogy hajdan volt, amikor még cigány mellett, jó bor mellett búcsúztunk a vidám legényélettől.

De mindebből nem történt semmi. Ferenc nem hozatott cigányokat, Ferenc nem szállított pezsgőt, Ferenc csupán zöld posztóval vont be a hosszú asztalt, Ferenc csak öt csomó makaó-kártyát bontogatott, Ferenc csak rateaut fogott a kezébe s azt mondotta:

- Messieurs! Faites vos jeux!

Kártyázni kezdtek. S talán igazuk is volt. Mert elvégre a pezsgőtől, a cigánytól nem kell annak búcsúznia, aki házasodik. De ha a kártyától elbúcsúzik, mielőtt asszonyt visz a házhoz, nagyon okosan teszi. Pezsgő és vidám zene legyen több ezentúl, hogy az asszonynak is jusson, de a kártya legyen kevesebb.

Szórakozott volt-e Moldova Gergely, vagy nagyon is máshol járt az esze, én nem tudom. Nem is keresem. Vesztett s egyre vestett. Évődtek is vele:

- Hja, barátom, ez így dukál. Aki nyer az életben, veszítsen a kártyán.

A Kázmér gróf bankja egyre nőtt. Az ezresek röpködtek a levegőben, mint mocsár fölött a lidérc.

Ebben a pillanatban lépett a terembe idősb Moldova Gergely. Ő is frakkban volt, magas, szép, elegáns alak. A fiu eléje sietett:

- Fiúk, ismerkedjete meg az apámmal. És egyúttal köszönöm a játékot. Nekem elég volt.

Öreg Moldova Gergely sorra kezét fogott az urakkal. Sokat már ismert, de a legtöbbször az apját vagy az anyját ismerte. Mindenkiel váltott egy-két szót.

Aztán megkérdezte:

- Mit játszottak az urak?

- Chemin de fért. Vasutat. Persze, önök ezt vidéken nem ismerik? - mondta Kázmér gróf.

- Úgy nagyjából minden játékot ismerünk mi a vidéken is. Alaposan pedig senki se tudja, sehol. A játék szerencse és temperamentum dolga.

Majd a fiához fordult:

- Sokat vestettél, Gergely?

- Nem. De eleget. Különbön honnan tudod, hogy vesztettem?

- Csak úgy gondoltam. De ha akarod, visszanyerem neked, amit leadtál?

Kázmér gróf udvariasan meginvitálta az asztalhoz öreg Moldovát:

- Legyen szerencsém, bátyám uram. Én vagyok a bankár. Tartom a tétjeit.

Moldova Gergely az asztalra nézett:

- Mennyi van a bankban?

- Körülbelül negyvenezer korona.

- A fiam vesztette mind?

- Dehogy. Mások is fizettek be, magam is tettem be némelyest. De a fele körülbelül a Gergőé volt.

Öreg Moldova a fia vállára tette a kezét.

- Jól búcsuztál, fiu! Gróf úr, tartom a bankját.

- Én pedig leadom. A kéj egy bizonyos nemével.

És már osztani is kezdett. Jobbra egyet, magának egyet. Jobbra egyet, magának egyet. Aztán megnézte a kártyáit:

- Adok, uram.

Idősebb Moldova Gergely még mindig a fia vállán tartotta a kezét. Nem is nyult a kártyái felé. Meg se nézte. Csak úgy mondta, messziről:

- Köszönöm, uram! Nem kérek. Passz.

A játékosok egymásra néztek.

- Érdekes ember. De hátha kilence van, vagy nyolca?

- Az se baj. Akkor is passzolok.

- De lehet, hogy csak egye van, vagy kettője. Sőt baccarat is lehet.

- Akkor is passzolok.

Kázmér gróf kissé zavarodottan feldobta a kártyáit.

- Ötöm van, uram! Meg is állhatnék. De nem állok. Akkor is meg akarom nyerni a tétjét, ha hete van, vagy nyolca. Bevágok.

S már fel is dobta a harmadik kártyáját. Ötöst vett az ötre. Baccaratja lett.

Most Moldova kártyáit borították fel. Kettője volt. Nyert.

Kázmér gróf feléje tolta a pénzt.

- Ön nyert, uram. Az öné a pénz. De valószínűleg akkor is nyert volna, ha bevág. Akkor hete lett volna.

Öten is odaugrottak a kártyacsomóhoz.

- Nézzük meg a következő kártyát. Mid lett volna, ha Moldova úr bevág?

Egy hármas volt. A bankárnak nyolca lett volna. És nyer.

- Lássák, uraim, ilyen a szerencsejáték. Ugyanazt a tételt, amit hétre elvesztettem volna, kettőre megnyertem. Ilyen a szerencse.

- De hisz ön meg se nézte a kártyáit, uram. Ön vaktában passzolt - szólt Kázmér gróf. - Ez talán mégse raison-játék?

- A játékban soha sincs raison, uram - mondotta az öreg Moldova. - A szerencsejátékban épen nincs. Ha szerencsejátékot játszom (sohase voltam nagy kártyás), akkor a szerencsére bízom a döntést s magam bele se avatkozom. A szerencse okosabban tudja keverni a kártyát, mint én.

A nyert pénzt a fia zsebébe dugta Moldova Gergely s búcsuzni kezdett:

- Megbocsássanak az urak! A fiammal van még pár szónyi csevegni valóm. Visszavonulok egy mellékterembe. Köszönöm a mulatságot és a viszontlátásra.

Karonfogta a fiát s bement egy kis szalonba. Csöngetett a komornyiknak:

- Hűtessen be egy-két üveg pezsgőt. Nagyon hideg legyen, a pezsgőt csak akkor szeretem, ha nagyon hideg. Ha vágja a fogat mint a kés.

- Milyen márkát parancsol a méltóságos úr?

- Veuve Cliquot. England, demi sec. Tudja, abból az ezüstnyakuból.

Apa és fia leültek egymás mellé, két kényelmes karosszékbe. Ifjabb Moldova Gergely nagy szemekkel bámult az apjára. S nem szólt egy szót se, csak miután kocintottak és az első pohár pezsgőt megitták:

- Szépen vagyunk, apám! Emlékszel-e még, mit mondtál nekem ezelőtt két nappal, amikor egymás mellett ültünk a tiszakürti alacsony szobában?

- Emlékszem. Minden szóra emlékszem. De ha ismétled, akkor még jobban fogok emlékezni.

- Azt mondtad, hogy megyek veled, fiam. Ha kívánod, akkor megyek. De vigyázz rám. Három dolgot távolíts el az utamból. Kártyát, pezsgőt és asszonyt. Különben el vagyok veszve.

- Igaz. Így mondtam.

- S ma rögtön azzal kezded a szereplésedet, hogy kártyázol és pezsgőzöl. Kettő már megvan a rontó háromságból. Most még csak az asszony hiányzik.

- Igaz. Csakhogy a kettő azért következett be, mert megelőzte a harmadik: az asszony. Se nem kártyáztam volna, se nem innék, ha utamba nem vágott volna a legveszedelmesebb harmadik: a nő.

Moldova Gergely, a fiu, felugrott ültéből.

- Édes apám!?

Másik Moldova, az apa is felállott:

- Édes fiam, igaz, amit sejtessz. Megkértem özvegy Galambosné kezét. S ő igent mondott.

Most már a fiu vidáman nevetett:

- Oh, az én próféta-lelkem! Gratulálok, papa. Áldásom reátok.

És megölelte az apját. Az apa visszaadta az ölelést. Melegen, szeretettel:

- Köszönöm, fiam.

Ifjabb Moldova Gergely vidáman beledobta magát egy karosszékbe. Kivette szivartárcáját s egy vastag havannának levágta a végét.

- Parancsolsz te is, papa?

Rágyujtottak mind a ketten. Majd töltött a fiu s újra kocintottak:

- Egészségedre, apám.

- Egészségedre, fiam.

Kiitták a pezsgőt körömpróbáig.

- Apropos, papa! S az én dolgomban mit végeztél? Remélem, Margittal is rendbe hoztad a dolgot! Megkérted a kezét az én számomra?

Öreg Moldova Gergelynek egyszerre hideg és merev lett az arca.

- Ugyan hová gondolsz? Kitől kértem volna meg?

- Kitől? Hát az anyjától!

- Furcsákat beszélsz, fiu. Mióta szokták a leányt az anyától kérni, amikor apja is van? Az apjától kell a leányt megkérni.

- De hisz a leálynak nincsen apja. Tizenöt éve árva.

Moldova Gergely hidegen felelt a fiának:

- Tévedsz. Van apja. Mától fogva van. Én vagyok az apja.

A fiu kacagni kezdett:

- Rendben vagyunk, öregem. Tehát te vagy az apja.

Felállt s meghajtotta magát:

- Kedves papa úr, tehát ezennel van szerencsém megkérni bájos leánykája kezét!

Az apa is felállott, merev, jéghideg arccal:

- Fiatal ember, én önt nagyon szeretem és becsülöm. A kívánsága megtisztelő reám és egész családomra nézve.

S most emeltebb hangon kezdett beszélni:

- Ámde az én leányomat nem a kártya és a pezsgőasztal között szokás megkérni. Annak más a formája.

Ifjabb Moldova Gergely még mindig mosolygott:

- Ahogy parancsolod, papa. Tehát ha nincs kifogásod ellene, holnap délben tizenkét órakor teszem tiszteletemet, hogy ünnepélyes formában előterjeszthessem ezt a kérésemet. Így jó lesz?

- Így jó lesz.

Ujra leültek, töltöttek és kocintottak:

- Egészségedre, papa! Tehát holnap délben tizenkét órakor.

- Egészségedre, fiam. Holnap délben tizenkét órakor.

IV.

Vidám mulatozás után lilaszín hajnalban együtt mentek haza öregebb és ifjabb Moldova Gergely. A fiatalabbnak legénylakására tartottak, ott lakott az öreg is, vendégképen. Minek is tartott volna külön lakást Pesten? Hosszú özvegysége alatt egyszer se mozdult ki a tiszakürti kastélyból. A fiánál szállt meg.

Hazaérve búcsuzkodni kezdtek.

- Talán meginnánk előbb egy pohárka szilvóriumot - vélte a fiu. - Abból való, amit te küldtél, apa. Jó hazai.

- Bizony, az jó lesz - hagyta helyben az öreg.

Lehörpintettek egy-két pohárkával, jóéjszakát kívántak egymásnak s lefeküdtek. Az első szobában a fiu, a harmadikban az apa.

Jó magasan járt a nap az égbolton, amikor ifjabb Moldova Gergely fölébredt. Az órára nézett:

- Tíz óra harminc. Még teljes másfél órám van. Aztán teszem tiszteletemet az öregnél.

Hamis mosoly jelent meg az arcán:

- Megállj, öreg! Téged megtréfállak. Formaságok kellenek a leánykérés körül? Majd lesznek formaságok.

Becsöngette az inasát.

- A szalónkabátomat készítsd ki. Fekete nyakkendőt. S most meg fogsz borotválni.

Gondosan öltözött a fiatal úr. Szokatlan gonddal. Pont délben pedig ezüsttálcára tétette a névjegyt s beküldötte legényével az apjához.

- Kérdezd meg, ha vajjon volna-e olyan szives engem fogadni?

Az inas mingyárt visszatért:

- Az öreg úr szivesen látja a fiatal urat. Várja.

Bement a papa szobájába szalónképesen. Cilinderrel az egyik, keztyűvel a másik kezében.

Az öreg úr már várta. Szintén szalónruhában. Ugyanolyan szertartásosan, ahogy a fiu jött.

- Nem sikerült lefőznöm az öreget - gondolta magában a fiu. - No, nem baj, Hiszen természetes, hogy minden Moldovának egyformán jár az esze.

Az öreg szertartásos nyugalommal egy székre mutatott:

- Parancsolj helyet foglalni, kedves fiam. S mondd el, mi a kívánságod.

A fiu leült:

- Mire jó ez a komédia, édesapám? Ugyis tudod, mit akarok. Már egy hét előtt elmondtam neked, sokkal emberibb és kellemesebb formában: feleségül akarom venni Galambos Margit kisasszonyt, vicmándi és körösmezei Galambos Margit kisasszonyt.

- Igaz. Elmondtad már egy hét előtt. De akkor ezt a kérést a fiatal Moldova Gergely intézte az öreg Moldova Gergelyhez. A fiu az apához. S akkor az apa nem mondhatott egyebet, csak azt, hogy: »Fiam, ha szereted a leányt, vedd el, légy boldog vele«.

- És most?

- Most egészen más a helyzet. Most jön hozzám egy fiatal ember, - hozzáteszem, hogy egy tiszteletreméltó, rokonszenves, előkelő származású és önálló fiatal ember - hozzám, Galambos Margit mostohaapjához és megkéri tőlem a kezét.

- És te mit felelsz neki?

- Azt felelem neki, hogy: »Igen tisztelt fiatal úr, én önt nagyrabecsülöm, sokra tartom, de végtelen sajnálatomra a leányomat nem adhatom önhöz feleségül.«

Ifjabb Moldova Gergely először tágra meresztette szemét, s rábámult az apjára. De csak egy másodpercre. Aztán nyugodtan leült egy karosszékre:

- Ülj le te is, papa. S beszéljünk okosan. Magyarázd meg nekem, ha tudod, mit jelent ez a farsangi tréfa?

Az öregebb is leült, szembe a fiával.

- Nem tréfa a dolog, fiam. Sajnos, nem tréfa. Komoly valóság. Én nem adhatom neked a mostohaleányomat. Lehet, hogy kánoni akadályok is megnehezítik a mostohatestvérek egybekelését, de ezt nem kutatom. Ezen könnyű volna segíteni. Ennél sokkal nagyobb baj az, hogy a világ szájára kerülünk, közneveltség tárgyai leszünk, a zsur-mókák és viccelődések középpontjai. Tréfa croquis-kat írnak rólunk a lapok s két hétig azon fog mulatni az egész világ, hogy az apa elvette a mamát, a fiu elvette a leányát.

- Hadd mulassanak az emberek, ha mulatni akarnak. Bánom is én! Mindig jobb, ha mulatnak rajtam, mintha sajnálkoznak fölöttem.

- Én is gondolkoztam így egy pillanatig. Azaz megpróbáltam így gondolkozni tépelődéseim között, de nem sikerült. Ha Blau vagy Grün volnék, azt mondanám, vigye az ördög, ne vessen, akinek nevetnékje van. Bánom is én! De mi Moldovák vagyunk. A büszke és gőgös Moldova-fajtából valók. A kik nem tűrik, hogy mulassanak rajtuk az emberek. Akik nem olyan fából vannak faragva, hogy eltűnjék, amikor ujjal mutogatnak rájuk.

Az ifjabbik türelmetlenül legyintett a kezével.

- Nem is tenné senki. Mi van azon nevetni való, ha megházasodunk mind a ketten? Meg hogy véletlenül anya és leánya az, akiket elveszünk?

- Ne szépítgesd, fiam, a dolgot. Van ebben bizonyos kómikum. Már a házassági hírünket is »különös házasságok« cím alatt közölnék a lapok, s mint furcsaságot emlegetnék az emberek. De a vastagabbja csak később jönne. Mert tegyük fel, hogy a mi házasságunknak gyümölcse lesz. Akkor az én fiam, a te öcséd, a sógorod lenne. Fivére a feleségednek. De a feleségednek is sógora lenne, kissógora. A lányomból ángyom lenne, a fiamból vöm. Ti testvérek egymás közt sógorsági, nagybátyai és unokatestvéri viszonyba kerülnének, a feleségemről pedig magam se tudnám, hogy nászom, hitvesem vagy sógornőm-e? Pályadíjakat tűznének ki a lapokban a rokonsági gabalyodás kiböngészésére.

A fiu egy pillanatig elgondolkozott:

- Lehet, hogy van valami a te okoskodásodban, édesapám. De hát ezen túlteszi magát az ember.

Az öreg gőgösen felelt:

- Egy Moldova nem teszi magát túl semmin! És nem lesz közmulatság tárgya, még ha az életébe kerül is.

- A családi gőg! A név és hagyományok gőgje! Dobd el magadtól ezeket a kopott cafrangokat, apám.

- Inkább az életemet. Nem volnék Moldova, ha lemondanék a Moldovák gőgjéről. És te se vagy az, ha lemondasz róla.

A fiu nyugodtan fölkel s egész közel ment az apjához:

- Nem akarlak kapacitálni, édes öregem. Ha neked ezek az ósdi elvek többet érnek, mint egy fiatal boldogság, ám ragaszkodjál hozzájuk. Jogodban van. Csakhogy ebből nem az következik, hogy én ne vegyem el azt, akit a szívem kiválasztott. Nem, apám. Ebből mindössze

csak annyi következik, hogy te ne házasodjál meg. Eredj vissza szépen a te kürti magányodba, temetkezzél az ősi birtok gondjai és örömei közé, s élj nyugalmasan, mint eddig éltél.

Az öreg összetette a kezét az ölében s nyugodtan válaszolt:

- Látod, ez már értelmesebb beszéd. Kissé önző ugyan, kissé idegen, nem egy jó fiu szava az apjához, de legalább értelmes. Az értelmes beszédre értelmesen kell felelnem.

- Légy olyan kegyes.

- Nos hát, én nem vagyok hajlandó a te kedvedért lemondani. Látod, a múlt héten, amikor ott lenn csevegtünk a kürti magányban, megmondottam neked előre, hogy ne bánts engem, ne zavarj fel medveálmomból, hagyjál lassan elszáradni és elernyedni. Megmondottam, hogy nekünk szilaj vért adott a végzetünk, s azt lehűteni és elaltatni csak a magány tudja. Te mégis kicsaltál a remetelakomból. Tehát te vagy a felelős azért, ami történt. Ez az egyik ok, amiért én nem vagyok hajlandó a lemondásra.

- Van talán több is?

- Van több is. A második ok, hogy már nem vagyok mai gyerek. A fiatal hajtás, ha lángra kap, hamarosan elalszik magától. Az ilyen régi, öreg, reves fába ha belekap a láng, az porrá ég benne. Neked, fiam, aki fiatal vagy és életerős, nyitva áll az egész világ. Annyi virág nyílik a számodra, ahányat le akarsz tépni. Mit neked egy csalódott szerelem? Száz boldog kínálkozik érte. De én már se nem válogathatok, se nem várhatok. Ha én a ma boldogságát el nem fogadom, a holnapé már nem az enyém. Tizenöt év magányát és sorvasztó szomorúságát viseltem el, csakis teéretted, fiam. Jogom van áldozatot követelni tőled. És most követelem.

A szentimentális hang a fiu szívére ment.

- Jogod van tőlem áldozatot kérni, apám. Jogod van rá, elösmerem. És akármi áldozatot ki tudsz gondolni, mind meghozom érted. Csak ezt az egyet nem. Vagy talán követelheted tőlem, hogy egy hosszú életen keresztül, amely előttem áll, hitvány és nyomorult és boldogtalan legyek?

Az öreg megfogta a fia kezét:

- Igen, fiam. Jogom van rá. Mert miféle áldozatot hozol te nekem? Mindössze annyit, hogy vársz négy-öt esztendőt. Többet nem. Ne félj, nem élek sokkal tovább. A Moldovából sohase került ki hetvenéves aggastyán. Hirtelen haltak meg mind, erejük teljében. Így fogok én is kimenni a világból. S mi az a négy-öt esztendő neked, aki kezdetén vagy az életednek? Semmi. S talán még okosabb is neked, ha vársz ennyi időt. Hát ha még se vert olyan mély gyökeret a szerelem a szivedben, mint gondolod? Akkor ez a rövid várakozás megment egy életre való csalódástól. Ha pedig örök a szerelmed - én hiszek neked, ha ezt mondod, - mi az a négy-öt év neked? Csak erősebb, igazabb, férfiasabb lesz a szerelmed ennyi idő alatt. És a leány? Gondolj a leányra is. Mi ő ma? Egy fejletlen gyermek. Igazán bűn és véték asszonnyá tenni. Bimbó korában letörni a rózsát! Hamarább lesz belőle anya, mint nő. S amikor csak kezdeni akarja a boldog életet, már elvirult, öregedő, életúnt anyóka lesz belőle.

- Ha tudnád, hogy mit kívánsz tőlem, apám, nem beszélne így hozzám. Ne feledd el, hogy ha benned Moldova-vér van, szilaj és fékezhetetlen, az én vérem is olyan. Te oltottad belém, te vagy a hibása. S én tudom és érzem, hogy négy-öt esztendei sorvadás énbelőlem csinálna megtört, elvénhedt, kiszáradt aggastyánt. Kívánd fordítva és én szót fogadok. Kínáld négy-öt év boldogságát, s én lemondok érte az egész életemről. De ne akard elhalasztani a boldogságot arra az időre, amikor már vagy nem élek, vagy pedig nem vehetem hasznát.

Egy ideig egy szót se szóltak apa és fia. Az egyik türelmetlenül járt föl-alá a szobában, a másik beletemetkezett a karosszékekbe, s merően maga elé nézett.

Jó félóra telt el így, egyhangú némaságban.

Az öreg törte meg újra a csendet:

- Ha száz évvel korábban éltünk volna, fiam, tudtam volna rá módot, hogyan intézzük el a dolgunkat. Azt hiszem, krónikás történet is szól róla a Moldovák régi írásai között, hogy két testvér egy leányt szeretett. Puskával a kezökben kivonultak a kürti füzesek közé. Ott a Tisza mentén cserkésztek emberekre, egyik testvér a másikra. Csak az egyik jött vissza. És elvette a leányt. Ha idegenek volnánk, akkor a sors is dönthetne közöttünk. Egy fekete golyó és egy fehér golyó elég ahhoz, hogy megmondja, melyik legyen csendes, melyik legyen hangos. De így nem tudok megoldást. Nem tudok.

Ifju Moldova csöndesen mosolygott:

- Ha a vígjátéki megoldás helyett a drámait keresed mindenáron, bizony bajos a megoldás, édes öregem. De segít talán az elhalasztás. Nem hosszú időre, hisz arra nem vállalkozik egyikünk se. De egy hónapra, hat hétre, mondjuk, el lehetne halasztani a döntést. Talán elmehetnénk utazni valamerre, Olaszországba, a Riviérára, vagy akár Egyiptomba, vagy a szentföldre. Egy hónap alatt jut az embernek valami az eszébe, különösen ha mindig egy dolgon töri a fejét. Mit szólnál hozzá öregem, ha egy-egy hónapra elutaznánk mind a ketten?

Öreg Moldovának megvillant a szeme. Ránézett a fiára.

- Együtt?

- Ha akarod, együtt, ha akarod, külön-külön. Az mindegy. Levélben úgy is érintkezhetünk folyton, s közölhetjük egymással az ideáinkat és érzéseinket.

- Igazad van. Utazzunk. De külön-külön.

- Ahogy akarod.

- Maradjunk amellett, hogy külön-külön. És még ma este. És menyasszonyainkkal nem érintkezünk addig. Csak levélben értesítjük őket.

- Rendben van.

- Én megyek Palermóba.

- Én Nizzába megyek.

- És mához egy hónapra újra itt találkozunk. És akkor döntünk.

- Mához egy hónapra itt.

Megölelték egymást és kezet fogtak.

Most már mosolygott mind a kettő.

Az öreg szólt először:

- Fiu te. Az idő jól elmúlt már fölöttünk. Két órán túl vagyunk. Nem vagy éhes?

- De bizony éhes vagyok, mint egy farkas.

- Akkor hát gyerünk ebédelni.

V.

**Idősb Moldova Gergely
ifjabb Moldova Gergelyhez.**

Palermo, október 15.

Kedves Fiam!

Harmadnapja vagyok itt. Ugyanennyi ideig tartott az út vasuton és hajón, szárazon és tengeren. Tehát hat nap letelt az egy hónapi időből, s ez a hat nap a legcsekélyebb változást se idézte elő se a gondolkodásomban, se az érzéseimben, se a felfogásomban, se a szándékaimban.

Az út a vasuton hosszú volt és unalmas. Ültem, ültem és hallgattam a vonat zakatolását. Senkivel se beszéltem, utasokkal nem barátkoztam, ismerősöknek kitértem az útjukból. A hajón is így utaztam. Egész éjszakákon ültem a fedélzeten, s néztem a holdvilág ezüstjétől beragyogott tenger hullámain.

Gondolkoztam. Semmi egyebet nem tettem, csak gondolkoztam. S mondhatom neked, kedves Fiam, ma és most is ott vagyok, ahol hat nappal ezelőtt voltam.

Nem tudok semmi okosat kieszelni. Azt beláttam már otthon is, s belátom most is, hogy bizonyos mértékig a te oldaladon van az igazság. Nemcsak azért, mert fiatal vagy, s az igazság mindig a fiatalságé, de a dolog lényegében is neked van igazad. Szerelmes lettél egy fiatal leányba, s el akartad venni feleségül. A világ legtermészetesebb dolga. Aztán elmentél az apádhoz s elmondtad neki szerelmes szíved vágyait. Ez is természetes. Megkértél, hogy nézzem meg a szerelmesedet, s áldjam meg a kötendő frigyét. Megint csak természetes és rendjén való dolog.

Mégis, akárhogy kutatom és szigorú bíró szemével nézem a magam dolgát, a magam cselekedeteimben se találok hibáztatni valót. Ugy-e, szó nélkül szentesítettem az elhatározásodat, amíg csak arról volt szó, hogy szerelmes vagy és házasodni akarsz? Leányommá fogadtam, akit aráddá akartál tenni.

De Te mindezzel nem érted be. Kizavartál remeteségemből, pedig én kézzel-lábbal tiltakoztam ellene. Kiszólitottál a világba, emberek közé, pedig én óva intettelek, hogy ne tedd.

Tetted, felelj érte. Fölébresztetted az alvó oroszlánt, birkózzál meg vele.

Mindezt azért mondom csak, hogy lásd és tudd, hogy eddig nem változtam meg. Se a nagy út, se a nagy magány, a magamra hagyottság nem tudott megváltoztatni.

Várjuk tehát az időtől. Még három hetünk van.

Adjon Isten minden jót. Ölel szerető apád

Moldova Gergely.

**Ifjabb Moldova Gergely
idősb Moldova Gergelyhez.**

Nizza, október 15.

Kedves Apám!

Nem győzöm bevárni a leveledet, pedig az volt a szándékom, hogy neked adom át az első szót. A fiuhoz úgy illik, hogy várja be az apa megszólítását, s csak azután feleljen.

Hogy mégis hamarabb írok, csak az ideges türelmetlenségem az oka. De tartózkodni fogok attól, hogy a mi nagy ügyünkről beszéljek. Csak arra szorítkozom, hogy elmondjam, hogyan és mikép élek, mint töltöm a napjaimat, amióta elváltunk.

Hat napja, Édesapám, teljes hat napja. Hat napról sokat lehetne mesélni. Különösen ilyen tündéri helyről. S mégse tudok neked semmit se mondani. Elutaztam és megérkeztem. Ennyi az egész. Jóformán azt se tudom, hogy milyen úton jöttem, miféle városokon keresztül. Csak arra emlékszem az útról, hogy a száguldó gyorsvonat folyton zakatol és egyre beszél. Száz és száz mérföldön keresztül mindig egy és ugyanazt a mondást ismétli a vonat. Nekem mindig azt zümmögte a fülembbe, egyre azt zümmögte:

- Lemondani nem lehet! Lemondani nem lehet! Lemondani nem lehet!

Hiába kérdeztem, arra sohasem kaptam választ, vajjon ez a mondás rám vonatkozik-e, vagy tereád? Avagy mindkettőnkre.

Itt valahol lakom, valahol étkezem és járom az utcákat és a tengerpartot. Monte-Carlóba is be-benézek. Bizonyos vagyok benne, hogy most már nagyon szép publikuma van a Riviérának, s hogy temérdek errefelé a szép asszony és a hazai ismerős. S én még nem láttam egy szép arcot se, s nem beszéltem egy ismerőssel se.

A játékteremben se voltam még. Ebből is láthatod, hogy nem vagyok még rendben.

Három hetünk van még, édes öregem. Nagy idő három hét. Talán hoz valamit. De én nem várok tőle semmit.

Türelmetlenül várom a leveledet. Talán az hoz valamit. Mindenesetre okos volna, ha nagyon sűrűn leveleznénk.

Ölel szerető fiad

Moldova Gergely.

**Idősb Moldova Gergely
ifjabb Moldova Gergelyhez.**

Palermo, október 21.

Kedves Fiam!

Leveleink keresztezték egymást. De azt hiszem, hogy mégis úgy írtunk egymásnak - te is nekem, én is neked, - mintha már felelnénk az egymás levelére. Hiába, a vér az vér, fiam. Nagy örömmel tapasztaltam ezt a leveleden.

Érdekes, különös, csudálatosan bájos város ez az öreg Palermo. Olcsó, mesésen olcsó, s a lakossága mintha csupa herceg volna, évezredes családfával. A pincér a frakkjában, a kocsis a bakján mindmegannyi előkelőség. A düledező királyi palota kopott ruhájú komornyikjai és portása mindmegannyi nagykövet. A limonádé-árus az utcán, a rendőr a sarkon, a cseléd a piacon annyi előkelőséggel és fontossággal végzi a dolgát, mintha a világot kellene kormányoznia és nemzetek jóléte függene minden lépésétől.

Szeretem az olyan embereket, akik fontosnak és döntőnek tartják a létezésüket és a cselekedeteiket. Aki azt hiszi, hogy mindig nagyot művel, legalább a maga dolgát tisztességgel végzi.

És szerencsés nép is ez a szicíliai. Mifelénk az erdő legfeljebb makkot terem a disznónak és zsiványt az utasnak. Itt minden fa narancs és citrom, füge vagy olajbogyó. A virágnak, a gyümölcsnek, de még a levélnek is illata van és értéke. A babér és mirtus kerítésnek nő, a narancs pedig erdőnek.

Mi kicsaljuk a földből az életet, nekik az ölükbe hull. Mégis ők a szegényebbek. Ahol a természet gazdag, ott az embernek kell szegénynek lennie, így tapasztalom. A köves és szikes földben terem a gazdag nép. Ez lesz az igazság.

Ha tőlem függne, itt maradnék az egész hónapra keresztül. De alighanem megyek tovább. Nápolyba, talán Rómába. Egy igen érdekes, nagyon okos és feltűnően szép asszonnyal hozott össze a véletlen, ő csalogat, hogy utazzam tovább. Magyar asszony, s én alighanem vele tartok. Tudod, a te kedvedért, tisztára a te kedvedért. Azt hiszem, ha társaságban vagyok, ha szórakozom, akkor talán lehiggad a vérem, s elkalandoznak a gondolataim onnan, ahol nem kellene járniuk.

Nem tudom még, hogy mi lesz, de valami mindenesetre lesz. S akármilyen változás történik, nekünk csak hasznunkra lehet.

Isten veled. Ha utazom, idejében értesítlek. Vagy tudod mit? Határoztam. A következő leveledet küldd mindenesetre Nápolyba, Hotel Eden.

Szervusz

Öreg Moldova Gergely.

**Ifjabb Moldova Gergely
idősb Moldova Gergelyhez.**

Monte-Carlo, október 21.

Kedves Apám!

Képzeld csak: az elmúlt éjszaka lumpoltam. Vidám társaság akadt, cigány is volt, pezsgő is folyt. A kaszinóban is voltam és játszottam. Valamit vesztettem is, de vigye el az ördög, a jó kedvemet közben visszanyertem.

Úgy esett, édes öregem, hogy egy igen tisztos magyar társasággal akadtam össze. Egy jólelkű néni, egy csudaszép és csuda okos leány, s jókedvű társaság hozzá. Miért ne menjek a vidámak közé, amikor szomorú vagyok? - gondoltam. - És elmentem a vidámak közé, s jókedvű lettem magam is.

Bolond ember az, édesapám, aki a bánatával csigaházba húzza be magát. A magánosság melegágya a szomorúságnak. Mitől viduljon föl az ember, aki bezárkózik a szomorúságával?

Neked is azt ajánlanám, hogy mulass, szórakozzál és főképp társaságot keress. Mozogni kell az embernek, ha nem akarja, hogy a lidérc kiszívja a vérért.

Ha jól sejtem, holnap újra vidám leszek. Egy kirándulást tervezünk, öregem, csapj fel te is katonának. Az öröm katonájának.

Ölel szerető fiad

Gergely.

Idősb Moldova Gergely
ifjabb Moldova Gergelyhez.

Nápoly, október 26.

Kedves Fiam!

Fönn voltam a Vezuv tetején. Rettenetesen szép, förtelmesen nagyszerű. De azért nem mennék föl többet. Mert odafönn is csak azt láttam, amit idelelni is tudhattam volna, hogy lent szép a világ.

Ezért mentem én föl a hegy tetejére?...

Megmondom különben őszintén, nem a tűzhányó kedvéért másztam föl a magasba. A szép asszony kedvéért. Ő kívánczított föl. És szép asszony kedvéért az ember még a Vezuvra is fölmege.

A szép asszonyról különben ugyanazt konstatáltam, amit a hatalmas hegyről. Fönt is szép. De lent mégis csak jobb.

Mit szólnál hozzá, ha öreg Moldova Gergely valami bolondot csinálna? Örölsz neki?

Szerető apád

Gergely.

Ifjabb Moldova Gergely
idősb Moldova Gergelyhez.

Monte-Carlo, október 26.

Édes öregem!

Sietve írok csak néhány sort. Ha nincs kifogásod ellene, meg fogok házasodni. Egy expressz-levélben, esetleg egy sürgönyben elküldhetnéd az apai áldásodat.

Bízatsz bennem. A menyedre büszke lehetsz.

Szerető fiad

Gergely.

Idősb Moldova Gergely
ifjabb Moldova Gergelyhez.

Róma, november 3.

Áldásom reád és frigyedre, kedves Fiam. Annál nagyobb örömmel üdvözöllek, mert a mai napon én is örök frigyre léptem a világ legszeretetremlőbb asszonyával. Ha a boldogság óráiban akad egy-két üres pillanatod, üdvözöld szeretettel új anyádat.

Tizedikén otthon leszünk. Akkor telik le az egyhónapos terminus.

Szerető apád *Gergely.*

VI.

Fiatalabb Moldova Gergely pesti legénylakásán hajnal óta nagy takarítást rendez Spiró Antal, a nagyságos úr hűséges legénye. Két takarító asszonyt rendelt be, az egyik az ablakokat tisztította, a kilincseket fényesítette, a másik a padlót kefélt, a bútorokat porolta. Spiró Antalnak személyesen is tele volt a két keze dologgal. Szellőztetni kellett, aztán jól befűteni, virágokról gondoskodni, az egész kis lakást meleggé, frissé, otthonossá tenni.

Kissé ideges is volt Spiró Antal. A takarító asszonyoknak is, bár nem sokat tartott róluk és műveltségi állapotukról, egyre mutogatta a két táviratot, amit tegnap estefelé kapott.

- Hát itt van. Nézzék. Ez nem közönséges dolog. Az egyik sürgönyt az öreg nagyságos úr küldi Milanóból. Tudják maguk, hogy hol van Milanó? Olaszországban van. Felső-Olaszországban. Valamikor hozzánk tartozott, de elvesztettük. Nagy kár érte. Szép város, nagy város, finom város. Többet ér, mint Szeged. Azt sürgönyzi az öreg nagyságos úr, hogy: »Holnap délben otthon vagyok. Tizenkettőkor a lakásban leszek. Ha a fiam hamarabb jönne, mondja meg neki, hogy ne türelmetlenkedjék. Délben ott leszek a találkozón. *Moldova Gergely*«.

A két takarító asszony nagy szemekkel nézte a furcsa írást.

- Mondja csak, Benkőné - kérdezte az egyik a másiktól, - kapott már maga az életben valaha sürgönyt?

- Még soha.

- No én se, hála Istennek.

Spiró Antal nem állta meg szó nélkül:

- Mért mondja, hogy hála Istennek?

- Azért, mert egyszeribe meghalnék ijedtemben, ha sürgönyt kapnék.

- Én is - tette hozzá Benkőné. - Nem lehet abban jó, ami olyan sebesen jön.

Spiró Antal a másik táviratot is elővette.

- Ezt a fiatal gazdám küldi. Bécsből, ahol a császár lakik. Meg Rothschild. Ez a két legnagyobb úr a világon, a császár meg a Rothschild. Hát innen küldi a fiatal gazdám a sürgönyt. Hallgassák csak: »Holnap délben otthon vagyok. Tizenkettőkor a lakásban leszek. Ha az apám hamarabb jönne, mondja meg neki, hogy ne türelmetlenkedjék. Délben ott leszek a találkozón. *Moldova Gergely*.«

Benkőné a fejét rázta.

- Furcsa - így vélekedett. - Nekem úgy tetszik, hogy mind a két telegráf egészen egyforma.

- Csakugyan, - mondja a kövérebb takarítónő, - akkurát ugyanaz.

- Ez az, ami nem megy a fejembe - mondotta Spiró Antal. - Hogy ilyen egyformán üzennek az uraságok.

- Onnan lesz az, - gondolta Benkőné, - hogy nyilván egyformán vág az eszköz.

- Ez lesz az - hagyta helyben a kövérebbik is.

- Magam is úgy vélem - mondta ki a döntő szót Spiró Antal, s kitessekelte a két némbert. Aztán újra a tűzre rakott, fenyőillattal beszagosította a szobákat, s visszavonult várni.

Pont tizenkettőkor csengettek. Az öreg volt. Az előszobában ledobta a bundáját.

- Itt van már a fiam?

- Még nincs. De mingyárt jön - felelt Spiró Antal.

Az öreg bement a belső szobákba. Még jóformán be se tette maga mögött az ajtót, megint csengettek. A fiatal érkezett.

- Az apám már itt van?

- Éppen most jött.

Egy perc még, s benn a belső szobában átölelve tartották egymást apa és fia. Aztán mosolyogva, vidáman néztek egymásra.

- Kissé megcsappantál, fiam.

Ifjabb Moldova Gergely kissé elpirult.

- Téged se hizlalt meg a fiatal boldogság, édesapám.

Most az öregen volt a pirulás sora.

- Már az így szokott lenni. A boldogság a lelket hizlalja, a testet fogyasztja. De hol hagytad a kis menyemet? Látni szeretném.

- Nem hozhattam még el. Fiatal, gyenge teremtés. Megviselte kissé a hosszú utazás. De az új mamáról beszélj inkább, apus. Hol hagytad az új édesanyámat?

- Nem hozhattam még el, fiam. Már nem olyan fiatal, hogy könnyen bírja a hosszú utazást. A fogadóban hagytam, ahol megszálltunk.

- De ma még látom, úgy-e?

- Föltétlenül. S én is látni akarom a lányomat. Talán úgy csinálhatnók, hogy együtt töltjük az estét. Négyesben. Az nagyon szép lesz.

- Persze. Nagyszerű lesz. Csak még előbb...

- Nos, mi kell előbb?

- Még előbb jól kidiskuráljuk magunkat. Hogy őszinte legyek, én neked még egy-két kis vallomással tartozom.

- Én is neked, fiam. Hogyne. Hiszen még egyikünk se tudja, hogy kicsoda, micsoda az anyja és a leánya. Hogy ismerkedtünk meg, hogy házasodtunk össze.

- Ez az, apám. Ezt akartam én is mondani.

- Hát kezdjed meg. Beszélj, fiam. Mondd el a házasságod történetét.

- Ó kérlek. Az elsőség a tied. Az első szó mindig az apát illeti meg.

- De én átengedem az elsőséget neked. Különbösen is, vallomásról lévén szó, előbb a fiu tartozik vallani az apának.

- Ahogy parancsolod, apám. Bár én jobb szerettem volna, ha te kezded meg a sort. Mindenesetre pedig elsőbb becsengetem Spirót.

- Mit akarsz a Spirótól?

- Cognacot. Így szárazon nem lehet okosan beszélni.

- Lehetni lehet, fiam. De nem érdemes. Tehát hozass be cognacot. Így ni. És kocintsunk. Így ni. És most beszélj.

- Nem kezdenéd meg inkább te, apám?

- Ha akarsz, megtehetem. Ámbár, megvallom, némi aggodalommal tölt el, hogy így húzódol az elsőségtől. Csak nem csináltál valami bolondot? Te, az én okos, józan, világos fejű fiam.

- Nem, édesapám. Bízom benne, sőt bizonyos vagyok a dolgomban, szeretni fogod az én ifjú hitvesemet, büszke leszel rája. De velem, - velem talán nem leszel egészen megelégedve. Reám talán haragudni is fogsz. És joggal. Én hibáztam, apám, nem voltam hozzád őszinte és igaz. Egy napig vagy kettőig nem voltam a te méltó fiad.

- Megállj, fiu! Ne folytasd. Mégis nekem kell kezdenem. Mert én is hibáztam. És a fiu hibája mindig kisebb, mint az apáé. Én is hibáztam. Megcsaltalak. Nem hazudtam ugyan, de nem is mondtam meg a teljes igazságot.

Ifjabb Moldova Gergely tágra nyílt szemmel bámult az öregre:

- Te, apám? Az lehetetlen.

- Emlékezel még reá bizonyosan. Palermóból írtam neked levélben, október huszonegyedikéről volt keltezve a levelem, hogy megismerkedtem egy szép, kedves, előkelő és rokonszenves asszonnyal. Egy magyar asszonnyal, akinek a kedvéért alighanem megváltoztatom az uti programomat.

- Emlékszem rá. Így volt.

- Nos hát, akkor nem volt igaz, fiam. Hazudtam jóformán. Mert az asszonyt, akiről szó volt, már ismertem. Nem véletlenül találkoztam vele, hanem én kértem rá, hogy jöjjön utánam Palermóba.

- És ez az asszony?

- Jól sejtet, fiam, özvegy Galambosné Margit volt. A régebben eljegyzett arám. Abban a korban, amelyben én vagyok, fiam, nem lehet egy hónap alatt két szerelemre gyulladni.

A fiu fölkelte és megölelte az apját. És elkapta a kezét és megcsókolta.

- No! Bolond vagy? Te nagy gyerek.

És elkapta a kezét öreg Moldova Gergely.

- Csak hálás vagyok neked, és boldog vagyok, apám. Soha életemben nem tudtam volna megbocsátani magamnak, ha útját állom a boldogságodnak. S most már nem véték az én vétkem se, amit ellened elkövettem.

Most az öreg nézett meglepetten.

- Fiu, csak nem?

- De igen, apus. Én se idegen leánnyal ismerkedtem meg. Én se véletlenül találkoztam világot járó magyarokkal. Én se lettem hűtlen szerelmemhez, amikor házasságot kötöttem. A te menyed, édes jó apám, Galambos Margit. Hites feleségednek édes leánya.

Egy pillanatra komorra vált öreg Moldova Gergely arca. Merőn maga elé nézett, mint aki tépelődő gondolatokba merült. Inkább maga elé dörögte, mint a fiához intézte a szavakat, amiket mondott:

- Mégis az lett a vége. Ki fognak nevetni. Mulatni fognak rajtunk. Szinpadra kerülünk, vagy ostoba novellákba. A gőgös Moldovák.

A cognac után nyult, s gyorsan lehajtotta az italt. Aztán a fiára nézett, akinek gondtalan, meleg tekintete az apján pihent.

- Téged nem bánt ez a rettenetes gondolat?

A fiu mosolygott.

- Nem apám, én boldog vagyok. Nagyon boldog.

Öreg Moldova Gergelynek is mosoly ült erre a szája szegletére.

- Hiszen én is boldog vagyok. Az a különös, hogy boldog vagyok, s mégis fáj, ha kinevetnek.

Ifjabb Moldova a karja alá fűzte a kezét.

- Hadd nevessenek. Kacagjanak az emberek, ahogy a torkukon kifér, ha jól esik nekik. De fogadni mernék veled, apám, olyan jóízűen ma nem nevethet senki a világon, mint mi ketten: a két Moldova.

Az öreg ránézett.

- Igaz. Több eszed van, mint az apádnak. Csak nevessenek az emberek. Mi jobbízűet nevetünk.

Karonfogva megindultak kifelé.

- Gyerünk az asszonyokhoz. Siessünk.

Ezredes úr Kozsibrák

I.

Miért épen Kozsibrák?

A régi világ íróinak jobb dolguk volt. Sokkal jobb. Külön paripájuk volt, szárnyas paripájuk, amely vitte őket, ragadta látatlan világokba, meseországba, tündérkirályságba, s útközben sohasem kérte a konduktor a körutazási jegyet. A mai lónak nincsen szárnya, ámde tarifája van, hatóságilag helybenhagyott tarifája. Költő legyen a talpán, aki megbirkózik vele. És múzsa is volt a régi írónak, múzsa, aki homlokon csókolta. Fejbeverés, az igen, az jut a mai írónak, de csók kevés, nagyon is kevés. És még drágább, mint a ló.

Bevonul a mai író a dolgozó-szobájába (ha van neki) és magára zárja az ajtót. Még kikiált:

- Akárki keres, mondjátok, hogy nem vagyok itthon.

Az »akárki« alatt nem pénzes levélhordót ért, mert az nem keresi. Az »akárki« alatt hitelezőt ért, mert az keresi.

Egyedül van most, azt hiszi, egészen egyedül, bátran dolgozhatik. Pedig ahogy van egyedül, ahogy van egyedül. Múza ugyan nincsen vele, aranyhajú, kökényszemű, virágarcú múza, de van vele szörnyeteg, gnóm, manó, lidérc, dzsin, boszorkány, sátfanfajzat ezeregy, vagy több is. Mind ráül a lelkére, hogy ne repülhessen, nyomkodja az agyát, hogy ne gondolkodhassék, gúzsba köti a képzelőtehetségét, hogy ne szálldogáljon. Hályogot vonnak a szemére, s akkor nem lát, viaszot töltenek a fülébe s akkor nem hall, lezsinegezik kezét-lábát s akkor nem mozoghat.

Tessék az ilyen társaságban dolgozni és alkotni. Pláne, amikor a zsibongó banda rátehenkedik a fejedre, a nyakadra, a válladra, amikor némelyek odaülnek a karjaidra, mások elejbéd hasálnak az asztalra, nagy kerek halszemökkel belebámulnak az írásodba és repedt fazékhangon belekotyognak a mondanivalódba.

- Hehehe, - röhög a képedbe egy vörösképi manócska, - persze, így könnyű! Csak kár, hogy már Maupassant megírta előtted. Valamivel szebben természetesen, de elvégre nem lehet minden ember Maupassant.

Gyorsan összetéped a kéziratodat és mást kezdel. Hátha mégis igaza van ennek a szemtelen kis manónak? Nem lehetetlen. Az ember annyit ír és olvas össze-vissza, hogy már maga se tudja, mit írt ő és mit írt más.

Irjunk újat. De az ötödik mondatnál a kezdedbe kap az a lisztes képi törpe:

- Huj, huj. Megbolondult az úr? Tízezer emberrel kísérteti ki az öreg Varga Pétert a sár-bogárdi temetőbe? Hátha présbe csavarja, ha vajba kisüti, ha négyfelé vagdalja, akkor se lesz tízezer lélek Sárbogárdon.

Dühösen eldobod a papirost. Újat kezdel. De egy dzsin ráül a füledre.

- Így jár az ember, amikor Veronáról ír és nem volt Veronában. Hát van ott az erdő szélén rombadólt vadászkastély? Nincs. Erdő sincs. Hanem szalámi-gyár van, négyszáz munkás dolgozik benne.

Minden mondatodba beleköt a sok ördögszülöttje.

- Ezért majd meggyülik a bajod a királyi ügyéssel!

Hamar kitörlöd.

- Kíváncsi vagyok, mit szólnak majd a mamák az ilyen szemérmertlenséghez.

Gyorsan eltűnteted.

- Minden földbirtokos visszaküldi a lapot, ha a szerkesztő olyan bolond lesz és kiadja ezt a számárságot.

Megint kevesebb lesz a kéziratod tíz sorral.

- Fiatal úr, fiatal úr! Jó lett volna egy kis történetet tanulni. Hisz a magentai csata sokkal későbben volt.

Újra áldozatul esik tíz sor.

- Persze, persze, - mosolyog egy békaszájú szörnyeteg. - Közhelyekkel dolgozunk. Ostoba közhelyekkel. Pfuj!

Kitörlöd.

- Elmes fordulat. - röhög rád a fejed búbjáról egy lidérc. - Jócai Mór is ugyanebben a szituációban ugyanezeket a szavakat használta.

Megint csak törölsz.

A végén nem marad semmi. Mindenki elvisz egy-egy ötletet, egy-egy fordulatot, néhány mondást a sátánok közül: az óvatosság, a gondosság, az emlékezés, a körültekintés, a törvénytisztelet, a szemérem, az egyéniség, a tudás.

Jöszte elé jó öreg Kozsibrák ezredes úr, téged írlak meg. Terád nem vigyáz semmiféle manó, dzsin, lidérc vagy egyéb boszorkány-fajta. Mert csöndes volt az életed, és becsületes és egyenes. És csöndes volt az elmúlásod. Nem nagyon figyelték, amikor jöttél, nem nagyon bánták, amikor voltál, s nem nagyon törődtek veled, amikor elmentél. Senki se jegyezte föl az életed folyását, senki se sajnálta élted elmúlását.

Sok manó vigyáz az élet rendjére és mindenféle fordulataira, de teveled, azt hiszem, a manó se törődik. Jöszte hát elé jó öreg Kozsibrák ezredes úr, téged írlak meg.

II.

Akit betoltak az életbe.

Kozsibrák Vendel ezredes úr, a hatvanharmadik gyalogezred parancsnoka, ahogy mondani szokás, derék, jóra való katona volt. Olyan katonacsaládbeli származék: az öregapja is katona volt, az apja is s katonaiskolába küldötte a két fiát is. Sőt a nagybátyja is katona volt, a sógora is, az unokaöccse s az egész családjának minden ifjafia. Hogy röviden fejezzem ki magamat, a Kozsibrák-család minden sógorságával egyetemben katonacsalád volt.

Ő maga, már mint Kozsibrák Vendel ezredes úr személyesen, kadétkorában két aranysávet viselt a gallérján, két-két gombbal. Ez a legtöbb, amit egy kadét gallérja sávokban és gombokban elbírt; ekkora kitüntetés csak a kadétek legjobbjainak jut osztályrészül sávokban és gombokban. Subaltern-tiszt korában is első legény volt mindig Kozsibrák Vendel és a hadsereg díszé maradt természetesen mint törzstiszt is. Gyönyörűség volt ránézni a minősítési táblázatára.

Jó katona, jó bajtárs, jó férj, jó apa - ez volt Kozsibrák Vendel ezredes úr. A hatvanharmadik gyalogezred pedig valóságos mintaezred volt a hadseregben. Háboruban ugyan nem tüntette ki magát, de ennek semmi egyéb oka nem volt, csakhogy éppen nem volt háború. De fegyelem volt az ezredben, rend, tisztaság, egészség. Éjjel-nappal, amikor tetszik, jöhetett a brigadéros

vagy divizionárius, a hatvanhármasknál nem talált semmi kivetni valót. Ott nem volt kidőlés a nagygyakorlatokon, nem volt kimaradás a városban. Mintaezred volt szóval, amit katonásan úgy fejeztek ki, hogy Kozsibrák-ezred.

A Kozsibrák-név a rend, a fegyelem, a katonai kiválóság kifejezője lett lassacskán a hadseregi műnyelvben. Aki a Kozsibrák katonája volt, az eo ipso jó katona volt.

Törték is magukat a tisztek, hogy odakerülhessenek a Kozsibrák ezredébe. És nóta is volt róla, hogy aki sorozáskor a Kozsibrák ezredébe jutott, jól imádkozott azért az édesanyja.

Csak egy baja volt Kozsibrák Vendel ezredes úrnak, egy nagy baja. Nem volt lánya. Pedig mindennél a világon jobban szeretete volna, hogy lánya legyen. Egy kis leányka, akit Klárának keresztelt volna, az volt a Kozsibrák Vendel egyetlen nagy kívánsága.

Addig-addig kívánta, amíg megadta a jó Istenke. Lány jött és Klárának keresztelték. Akkorka volt az egész csupán, mint egy jókora baka-ököl, de lány volt, és Klára lett a neve. Gyenge volt, mint a nádszál, halvány volt, mint a lilium, félénk volt, mint a fecskefiók, de lány és Klárka, és Kozsibrák Vendel ezredes úr minden boldogsága.

Dehogyan is adta volna ki a kezéből Kozsibrák Vendel reggeltől estig. Etette, itatta, dajkálta, csitítgatta, mintha nemcsak az apja, de az anyja is ő lett volna. Vett neki egy szép fehér kocsit, ernyővel a nap és szellő ellen, csipkével és aranyseggel, messze földön nem volt több olyan gyerekkocsi. És a kocsit tologatta Kozsibrák Vendel ezredes úr. Mindig a kocsit tologatta. A szobában, a folyosón, az utcákon, a sétatereken, az erdőben, mindig a kocsit tologatta az ezredes úr, az aranyseggel, csipkés fehér kocsit, amiben az ő leánykája feküdt, a kis Klárka.

Az ezred hadd legyen ezred; a tisztek mulassanak, kibírják; a legények pihenjenek, rájuk fér, a puskák rozsdásodjanak, úgy sincs háború, az ezredes a kis kocsit tologatta, az ő kis Klárkáját.

Öröm volt nézni a marcona katonát, aki fölkapta a kardját, hogy ne csörömpöljön, s tologatta az ő Klárkáját. És hogy tudott rá vigyázni, hogy tudott vele bánni. A kis lány csak ránézett nagy szemével a szigorú ezredes úrra, s ő mindjárt tudta, mi kell a kicsikének. És adott neki vizet, adott neki tejet, játékot vagy mást. Ami a szemébe volt írva.

És beszélni tudott vele Kozsibrák ezredes úr, amikor még nem is értette a szót. A kommandótól hajdan rekedt hangja olyan volt, mint a fuvolaszó, amikor elcsevegett a kicsikével:

- Tófiti, nófiti, csiri-biri-csári.

A kis lány megértette. Csak úgy repesett az apja felé a kedves beszédre. És akárhogy sírt, egyszerre elcsendesedett, amikor az apja azt mondta neki, hogy »tófiti, nófiti, csiri-biri-csári«.

A Kozsibrák-ezred kissé züllésnek indult közben. A legények ki-kimaradoztak, a tisztek el-ellumposodtak, s amikor parádéra kirukkoltak, nem rengett a léptök alatt a föld ütemesen, s amikor nagygyakorlatra mentek, úgy potyogtak a legények jobbra-balra, mint esőben a legyek.

- Rongy ezred a Kozsibrák-ezred, - mondták nemsokára katonáék s a tiszteket büntetésből helyezték át a hatvanhármashoz, s nóta is lett róla, hogy: »boldogtalan az az édesanya, kinek hatvanhármashoz lesz a fia«.

Ezredes úr Kozsibrák pedig dajkálta a kis Klárkát, tologatta a kis kocsiját és fuvolahangon dúdolgatta neki:

- Tófiti, nófiti, csiri-biri-csári.

A tábornoki kinevezés, pedig soron volt már, csak késett, csak késett. Kozsibrák úr nem nagyon kereskedett utána. Ha nem jön, nem jön, ha jön, hát itt lesz. A fődolog a kis Klári és a kocsija. Azt tologatta ezredes úr Kozsibrák, nem a maga karrierjét.

Egyszer mégis csak jött a vezérőrnagyság. Tábornok lett Kozsibrák ezredes úr. De csak címzetes. Jött mindjárt a nyugdíjazás is.

Kozsibrák úr nem is mérgelődött. Nevetett:

- Elég volt a katonáskodásból. Nem nevelem tovább a más gyerekeit, csak a magamét.

És tolni kezdte az aranszegélyes, csipkés fehér gyerekocsit:

- Gyi te fakó, gyi te sárga. Megyünk Pensionopolisba. Elöl megy a papuka, vele megy a Klárika. Tófityi, nőfityi, csiri-biri-csári.

A kis baba nagyot nevetett a bölcsőben.

III.

Akit kitoltak az életből.

Nem is olyan rossz dolog a nyugdíjas állapot katonáéknél. Pláne, ha már valaki tábornoki sorban van, amikor a nyugdíjból könnyebb megélni egyszerűen, mint a fizetésből nagyszerűen. Hátha valakinek még dolga is van hozzá, fontos, nagy, komoly dolga. Akkor valósággal gyöngyállapot a nyugdíjas állapot.

Már pedig Kozsibrák Vendel nyugalmazott vezérőrnagy úrnak több dolga volt, mint bárkinek Pensionopolis városában. Hogyne. Tologatni a kocsit eleinte és nevelgetni a kicsit utóbbacsán. Tanítgatni minden szépre, minden jóra. Nem kicsi dolog az. Mondogatta is az apja százszor is, nem egyszer:

- A legnagyobb jót tették velem, amikor nyugdíjba kergettek. Mi lett volna ebből a törekeny virágszálból, ha nem az apai szem melegében nevededik nagyra. Hitvány kis penészvirág lett volna belőle. És nézzétek meg most.

Hát csakugyan, meg kellett nézni Kozsibrák Klárát. És gyönyörűség volt ránézni. Szép, nagy, erős, okos, jó. És mi mindent tudott? Többet, mint egy püspök. Mert minden megtanulható tudományon kívül tudott tornázni, úszni, evezni, korcsolyázni, vívni, lovagolni, amihez a püspökök mégse nagyon értenek. És beszélt vagy öt nyelven és valamennyin okosan beszélt. És úgy táncolt, mintha elefántcsontból lett volna a lába és úgy énekelt, mintha gyémántból lett volna a gégéje. Tökéletes leány volt a Kozsibrák vezérőrnagy Klárika.

Kérője is akadt volna, nem egy, talán száz is. Mégis pártán maradt Kozsibrák Klára. Az egyik neki volt kevés ember, a másiknak ő volt szegény leány, az apának pedig nem volt hozzá méltó férfi senki a világon. Lett volna Antoniusz és Dárius egy személyben, Kozsibrák Vendel vezérőrnagy akkor is ráfogta volna a pisztolyt, mint mindenkire, aki megkérte. Valamelyikre rá is sütötte Kozsibrák úr, a füle mellett sívított el a golyó. Még ma is nagyot hall tőle.

Aztán szép lassacskán elmaradtak a kérők. A legritkább ember szereti, ha célba lövöldöznek rá, amikor leánykérőbe megy. Klárika pedig elkezdett száradni és fonnyadni. A szeme szegletében apró ráncocskák ültek körbe, a szája két csücske pedig lefelé kezdett hajladozni.

A vezérőrnagy semmit se látott ebből. Az ő szemében Klári a fiatalság volt, a szépség, a tökély. Még mindig az ölébe ültette esténként és eljátszott a fölbontott hajával.

És ahogy simogatja, simogatja, egyszer, mintha valami ezüstöt látna benne. És még egyet és újra egyet.

- Te Klári! Mivel mosod a hajadat?

- Vízze apus. Szappanos vízzel.

- Az nem lehet. Hiszen némelyik egészen szinehagyott.

A lány szomoruan mosolygott:

- De apus, hisz az ősz haj. Mit akarsz, hiszen már harminckét éves vagyok.

Az öreg felhőrdült, mint a vadkan. Azután lefordult a székeről.

Három nap, három éjjel feküdt mozdulatlanul, némán, mint egy darab fa. Akkor hoztak neki egy nagy tolókcot, abba tették. Keze-lába, féloldala béna volt. A szeme mereven nézett maga elé, nem birta mozgatni. Alig hallott. Beszélni nem tudott, csak motyogni. Valami olyasmit, hogy:

- Tófiti, nófiti.

Klára legalább erre értette. Lehetett más is.

Szegény, szép, okos Klárika. Már nem táncolt többet soha, nem is énekelt gyémántos hangján. Semmit se csinált, csak szomoruan tologatta azt a nagy, merev embert abban a nagy, fekete kocsiában.

Meddig tologatta? Már nem is olvasta a heteket, a hónapokat, az éveket. És nem is beszélt senkivel. És nem is ment sehová. És öregedett, ráncosodott, hervadt. És tologatta az öreget és csitítgatta, mint egy gyereket.

Kozsibrák Vendel nem mozdult meg hosszú éveken. Csak feküdt, feküdt és nézett. Minden íze merev és mozdulatlan és halott, csak a két szeme él és néz. Odatapad ez a két nagy fekete szem a leányra és szerető gonddal kíséri minden mozdulatát. Ha csak egy pillanatra is elmegy mellőle a leány, a két szem ijesztően forogni kezd, s meg nem áll, amíg csak újra meg nem pillantja gondozó őret.

Vajjon miket lát ez a két szem? Egy halott embernek eleven két szeme. Látja-e vajjon a romlást és pusztulást, amit idő és gond, keserűség és szomorúság végbevitt a teremtés koronáján? Vajjon ebben a két szemben is öreg, töpörödött, vén anyóka lett-e a világszép Klárikából?

Ott ült Klári most is a fekete tolószék előtt és simogatja a beteg embert. A két szem pedig nézi, nézi.

És ahogy a lány lány keze végigfut a beteg arcán, egyszerre csak megmozdul. Előbb a feje tesz egy mozdulatot, azután a keze, lába. És nagy lassan föltápáskodik a székén, egyenesre feszíti ki a mellét, katonásan tartja a fejét, a kezét pedig oda teszi a leány fejére. És megszólal:

- Klári! Klárikám!

Sikongva borul a leány a keblére:

- Apa, apa! Meggyógyultál.

Az öreg katona lassan leveszi kezét a leány fejéről s odaszorítja gyermekét a mellére.

- Nem, Klárika, csak meghalok. Elmegyek szolgálni Isten ő felsége hadseregébe. S neki nem kell a béna katona, épkézláb katona kell neki.

Klári sikoltva vág közbe:

- Nem, nem! Most már biztosan meggyógyulsz.

- Hiszen csak a szó más, fiacskám, az értelem ugyanaz. Mondd, hogy meggyógyulok, mondd úgy, ha neked ez a szó kedvesebb.

És megfogta a két kezével a leány hervatag arcát.

- Nézz a szemembe. Látni akarlak még, amíg látni tudok. Szegény, kicsi gyermekem! Édes kis leányom. Ugy-e, mi hogyan szerettük egymást, s nem tartunk haragot egymásra. Pedig megöltük az életünket, te az enyémet, én a tiedet, csupán a nagy szeretettel. Tudod, a kocsi tette, a tolókocsi. Amivel én téged betoltalak az életbe, amivel te engem kitoltál az életből. Nem kellett volna olyan nagyon szeretnünk egymást, nem kellett volna odakötnünk az életünket egymás kocsijához. Látod, más ember a maga kocsiját tolja, s akkor megy előre.

Többet nem szólt ezredes úr Kozsibrák. Hátrahanyatlott és meghalt.

Karácsonytól karácsonyig.

I.

Karácsony estéje.

A Moszkván túl, Szemlyanojgorodban, az Ohotnij-Rjad, a zöldségpiac közelében lakott a józanéletű Bjelov Alekszandrovics Kuzma, hagyma- és zöldségkereskedő életpárjával, az erényes és szép Bjelova Nikolajevna Praszkovjával. Karácsony estéje lévén, a derék házaspár vendéget is látott barátságos házában. A férjnek gyerekkori pajtása, Bogomolyev Ivanovics Fedor volt ez a kedves vendég, akinek az Isten jobban felvitte a dolgát, s jólhajtó divatárú-üzletet juttatott neki a Tverszkoj-boulevardon, a Puskin-szobortól a harmadik házban.

Teát ittak a jó meleg szobában. Egyre itták a teát, mint a vizet. Ha az egyik vagy másik pohár üres lett, az asszony töltött a szamovárból. Aztán újra ittak. Mindenik egy-egy darab cukrot tett a szájába, azon keresztül szürcsölgette az illatos, forró italt. Így olcsóbb. Kevesebb cukortól is édesebb lesz a tea.

Csak hébe-hóba szólt az egyik vagy a másik. Az asszony jóformán semmit. Asszony csak akkor beszéljen, amikor kérdezik.

- Jó dolgod van neked, Alekszandrovics Kuzma. Sokat ér egy meleg tűzhely és egy szép feleség. Nagyon sokat ér.

- Sokat - felelt Alekszandrovics Kuzma. - Nekem sokat ér, mert szeretem. De amúgy drága portéka a feleség. Sokba kerül. A ruha, a kalap, a tartás, a cseléd. Nem sajnálom: Isten bizony, nem sajnálom Nikolajevna Praszkovjától, de azért drága portéka az asszony. Ne házasodjál meg, Ivanovics Fedor. Csak ha muszáj.

- Nono, - vélekedik Ivanovics Fedor - nem egészen így áll a bál. Nem egészen. Nekem például jó volna egy jó feleség, csakhogy éppen felesége válogatja. Ha teszem olyan asszony volna, mint Nikolajevna Praszkovja, - csókolom a drága kezét - többet érne nekem, mint amennyit nyom aranyban. Selyemben és bársonyban járatnám, mennyezetes ágyban ringatnám, gyémántokkal és rubintokkal aggatnám tele és francia pezsgőben füröszténém minden este.

- No, rá is menne a gyönyörű üzleted a Tverszkoj-boulevardon. Egy várost rá lehet költeni az asszonyra, nemcsak egy boltot, ha úgy tartod, ahogy mondtad.

- Egy várost lehet szerezni vele, nem elkölteni. Képzeld csak, ha Nikolajevna Praszkovja ott állna a boltomban, micsoda nagy járás-keles volna ott reggeltől estig. Aki csak gavallér úr van Moszkvában, mind nálam venné a nyakkendőit és a selyem harisnyáit. És nem alkudna senki se, amikor ilyen bársonyos kézből kapná a portékát. Jó dolgom volna nekem is, neki is, ezt mondom én, csókolom a drága kezét, Nikolajevna Praszkovja.

Erre ittak egy csészényi teát. És Ivanovics Fedor de facto meg is csókolta a Nikolajevna Praszkovja kezét. Nedves, cuppanós csókot nyomott rája.

Ebben a pillanatban erőszakos kezek durván föltárják az ajtót és öt sisakos ember rohan be, magasra tartott revolverekkel.

- A cár nevében! Senki se mozduljon!

Egy másik elkiáltja:

- Föl a kezekkel, vagy lövök.

A teázók megrémülten tartották föl a két kezöket. A teás ibrik még mindenikben benne volt.

Két pribék odalépett a Bjelov Alekszandrovics Kuzma háta mögé, s erős zsineggel összekötözték a kezeit. Másik kettő az asztal fiókjában kezdett babrálni, s egy összekötözött papírcsomót vett ki onnan, írások voltak, levelek, röpívek.

- Itt van minden - nevetett az egyik. - Hehe! Az orosz rendőrség mindent tud. Gyere csak velünk, Alekszandrovics Kuzma.

- Jézus irgalmazz - nyögte keservesen a megrémült asszony s lerogyott ájultan.

Már nem látta, mikor az urát elhurcolták. Nem hallotta, amikor ez kétségbeesetten nyögte:

- Az Isten legyen veled, Nikolajevna Praszkovja, szegény jó feleségem.

Még a lépcsőről is hallatszott síró hangja:

- Mit akartok velem? Hová visztek? Ártatlan vagyok!

Azután csendes lett minden.

Nikolajevna Praszkovja ott feküdt a földön. Mintha halott volna. Ivanovics Fedor nézte egy darabig, azután a fejébe nyomta a sapkáját és elment.

A házmesterné fülkéje előtt megállt:

- Nézz föl csak galambom a Bjelov Alekszandrovics Kuzma lakásába. Az asszonyka szegényke ájultan fekszik a padlón.

A házmesterné vékony hangon felelt:

- Megyek már, szentem. Készültem már föl. Sok rendőr járt a házban, ilyenkor mindig el szokott ájulni egy asszony.

II. A férj följegyzései.

- január 9.

Egy becsületes porkoláb adta ezt a darabka papirost, amire írok, s egy akkora kis plajbászkát, mint a kisujjam. Az órámot adtam érte cserébe. Minek nekem az óra? Azt hiszem, az én órám már lejárt. Holnap visznek, ahonnan nincs visszatérés. Az ólombányákba.

Istenem, miért? Azt mondják, a cár élete ellen törtem. Az asztal fiókjában ott volt a levél róla. És a magam írásával a fogadalom rajta: »Megteszem! Isten engem úgy segéljen!«

Valami gazember csempészhette a fiókba. Isten, ha vagy az égben, és nem tartod rá méltónak szegény szolgálodat, hogy reá tedd védő kezedet, legalább sujtsd le a gaz árulót. Verd meg legsúlyosabb átkoddal, hogy ránehezédjék bűnös lelkére az én szomorú pusztulásom. Verd meg, én Istenem, mind a két kezeddel.

És oltalmazd meg szegény és jóságos Nikolajevna Praszkovjámat. Véd meg őt, aki gyenge és elhagyatott, vigasztald meg, aki olyan bánatos és nyomorult. Ami szerencsét és boldogságot elvettél tőlem, neki adjad mindet, Istenhez méltó kamatokkal.

Ez lesz az én mindennapi imádságom.

- február 12.

Oh mily nyomorult vagyok! Beteg, gyöngé, gyáva. Erőm nem bírja a nehéz munkát, testem megrogy a korbácssapások alatt, láz gyötör, éhség kínozt, s valami rettenetes nyugtalanság és félelem nehezedik rám mázsás terhével. S nem vagyok elég erős, elég bátor, elég elhatározott, hogy bilincseimmel szétzúzzam koponyámat, hogy halálra éheztessem magamat, vagy megpróbáljam a szökést. Vagy elmenekülnék, vagy agyonlőnének. Mindegyik jobb volna a mostani kínszenvedéseknél.

Azt hiszem, a Nikolajevna Praszkovja emléke nem enged meghalni. Az én végtelen nagy szerelmem tartja bennem a lelket. És végtelen nagy gyűlöletem megrontó ördögöm iránt.

Vajjon mit csinál szegény szép hitvesem. Ha jó az Isten, bizonyosan pártját fogta a jólelkű, derék, a hű Ivanovics Fedor. Hiszen neki régi vágya volt, hogy olyan édes, jó, szépséges nő áruljon a boltjában, mint az én kis galambocskám. Tedd meg, jó Istenkém, hogy így legyen. Hogy gond ne nehezdjék kicsi kis galambocskámra.

- március 6.

Vért köpök. Olyan vékony és áttetsző vagyok, mint a papír. És olyan sárga is, mint egy régi oklevél. Sokáig már nem bírom.

Néhány napja valami agyrém kínozt. Valami borzasztó lázálom, amely éjjelenként rám ül és szívja a véretem.

Hol van most Nikolajevna Praszkovja? Bizonyosan az Ivanovics Fedor boltjában.

De ha ott van, mindig mellette és mindig körülötte, s ő elhalmozza kedveskedéssel és ajándékokkal, vajjon nem inog-e meg szegény gyöngé teremts? Nem lesz-e túlságosan hálás és elismerő a sok jótéteményért?

Istenem, tedd, hogy én hamarabb haljak meg, mint ahogy ő elbukik.

És még egy sötét gyanú röpköd a levegőben az éj baglyaival együtt. Vajjon nem ő hozott-e engem ide, Ivanovics Fedor? Hogy megkaparítsa az én kis galambocskámat.

Nem tudom hinni. De nem tudom nem hinni. Hiszen nem lehetett más ellenségem, csak ez az egyetlen barátom.

- április 17.

Itt van a vég. A szalmán fekszem és várom az elmúlást. A bilincset is levették már rólam, ez a legbiztosabb jel, hogy holnapig meghalok.

Csak még imádkozni akarok Nikolajevna Praszkovjáért. És meg akarom az átkok legnagyobbjávalátkozni gyilkosomat, Ivanovics Fedort.

Isten, hallgasd meg egy haldokló utolsó imáját.

*

Ezen följegyzések a 3549-es rab, azelőtt Bjelov Alekszandrovics Kuzma szalmazsákjában találtattak. Moszkvába küldendőket esetleges kézbesítés avagy megsemmisítés céljából.

A rab családja értesítendő haláláról, mely április 18-án következett be tüdővész folytán.

Olvashatatlan aláírás.

III. Az asszony följegyzései.

- január 9.

Semmit se tudok meg róla, hová vitték szegény Alekszandrovics Kuzmát. Mindenhol elkergetnek. A rendőrfőnök annyit mondott, hogy ne járjak a nyakára és fogjam be a számat, különben magam is bajba kerülhetek, mint egy igen veszedelmes összeesküvő felesége.

Bizonyos, hogy valami gonosz ellensége gyanuba keverte szegény jó Alekszandrovics Kuzmát, aki ártatlanabb, mint egy ma született bárány. Ő, a lágyszívű, a gyermekkedélyű a jó, a hű, ő legyen királygyilkos?

De mit tehetek én, szegény asszony? Sírok és imádkozom. Hogy a jó Isten kegyelme óvja meg és hozza vissza hozzám drága jó férjecském. Hogy friss maradjon és egészséges és bizalommal legyen irántam, igaz szeretettel érte búsuló hitvese iránt.

És imádkozom a megváltó jó istenkéhez, hogy súlyos balkezével verje meg a legjobb ember gonosz megrontóját.

Istenkém, hallgasd meg szegény, szerencsétlen szolgálód imádságát.

- február 12.

A nyomortól, az éhségtől, a szükséglátástól legalább megóvott a jó istenke. Itt vagyok Bogomolyev Ivanovics Fedor boltjában, a Tverszkoj-boulevardon, a Puskin-szobortól a harmadik házban. Ivanovics Fedor jó hozzám, udvarias, előzékeny, majdnem szolgálai alázatos. Ő, a gazda, mindig megcsókolja a kezemet, amikor jövök és megyek, mintha én volnék az úrnője.

Szinte természetes is. Olyan jó és hű barátja volt elszállt galambocskámnak, hogy rám is jut valami az ő nagy hűségéből és barátságából. A jó Isten meg fogja áldani a hű barátot és önzetlen jóttevőt.

Szegény uramért nagyon fáj a szívem. Azt mondják, Szibériába vitték. A gyengét, a törekenyt elvitték sok ezer versztnyire, az ólombányák gyilkos levegőjébe.

Mindennap gyertyát viszek a szent Szűznek, hogy óvja meg Alekszandrovics Kuzmát.

- március 6.

Gond nélkül élek, szinte szégyenlem a nagy fényt, a pompát, az úri jólétet és kényelmet. De Ivanovics Fedor azt mondja, hogy ő tartozik mindezzel, ő csak kötelességét teljesíti, ő csak annyit juttat nekem, amennyit megérdemlek.

Azt mondja, én vagyok az ő szerencsecsillaga. Hogy amióta nála vagyok, dől hozzá a vagyon, a jólét, a tekintély. Istenem, hát mi van azon, ha abból a nagy aranyhalmazból, amihez az én segítségemmel jutott, nekem is juttat igazságos osztalékot?

És azt mondja, hogy nagyon tisztel és szeret. Egész nap rajtam van a tekintete és szinte perzsel a nézésével. De hát ki nem szereti a szerencséjét? Ki nem volna hálás érte?

Szegény Alekszandrovics Kuzma! Mit csinálsz te az örök jég országában? Élsz-e még? Szereted-e a te kis galambocskádat?

Ha reá gondolok, pedig mindig reá gondolok, összeszorul a szívem fájdalmában, de összeszorul az öklöm is. Gyenge asszony vagyok, gyáva és tehetetlen, de annak az egy embernek - Isten úgy segítsen - tört döfnék a szívébe, aki miatt szenved és sorvad az én drága hitvesem, aranyos férjecském.

- április 17.

Isten legyen irgalmas gyenge és bűnös lelkemnek. De tehettem-e egyebet? Olyan jó volt hozzám nagy elhagyatottságomban, olyan hűséges, olyan gyengéd, hogy nem tudtam nemet mondani.

Szegény Alekszandrovincs Kuzmám! Most már azért kellene imádkoznom, hogy soha, de soha ne térj vissza.

Megbocsátanál ugyan, tudom, hogy megbocsátanál, mert jó vagy és nemes, s megértenéd, hogy nem tehettem mást. De azért ne térj vissza most már, ne térj vissza.

S ezért a vétekért is arra szálljon a büntető ég bosszúálló haragja, aki ránk zúdította ezt a súlyos csapást.

IV.

Megint karácsony van.

Megint karácsony van. A Tverszkoj-boulevard egy fényes palotájában, a fényes palota egy pompás termében ülnek Bogomolyev Ivanovics Fedor és szép felesége Bogomolyeva Nikolajevna Praszkovja. A gazdag lakoma után pezsgőt isznak, gyöngyöző francia pezsgőt.

És Ivanovics Fedor egymásután bontogatja ki a csomagokat, telve drága ékszerekkel, finom csipkéekkel, pompás ajándékokkal.

- Ez is a tied, drágám. Ez is. Ezt a hajadban fogod viselni, gyönyörű arany hajadban. Ez meg a nyakadra való, ez a háromszoros gyöngysor. A füledbe meg ezeket a boutonokat akaszd, hogy megirigyeljen minden hercegnő.

- Milyen bőkezű vagy, Ivanovics Fedor. Mintha nem is a feleséged volnék, hanem a szeretőd.

- Mindenem vagy. A feleségem vagy, a szeretőm, az anyám, a gyermekem, a testvérem, a barátom, az üdvösségem és a kárhozatom. Mindenből tízszeres jár neked, drágám, s akkor is én maradok az adósod.

A pezsgő kicsit nehézzé tette az asszony fejét. De ezen könnyű segíteni. Odaül a férje ölébe és a vállára hajtja a fejét. Így nem is olyan nehéz.

- Semmi se sok, ami neked jut, kis drágaságom - sugdossa a boldog férj a fülébe. - Te el se hinnéd, mi mindenre volnék képes teéted. Jóra, rosszra, igazra, hamisra, mindenre kapható vagyok, ha neked jól esik, neked örömet okoz. Azt hiszem, gyilkolni is tudnék érted.

Az asszony gügyög a fülébe:

- Nem, nem. Azt te nem tudnád. Hiszen olyan jó vagy.

A férfi megint iszik.

- Hát éppen azért, mert jó vagyok. Csak nem gondolod, kis bogárkám, hogy a rosszért rosszak az emberek? Dehogy. Jóságból. Látod, ha egy jó embernek éhezik az anyja, a felesége, vagy a gyermekei, akkor rabolni megy értük. Lop, öl, mindent megtesz, hogy ne szenvedjenek, akiket szeret. De ha rossz ember, akkor magát szereti jobban s inkább azok haljanak éhen, semhogy ő belemenjen a veszedelembe. Nem mindig gonosz ember, aki gonoszat cselekszik. Néha nagyon jó ember.

- Ne mondd azt, édes. Ha így beszélsz, a tavalyi karácsonyra kell gondolnom, életemnek erre a legrettenetesebb napjára. S akkor ma, amikor olyan végtelenül boldog vagyok, feltámad

bennem a bosszúvágy és a gyűlölet, és a szeretet napján átkoznom kell férjem gyilkosát és életem megrontóját.

A férfi kibontakozik az ölelő karokból és felugrik. Fel-alá jár egy-két percig, aztán hirtelen megnyugszik.

- Nem szeretek erről beszélni. És nincs is igazad, drágám. Mert aki a régi boldogságodat feldúlta, bizonyos, hogy gonosz ember volt. De ugyancsak ő megalapította az újat. Tehát jó ember volt, akárki volt.

- Én pedig mindennap imádkozom, hogy a jó Isten verje meg legsúlyosabb csapásaival.

Ivanovics Fedor arcából eltűnik minden vér. A két szeme üvegesen bámul maga elé. Aztán leborul az asztalra.

- Az Istenért, mi bajod?

Bársonykezek cirógatják, helyajkak csókolgatják.

- Fedor! Fedorkám!

A férfi ránéz merev szemmel.

- Valamikor meg kell tudnod. Megmondom, hogy ne imádkozzál a pusztulásomért. Én voltam.

Nikolajevna Praszkovja néz, néz maga elé. Aztán összeroskad a férfi lábainál. Aztán kapaszkodni kezd rajta fölfelé apró, fehér kezeivel. Aztán keresi a kezével az arcát, hogy simogassa. Keresi az ajkával az ajkát, hogy csókolgassa.

- Hát te voltál? Te? Képes voltál rá? Én értem! Gyilkoltál? Én értem! A kárhozatba mentél? Én értem! Ezt a súlyos követ vetted a szivedre? Én értem. Oh, mennyire szeretlek, te édes, te drága, te jó!

A Dömötör Jóska számara.

A Dömötör Jóska számara csak olyan számár volt, mint minden más számár. Azaz mégse egészen olyan. Derék, jóindulatú, becsületes számár volt, ami elvégre nem minden számárról mondható. Dolgos is volt, fürgé és jámbor. A Dömötör Jóska gyermekei hármásával is felmászhattak a hátára, a jó számár csak tűrte és cipelte őket. Nem rúgott, nem ágaskodott, fához se dörgölte az oldalát s még akkor se okvetetlenkedett, ha a csintalan kölykök jól belerúgtak a vékonyába, vagy fűzfavesszővel végigsuhintottak a nyakán.

- A taligában is célarányosan viselkedik - szokta a Dömötör Jóska dicsérgetni az állatját. - Nem kell annak ostor. Csak azt mondom neki: gyű, akkor megy. Azt mondom: hó, akkor áll. Ilyen jó állat ez a Csillag. Bizony Isten...

Ugy hívta a gazdája, hogy Csillag, mert volt neki egy szép fehér csillagja a homloka közepén. Meg hóka is volt a jobb első lába. Egyébként szürke volt a Csillag, számári mivoltához képest.

Erről a jóraivaló, emberséges számárról vagyok elmondandó egy történetet, úgy, ahogy Tapolca táján mesélték nekem. Ott is történt az eset, ha ugyan igazán megtörtént.

*

Páter Medardus, meg fráter Polonius vígan ballagtak a tapolcai országúton. A fráter ment elől, a páter hátul. Nem tiszteletlenség okából volt ez a megfordított rend, hanem azért, mert egy kordé volt kettőjük között. A fráter húzta, a páter tolta.

A kordé pedig meg vala rakodva bőségesen. Búza volt rajta egy zsákra való, meg kukorica, volt kősó, alma, meg lasponya, két gágogó lúd, három csipegő csirke, jókora csomó zeller, póré, kalács, túró, pojna, de meg kukoricamálé is.

Mindenféle jó dolog volt a laptikán s ezért talán mondanom se kell, hogy páter Medardus, meg fráter Polonius kolduló barátok voltak, akik bőséges szüret után jókedvvel dőcögtek hazafelé a klastromba. De azt már mégis el kell mondanom, - mert egyébként senkise tudná - hogy forró nyár lévén, meg dél tájt az idő, a két pap erősen szuszogott és izzadott. Nehéz is lévén a talyiga, kövérek is lévén a papok, bizony nem csudálni való, hogy bőségesen dőlt róluk a verejték a napos, poros országúton.

- Még egy darabon húzzad buzgósággal, Polonius testvér, - biztatta Medardus a társát. - Mindjárt elérjük az erdőt, ott hűselünk egyet, falatozunk is, de még szundikálunk is...

- Jó lesz bizony, Medardus atyám - felelte Polonius fráter. - Főképpen a szundítás léssen kíváncsú, mert hátra vagyunk még a munka nagyja. Az a meredek hegy, az az irgalmatlan nagy hegy, akire a klastromot építették dicső elődeink...

- Elődeink dicsőek voltak valóban - hagyta helyben a dolgot Medardus páter. - A hegy ellenben nem dicső. Éppenséggel nem mondható dicsőnek...

- Csak az a hegy ne volna, az a hegy ne volna - sóhajtozott a fráter.

- Bizony az jó volna - helyeselte a páter.

S közben ballagtak nagy lassan tovább. A fráter húzta, a páter tolta a laptikát s izzadott erősen mind a kettő.

- Ha az a hegy nem volna, minden jó volna - gondolták mind a ketten.

De a hegy csak volt s már látszott is messziről a meredekje. Ettől a látványtól még jobban verejtékezett a két pap...

*

Mégis elérték az erdőt. Meg is pihentek a jó hűsön, falatoztak is, szundikáltak.

- Csak az a hegy ne volna, csak az ne volna - ébredezett végre a fráter.

- Bizony az jó volna - hagyta helyben az ügyet a páter.

S erre fölvetette alázatos tekintetét páter Medardus és körülnézett a tájon. S mit látott ekkor páter Medardus?

Nem látott semmi különösét. Csak a Dömötör Jóskát látta, meg a szamarát. Olyan állapotban voltak ezek ketten, hogy a Dömötör Jóska ült a talyigában és aludott. Egy kicsikét horkolt is. A szamár ellenben a laptika elé volt fogva s füvet ropogtatott. Ezt nyilván jobbnak ítélte az alvásnál...

Hát ennyit látott páter Medardus. S ez neki elég volt arra, hogy így szóljon:

- Jó az Isten s nekem van egy ideám Polonius öcsém...

- Mondjad atyám. Fülem szivattyú, amely magába szívja bölcs beszédedet.

- Azt mondom, Polonius testvér ujfent, hogy jó az Isten. Volt hegy és nincs hegy...

- Tisztellek atyám, de nem értem szavaidat. Rejtély vagy a te beszédedben...

- Mindjárt világosság támad az agyadban, fivér. Főképp, ha körültekintesz és szemügyre veszed azon szamarat, mely ott a közelben látható...

- Félek atyám, hogy több szamarat látok, mint te véled...

- Bölcs dolog az önelmélyedés, fiam. De ne beszéljünk hiábavalóságokat. Cselekedjünk. Eregy oda a kordéhoz, amelyet amott látsz. Fogd ki azt a hóka szamarat, szép csendesen, hogy a paraszt fel ne neszeljen. Majd fogd be a mi szekerünkbe, ülj fel a tetejébe s menj Isten hírével. A többit bíz rád. S tapasztalni fogod, hogy igazat beszéltem: volt hegy és nincs hegy.

Álmélkodva hallgatta a bölcs beszédet Polonius testvér. S úgy tett, amint neki rendeltetett. De előbb mondá:

- Valóban, két szamár van jelen. A másik én vagyok...

*

A papék tele szekere kidöcögött a cserjésből. A Dömötör Jóska Csillagja csak olyan buzgósággal húzta fel a meredek hegynek, mintha a jogos gazdája ügyeiben járna el. Hiába, szamár a szamár.

Páter Medardus pedig fogta magát, odaállott a Dömötör Jóska szekere elé, a szamár helyébe. Két kezével belekapaszkodott a laptika két rúdjaiba s várta a következőket...

Ha előre tudta volna, talán nem várta volna. Mert Dömötör Jóska nagyot trüsszentvén, egyszerre csak fölneszelt. De nem az volt az első dolga, hogy fölnyissa a szemét, de az volt az első dolga, hogy felemelje a kezét s az ostorával nagyot húzzon - a papra. Ne vétessék ez tőle rossz néven, ő a szamárnak szánta.

Medardus páter csak állt, csak várt. Dömötör Jóska meg újra fölemelte a kezét s újra nagyot húzott rá az ostorral. S felemelte a kezét harmadszor is, negyedszer is, ötödször is, hatodszor is s mindannyiszor végigsuhintott a papon. Minél többször ütött, annál nagyobbakat ütött. S

közbe föl se nyitotta a szemét. Már ezt így szokta Dömötör Jóska. Ő könyv nélkül is érti a számár dirigálását, csak úgy, mint a kakas a kukorékolást.

De már ezt nem állta Medardus atya szó nélkül. Azt mondta, hogy:

- Na...

Erre fölnézett Dömötör Jóska. Nagyot nézett. Soha ilyet. Hogy így megváltozott Csillag. Ezt még sose tette. Azt mondta rá Dömötör Jóska:

- Ejha!...

Most megszólalt Medardus páter s valamivel hosszabban beszélt. Így szólt az álmélkodó paraszthoz:

- Édes felebarátom! Én páter Medardus vagyok. Azaz a te szamarad vagyok. Helyesebben én páter Medardus voltam s a te szamarad lettem. Még helyesebben a te szamarad voltam s páter Medardus lettem.

Dömötör Jóska csak nézett. Nyilván nem értette a dolgot. A pap meg beszélt tovább.

- Mindjárt megértesz. Én pap voltam, barát, innen a szomszéd klostorból. Tudod-e, mire tesz a pap fogadalmat? A tisztaságra, az erényre, a szüziességre. Ezt úgy hívják, hogy cölibátus. Te ehhez nem értesz, de én szent esküvel fogadkoztam rá. S jött egy lázas idő s jött egy szépséges asszony és én esküszegő lettem. Bűnt követtem el, a legnagyobbat, megszegtem az Istennek tett fogadalmat...

Nagyot sóhajtott Medardus atya, majd így folytatta:

- Nagy bűnömért nagy büntetést mért rám az ég. Szamárrá változtatott. Négy lábon kellett járnom és szekeret, meg igát húznom. S az volt a sorsom, hogy addig legyek lenézett, megvetett igavonó barom, amíg egy istenfélő, jámbor férfit alaposan megfenyít. Amíg jól meg nem korbácsolnak, mindig számárnak kellett maradnom!

Most a kezét nyújtotta Dömötör gazdának, jól megrázta s így végezte:

- Te voltál az a derék, emberséges férfi, aki engem megváltottál keserves sorsomtól. Köszönöm ezt neked s áldalak érte. Legyen minden jóban részed, legyen áldás minden munkádon.

Meg is csókolta Dömötör gazda két orcáját s újra, meg újra áldást kívánt a fejére. Aztán elment haza.

Dömötör Jóska is elment haza. Hát mit tehetett volna? Ha már olyan nagy baj érte? Ballagott szomorúan és húzta a kordáját, mint egy számár.

*

Dömötör Jóska egy ideig nagyokat búsult. De aztán gondolt egyet. Az ember még se lehet el úgy egymagában. Számár nélkül. Mondta is az asszonynak:

- Bemegyek fiam Sümegre a vásárra. Veszek egy szamarat. A sümegi országos vásáron mindig akad számár.

Aztán úgy volt, hogy a számár is csak elvult egy-két napig a klostrom udvarán. Lelegette a füvet, ami ott nőtt s elpusztította a bogáncsot. De aztán, hogy zabot is kellett neki adni, a papok gondoltak egyet. Minek a klostromban számár? Mondták hát fráter Poloniusnak, hogy vigye el a szamarat Sümegre, a vásárra. Akad ott mindig gazdájuk a szamaraknak.

Igy esett, hogy a sümegi országos vásáron egyszerre csak szembe kerültek: Dömötör Jóska, meg a samara.

Hogy a számár mit gondolt, nem tudom. Dömötör Jóska ezt gondolta:

- Nini. Hisz ez a Csillag! Ezer közül is ráösmernék. Ott a szép fehér csillag a homloka közepén, hóka a lába, a nézése pedig egy csöppet se változott. Ez az én derék, jó állatom.

Meg is vette a csacsit. De előbb odasugott a fülébe, hogy senki meg ne hallja:

- Ugyan, ugyan, szent atyám! Hát nem röstelli? Ilyen hamar kellett újra kezdeni?...

A szamár bólintott rá a fejével. Azt, hiszem, minden szamár bólogat a fejével, ha valamit súgnak a fülébe...

A nagy probléma

Szégyenlem, igazán szégyenlem, hogy egy álmomat kell elmesélnem. Még hozzá egy bolondos, furcsa álmomat. De hát mit tegyek, amikor az ember az igazán szépet sohase éli át, mindig csak álmodja, álmodja? A valóság sáros, szennyes, izzadságszagú. Az álom a lélek virágja: színes, illatos, selymes.

Megyek aludni, álmodni is talán.

Hogy mért nem tudja az ember az álmát előre megszabni, megrendelni, megcsinálni? Hogy gazdag lakomákat egyék álmában, aki éhes, aranyban turkáljon, aki koldus, szerelmet élvezzen, lázas szerelmet, aki elhagyatott. Ennyivel csakugyan adósa a természet az embernek. Hogy kárpótolja álmában, amit elvont tőle éltében.

De nem teszi. A fordítottját teszi. A félős embert rémekkel ijesztgeti az álom is, az éhessel Tantalusz minden kínját szenvedted végig. A nyomorult még nyomorultabb lesz, a szegény még koldusabb, az elhagyatott pusztaszigeten bolyong, kígyók és varangyok között. És százszor jaj a bűnösnek. Neki keselyűk tépdesik a máját, fúriák kergetik szakadékokon és irdatlan rengetegeken végig.

Én kacagom a rossz álmokat. Nékem mindig szép álmaim vannak, mert szeretek.

Lám, most is, szépen lefekszem, s magamra húzom vékony paplanomat. Az éjjeli szekrényen ég a gyertya, odateszem az égő cigarettát is, aztán behunyom a szememet.

S máris látok egy képet. Ott van ő, egy magas bérpalota legmagasabb ablakából hajlik ki. Apró, fehér kezével integet. A szőke haj sátor szinte elborítja az egész fejét, csak a szeme villog ki az arany közül, mint a gyémánt a gyűrűből.

Csudálatosan szép. Ő az egyetlen a világon, akit képtelen vagyok szebbnek álmodni.

Vajjon meddig lesz az enyém? Vajjon mivel tudnám úgy odaforrasztani magamhoz, hogy soha el ne szakadhasunk egymástól?

Megvan. Valami igen nagyot, valami igen hatalmasat, valami emberfölöttit kellene teremteni, ami a világ első emberévé tenne. Hogy ő lehessen a világ első asszonya.

De most már nem látom őt. Nem látom integető fehér kezét, arany haját, fényes szemeit. Hová lett, merre lett? Még álmomban se tudom őt megtartani?

Helyette látok egy nagy sokadalmat egy nagy térségen. Oldalt vörös bársonysátor, a tetején arany koronával. A király képviselője ül benne, egy mozdulatlan arcú viaszember, mellette egy mozdulatlan arcú viaszasszony, a felesége. Körülötte tábornokok és miniszterek, főurak és akadémikusok, s végig a térségen uri nép, ezer fejet látok egyszerre, akármerre nézek.

Mit keresek én ebben a sokadalomban? Csak nem itt terem a dicsőség?

A kezemet rátámasztom egy csudálatos alkotmányra, amely mellettem áll. Valami gépezet-féle, félig hajó, félig madár. Kerekei is vannak, mint a szekérnek.

Mindenki engem bámul, s én elkezdek beszélni. (Furcsa dolog ez az álomban való beszéd. Tudom, hogy alszom és álmodom, s mégis beszélnem kell. S amikor hozzáfogok, sejtelmem sincs róla, hogy mit fogok mondani. Magam is csak a szó elhangzása után ismerem meg a saját gondolataimat.)

Tehát beszélek:

- Én azt hiszem, hogy a repülés vágya egyidős az emberrel. Ha volt első ember, akkor már ez az első ember szeretett volna repülni. Felszállott egy madár előtte, s ő szeretett volna utána szállani. Hogy állatokra felüljön, hogy kocsikat gyártson, hogy hajókat építsen, hogy vasrudakon száguldjon, mind-mind későbbi vágy szülötte. Az első kívánság az egek felé tört.

- S íme, az utolsók közül való, amely valóra válik.

- Hogy lehet az, hogy százezer év se tudta meghozni az első emberi vágy beteljesülését? Mert mindig rossz úton kereste az emberiség a nagy probléma megoldását.

- Az emberek százezrei, tudósok és bölcsek, eszelősek és maniakusok mind-mind századok óta már ketté osztották a nagy feladatot. Úgy gondolták, hogy a repülés titka voltaképpen két titok: először fel kell szállni a magasba, azután sebességet kell adni a felemelt, tömegnek bizonyos irányban. Mind a két problémát megfejtették, de külön-külön. Együtt nem.

- És ez természetes. Az emelkedéshez nagy térfogat kell és kicsi súly. A mozgáshoz és erő kifejtéshez kis térfogat kell és tömörség, tehát nagy súly. Ami fel tud emelkedni, már előre is alkalmatlan a gyors és biztos mozgásra. Ami meg könnyebben mozog és sebesen jár, alkalmatlan a fölemelkedésre.

- Megmondom önöknek, hogy mi a repülés titka. Állni kell tudni, egy helyben mozdulatlanul megállni. Ha én kitalálok egy olyan valamit, ami egy helyben, bárhol és bármily magasságban egy fix pont gyanánt meg tud állni a levegőben, szóval olyan erőket rejt magában, amelyek a vonzóerőt és a légáramlatokat egyaránt paralizálják, akkor megoldottam a repülés problémáját.

- Megállni a levegőben. Olyan közelfekvő a gondolat. Hát a kis gyerek hogy tanul járni? Sehogy. Előbb megállni tanul. Egyenest megállni. Ha állni tud, akkor már járni is tud.

Az emberek ájtatosan hallgattak és hozzáértően bólogattak a fejökkel, amíg beszéltem. Csak a viaszkarú bóbiskolt a bársonysátorban. A felesége ellenben nem. Ő majd fölfalt szürke, üres-nézésű szemével. Ugye-e mondtam, hogy az asszonyok meghódítására a híresség a legbiztosabb eszköz.

Most babrálni kezdtem a gépemmel. Igazítottam rajta csavarokat, megindítottam valami rejtelmes erőforrást, majd újra megszólaltam:

- Ki akar velem fölszállni? - kérdeztem harsány szóval. - Akárkit elviszek magammal. Elszállítom, ahova kívánja. Azután visszatérek egyedül.

Áll néma csönd. Senki se jelentkezik. Mindenki a másikra néz.

Kéjelegve néztem ezt az ingadozást És újra kérdeztem:

- Nem jelentkezik senki?

A katonák közt egy kis mozgolódás keletkezett. Végre elélem állt egy öreg katona. Generális volt, lehetett vagy hetven esztendő. Totyakosan közeledett felém. Aztán kihúzta magát, mint egy fiatal baka. A hangja mégis bizonytalan volt, amikor mondta:

- Fölszálllok! Für Kaiser und Vaterland.

Megsajnáltam az öreget.

- Tábornok úrra még nagy szüksége van a hadseregnek. Nem viszem magammal.

Az öreg visszalépett a sorba. Olyan boldogan ragyogott a képe, mintha a Szent István-rendet akasztották volna a nyakába.

- Elviszem az én régi, kipróbált, hűséges kíséremet. Cézár!

Nagy, fekete kutyám egy intésemre beugrott a gépbe. Én utána. Nem vártam egy pillanatig se, nem néztem a hatást, a következő percben már a magasban lebegtem.

Lehettem vagy háromszáz méternyire az embersokadalom fölött. Most aztán lenéztem. S most már tudtam, hogy miért akar az ember minden áron repülni. Azért, mert onnan fölülről az emberek olyan kicsinyek, de olyan kicsinyek. Mint a hangyák. Vagy mint az emberek.

El, el innen. El hozzá.

Mint a sirály, sebesen és nyílegyenesen repült a gépem. Repült a külvárosba, repült egy magas bérpalota legmagasabb ablaka felé, ahonnan apró, fehér kéz szokott búcsút integetni.

És mint egy galamb, úgy szállok az ablakpárkányra.

Cézár vinnyogva beugrik az ablakon, ő pedig, az én szőke csudám, felém nyújtja fehér kis kezét.

- Gyorsan, gyorsan, segítsen be.

Most vettem csak észre, hogy ő várt, hogy ő útra öltözött. A fején kacér kis sapka, hajlékony testén rövid, alig térdig érő szoknya, amely alól egészen kilátszott vékony bokájú, gyönyörű lába.

- Hát nem hallja? Adja ide a kezét.

- Te vártál, édes?

- Persze, hogy vártam. Tudtam, hogy fölszáll s tudtam, hogy ide jön. Csak nem mehetett más-hová?

- Az igaz.

- Adja ide a kezét. Beszállok.

Fölsegítettem. Miért ne? De azért mégis úgy éreztem, hogy számárság volt feltalálni ezt a repülőgépet. Most itt maradhatnék.

Cézár keservesen vonított, amikor a gép megint megindult, föl a magasba. És repültünk, repültünk az apró házacsákák és apró emberkéék fölött.

Nem mertem ránézni. Csak egy ügyetlen mozdulat és végünk van.

S hátha fél? A nő mindig bátor az elhatározásban, de gyáva a kivitelben. Ha ő most remeg, én is remegni fogok. S az vesztünket jelenthetné.

Csak az irányt néztem. S szálltunk sebesen, biztosan, nyugodtan. A nagy térség előtt, ahol az embersokadalom várt, ahol a vörös bársony-sátor állott, benne két viaszkarú emberrel, ott megállítottam a gépet. S lassan leszálltunk. Hajszálynyra ugyanoda, ahonnan fölemelkedtem.

Hallom a sokaság riadalmát. Felzúg az éljen, ami mégis a leghatalmasabb kiáltás a világon. Kendők lobognak. Az emberek ugrálnak és táncolnak. Egymást ölelgetik, ők részegek az én dicsőségemtől. Meg van oldva a nagy világprobléma.

Most már a földön áll a gép s én kiszállok. És kisegítem őt.

Előbb egy fehér kéz látszik, azután egy kacér sapka, aranyszőke haj sátor, két apró lábacska. Utóbb az egész nő, teljes fejedelmi szépségében.

A sokaságon moraj fut végig. Az éljen elhal. A kezek nem tapsolnak. A kendők nem lobognak. Csak a tágra nyílt szemek bámulnak.

A nőt nézik. A csudaszép nőt. A tökéletes formáit, az arany haját, a villogó szemét, a mesebeli szépségét. A sok éhes férfiszem, a sok irigy asszonyszem rátapad, mint a pióca a bőrre. És az én véretem szívják, az én véretem.

Hát ezért volt minden? Ezért a nagy, a világra szóló, az egeket meghódító dicsőség? Elértem, amit ember elérhetett, kivívtam az eget a földnek. Isten lettem, százezer esztendőnk legnagyobb embere.

S íme, egy asszony szépsége homályba dönti minden dicsőségemet. Nem vagyok már senki és semmi. Por vagyok és féreg s a gépem, az én csudagépem, szemétre való rongy.

Fölemelem a kezemet, hogy összezúzom az egész hitványságot.

*

Most már ideje fölébredni.

- Te számár te, ostoba számár - mondom magamnak nem minden alapos jogcím nélkül. - Miért akartad összezúzni a te hatalmas alkotásodat? Mert az asszony szépsége még hatalmasabb? Hiszen ez így van jól, így van rendben. Vagy talán eszedbe jutott volna-e valaha, hogy megcsináld ezt a csudaalkotást, hanemha egy asszonyért?

Igen, igen. Az asszonyért vállalom a lehetetlent. S az asszonyért összezúzom a meglévőt. Mert csak egy nagy probléma van a világon.

Az asszony.

Lacika beteg

I.

Őnagysága a kályha mellé tolta a prémmel bélelt hintaszéket, behunyta a szemét s elkezdett himbálózni. Akármilyen kicsi dolognak lássék is, nagy tudomány a hintaszéken való himbálózás. Úgy, hogy szinte mozdulatlanak lássék a hintázó s mégis folytonos ütemes ringásban tartsa magát. Se nagyon előrehajolni, se túlságosan hátradőlni nem szabad, mert mindjárt lökések kap a himbáló alkotmány, a lábbal való mozgás pedig egyszerűen nem szép.

Hát baj is az? Hiszen nincsen a szobában senki, csak a Lacika. S ő is olyan csöndes, olyan mozdulatlan, olyan elmélázó, hogy egy csöppet se zavarja anyuskát.

Mindegy. A szép asszony mindenkinek szép akar lenni, még a kis fiának is. Leginkább pedig maga-magának, még akkor is, amikor annyira elmerült a gondolataiba, hogy jóformán se lát, se hall.

A nagy magábaszállás érthető. Őnagysága fontos elhatározás előtt áll. Arról van szó, hogy megcsalja az urát. Egy óra, legfeljebb másfél óra múlva visszavonhatatlanul megcsalja az urát.

- Hogy miért teszem? - gondolja a szép asszony. - Ezer okom van rá. Egyik súlyosabb mint a másik. Először is minden barátnőm megcsalja az urát. Akármilyen sorrendben nézem őket végig, egyet se találok, akiért csak a kis ujjamat is tűzbe merném tenni. Az asszony nem lehet olyan fiatal és nem lehet olyan öreg, nem lehet olyan szép és nem lehet olyan csunya, hogy hű legyen. Nem tudom elhinni, hogy olyan rettenetes bűn legyen az, amit mindenki elkövet. És ha bűn is, az se baj. Nem látom be, hogy miért legyen én az egyetlen büntelen ismerőseim közül?

- Másodszor. Mi is a második ok? Második ok, hogy a férfiak is hűtelenek. Még nem volt hű férfi a világon. S ha akadna egy, bottal kellene agyonverni. Mert megérdemli a számár. A férfi már keresztülment mindenfajta hűtlenségen, mielőtt csak rá is gondolna, hogy megkóstolja a hűséget is. Már tudniillik a mi hűségünket. Micsoda hallatlan szemtelenség kell hozzá, olyasvalamit követelni tőlünk, amit ők nem is tudnának nyújtani, még ha akarnák is. Pedig nem is akarják.

- Harmadszor. Tyhü, ez nagyon fontos. Mi a hűség? Egy számár illúzió. Én például mind-ezóráig hű voltam az uramhoz. S nincs egyetlenegy ismerősöm, aki elhinné rólam. Akivel csak beszéltem életemben, már mindenkivel hírbe hoztak. És akivel nem beszéltem? Azzal pláne. Még az uram se hitte egy percre se, hogy immaculata vagyok. Talán ha megcsalom, akkor hinni fogja.

- Azután, - azután az ördög vigye el az egész házassági intézményt. Hát házasság az, amiben én az urammal élek? Elvett, mert csinos voltam, gazdag voltam, jól tudtam öltözködni és megvolt elégedve a pedigrémmel. Én meg hozzámentem, mert a kérőim közt nem volt különbség s mert az öregeimnek szerfölött tetszett. Csak nem vagyok bolond, hogy egy férj miatt összevesszem a szüleimmel és a rokonságommal? Egyenesen pokollá tették volna az életemet.

- Szerelem? Mit ad a szerelem? Hát tudom én? Én csak azt tudom, hogyan tud szeretni a férjem. De hogy más hogyan tud szeretni, arról sejtelnem sincs. Már pedig akármilyen jó véleményem is a férjemről, azt mégse tudom elhinni, hogy valamiféle dologban ő a legkülönb az egész világon. Különösképpen a szerelemben nem. Okvetlenül vannak mások, akik tüzebben, odaadóbban, igazabban és hívebben tudnak szeretni. Különben nem lett volna érdemes a szerelmet fölhalálni.

- Minden tökéletesedik, finomodik, nemesedik a világon. Lám, az a könyv, amit tíz évvel ezelőtt a könyvek könyvének tartottak, ma ostobaság a szememben. A szomszéd grófék szalónja a legszebb dolog volt, amit leányálmaimban el tudtam képzelni. Az én mai szalónom szebb s nekem már a mai szalónom se tetszik. Amire mint ideális báli ruhára vágytam valamikor, abban ma el nem mennék az Operába, ha kincseket ígérnének se. Minden igényünk nő és tökéletesedik. Miért legyek épen a szerelemben konzervatív?

- Hát igen. Vannak természetek, amik vágyak nélkül valók. Milliók halnak meg és nem ettek soha osztrigát és nem ittak soha pezsgőt. Párisban se tölti minden ember a telet és Osztenében a nyarat. Boldogok lehetnek azok is, a maguk módja szerint. Elhiszem, hogy sehová se vágyódik, aki nem mozdult ki életében a kunyhójából. De én látni akarok, mert megtanítottak nézni. És elindulok fölfedező útra a szerelemben is. Amerika se volna meg, ha senki se vágyott volna ismeretlen tájakok felé.

Őnagysága kacagott ezüstcsengésű kacagással.

- Úgy van, kedves uracskám. Elhatározottat: ön meg lesz csalva. Ki van mondva az ítélet. Fellebbezni csak birtokon kívül lehet, - a sóhivatalban.

A hintaszék lágyan hintázta tovább a szép asszonykát. A hintaszéknek az ilyen nagy elhatározás nem imponál.

A kis Lacika pedig csöndes és mozdulatlan maradt az egész idő alatt. Jónevelésű fiucska. Nem zavarja a mamát, amikor ilyen nagy gondjai vannak.

II.

Csöngetnek. A szép asszony felkapja a fejét. Az orra vékony cimpái remegnek, mint a versenyparipáé a start előtt.

A következő percben már belép a kiválasztott. Csinos fiú, elegáns fiú. A la bonheur, őnagyságának a külsőségek dolgában egészen jó ízlése van.

A fiatal ember széket húz a kályha közelébe, leül s amíg egészen közömbös dolgokról kezd beszélni (őnagysága barátnőiről), gyöngéden cirógatja a szép asszony fehér, formás kezét.

Igaz, majdnem elfeledtem volna megrajzolni azt az időt, amely a csöngetés és a fiatal úr megjelenése közé esett; ezt őnagysága arra használta fel, hogy a magasba tartotta és szeliden lóbálgatta a kezét. Ettől a kézből leszáll a vér s a kéz márványszerűen fehér lesz.

Ebből látnivaló, hogy a szép asszony sok mindenre gondol, ami másnak talán eszébe se jutna hirtelen. Így történhetett, hogy ebben a pillanatban Lacika jutott eszébe. Hogy Lacika benn van a szobában és csöndesen, mozdulatlanul ül a diványon.

Még Lacika meg találná látni, ha a vendég valami vigyázatlan mozdulatot tesz.

- Lacika, aranyos fiacskám. Gyere csak ide, drágaságom. Vendég van.

Lacika nem felel. Lacika nem mozdul.

Most már a vendég is szól hozzá:

- Szervusz, Lacika! Gyere ide, Lacika, kapsz valamit.

Lacika erre se reagál. Bizonyosan elaludt.

A mama megnézi, hogy mit csinál a Lacika. Különben is, ha ki akarja küldeni a nevelőnőhöz, előbb föl kell kelteni.

Lacika csakugyan alszik. Az arca piros, az ajka cserepes, kis melle erősen zihál. Ahol a mama megérinti, a keze, a nyaka tüzes, mint a parázs.

- Istenem, Lacikának láza van.

Becsöngetik a nevelőnőt, becsöngetik a szobalányt. Ők is megérintik a Lacika nyakát, ők is konstatálják, hogy Lacikának láza van.

A fiatalember is megérinti a Lacika nyakát, s ő is azon a véleményen van, hogy Lacika lázas.

- Mari, az Istenért, hamar a hőmérőt.

Már erre fölébred Lacika és elkezd nyafogni.

- Nem kell a hőmérő. Nincs lázam. Csak melegem van.

Megméri. A mama idegesen tépi föl kis matróruháját, a fiatal ember idegesen olvassa az óráján a percek:

- Még nincs öt perc?

- Nincs. Csak három és fél.

A hátralevő másfél hosszabbnak tetszik, mint az elmúlt negyedfél. De végre elmulik. A hőmérő előkerül. Mind a négyen egyszerre nézik. Lacika pedig kap utána:

- Én akarom megnézni, mama.

Harminckilenc és fél. A szép asszony elhalványodik. Aztán ölbe kapja a fiát, viszi a másik szobába. A nevelőnő, a szobaleány utána sietnek. A konyhából hozzájuk csatlakozik a szakácsné is. S a hálósobából lázas kapkodás, kiabálás, tevés-vevés hallatszik.

A fiatalember egymaga maradt a szalonban. Állt és nézett maga elé. Mit csináljon most? Elmenjen? Maradjon?

- Ostoba helyzet, - mormogta magában. - Ostoba helyzet. Ez a kölyök is jobbkor kaphatta volna a lázát.

Végre, nagysokára visszajön a szép asszony. Egy percig nézi a vendéget, mintha keresgélne az emlékezetében:

- Ejnye, ejnye. Ki ez a csinos fiatalember? És mit keres itt?

Azután hirtelen eszébe jut minden. S még meg is örül a vendégnek:

- De jó, hogy maga itt van. A jó istenke küldte magát. Kérem, siessen, rohanjon az Erzsébet-körútra. Ötvennégy alá. Ott lakik a házi orvosunk. Ha a föld alól kaparja is ki, hozza ide rögtön.

A vendég bámészkodik, azután elmegy. Ej, nincs azon semmi különös, hogy egy aggódó anya elszalasztja a doktorért.

Félóra múlva már vissza is jön a doktorral. Egy hálás pillantást kap az asszonytól.

És megint magára marad. S megint néz maga elé bambán. Maradjon, menjen?

Őnagysága visszatért a doktorral. A doktornak nagyon komoly a képe. A doktornak mindig komoly a képe, amikor a betegről jön. Ez már hozzátartozik a mesterséghez, mint a szubretté-hez a mosolygás.

- Nem mondhatok egyelőre semmit, asszonyom. Nyugalom, gondos ápolás, diéta. Majd aztán meglátjuk. Mindenesetre irok valami csillapító szert.

És írt valami csillapító szert. A receptet odatette az asztalra és elment.

A fiatal ember csak nézett.

- Ugyan, édes barátom, hát mért nem szalad a patikába az orvosságért? Ezt megtehetette volna kérés nélkül is.

Valósággal haraggal mondta ezt őnagysága. S nyomban visszasietett a betegszobába.

- Igaza van, gondolta a fiatal ember. És elszaladt a patikába és meghozta az orvosságot.

A szobaleány már az ajtóban elvette tőle az üvegcsét. S ő most ott ült magában a szalónban. Nézte a képeket, lapozgatott egy ujságban, megnézte az asztalon heverő könyvek címlapjait és várt.

Várt egy fél óráig, várt egy óráig, várt másfél óráig.

S amikor elunta a várást, elment.

- Ilyen pechem van nekem.

Mindössze ennyit gondolt magában.

III.

Marinak, a szobalánynak, jó dolga volt a következő napokban és hetekben. Mindennap délután három órakor pontosan megjelent a fiatalember, nagyon szerényen és nagyon óvatosan csöngetett és halkán megkérdezte az ajtót nyitó Maritól:

- Mi ujság? Fogad őnagysága?

És Mari felelt:

- Őnagysága nem fogad. Lacika beteg.

- Csókolom a kezét őnagyságának. Jobbulást Lacikának.

És a fiatalember egy koronát nyomott a Mari nyitva tartott markába.

Igy ment ez egy hétig, két hétig, három hétig. Mari nem únta meg, de a fiatalember megúnta. Az ötvenedik napon elmaradt.

Lacika pedig már réges-régen egészséges volt, mint a makk.

A félkezeűek

A doktor mesél.

- Mi orvosok sokat meglátunk az élet nyomoruságaiból és szépségeiből, ami mellett az emberek rendszerint elsétálgatnak, mintha a világ legközségesebb dolgai volnának. S néha bizony furcsákat tapasztalunk. Hogy a bőség, a kényelem, a nyugalom, a jólét sokszor pusztít és öl. Hitvánnyá teszi a testet és hitvánnyá a lelket. Sorvaszt, betegségeket küld az emberekre, ellenállásra képtelenné teszi őket. Viszont...

Egyikünk közbevágott:

- Viszont a jólét nagyon alkalmas segédeszköz az egészség és az erő visszaszerzésére. A gazdag ember elmegy az egészsége után, még ha messze kell is keresnie. A rossz gyomrunak ott van Karlsbad, a rossz lábunak Pöstyén, a rossz szívünek Füred, a rossz veséjünek Vichy, a rossz tüdejünek Egyiptom. A szegény ember elpusztul a betegségbe, a gazdag megveszi pénzért.

- Dehogy - mondja a doktor. - A szegény ember többnyire meg se kapja azokat a bajokat, amik a gazdagot a sírba viszik. Gyomortágulás, szívelzsírosodás, köszvény, idegesség, paralízis, mind a gazdagoknak találták ki, nem is szólva holmi osztriga-mérgezésről. Egyébként eltereltetik az ösvényemről. Azt akartam mondani, hogy már sokszor láttam egzisztenciákat a váratlan jóléten elpusztulni, viszont gyakran történt meg a szemem láttára, hogy a legnagyobb nyomoruságból fakadt a jólét, a boldogság, a megelégedés. Mint ahogy a legfinomabb spárga is trágyából nő ki.

Elmondok nektek egy esetet, hogyan lett a legnagyobb nyomorból a legnyugalmasabb jólét.

A főváros közelében, egy kicsike községben lakott egy derék, jóra való házaspár. Úgy a harminc körül járhatott a férfi, huszonhárom-huszonnégy körül az asszony, de mindenik idősebbnek látszott tíz esztendővel. A férfi - megálljatok csak, azt hiszem, Galambosnak hívták, Albertnek vagy Józsefnek, erre már nem mernék mérget venni - valami magánvállalatnál végzett irodai munkát. Az asszony meg varrt, hímezett, főzött, mosott, végezte a háztartás dolgait. Ami nem kicsiség, mert három gyerek volt a háznál. És meg kellett élniük vagy hatvan-hetven forintból havonként. Ezért is mentek vidékre lakni, s bizony még így se került vásárnapokon se tyúk a fazékba.

Mondom, nagy nyomoruságban éltek, rémes szegénységben. És a nyomoruság sok mindent megeszik: a fiatalságot, a szépséget, a szerelmet, a tehetséget. A rosszul táplált embernek ritkán van jókedve, nincsenek ötletei, s nem is tud nagyon szeretni. A rosszul táplált ember unatkozik s nem születnek zseniális gondolatai.

A sorsnak igen.

Megesett egyszer, annak már vagy nyolc esztendeje, hogy az asszony bement a városba, holmi kis bevásárlásra. Ugyan mi kellett neki? Gyapot, amiből harisnyákat köt a kölyköknek, holmi batisztmaradék, amiből magának varr egy blúzt, s néhány selyemdarab, amiből az urának fabrikál nyakkendőket. A városban az efféléhez mégis olcsóbban jut az ember.

Egész nap lótot-futott az asszonyka, s délután ment haza vasuton. Egy harmadik osztályú kocsiban ült s éppen számolgatta, hogy micsoda rémséges költsékezésbe bocsátkozott. Négy korona ötvennyolc fillért költött. Nagy pénz!

- Milyen könnyelmű teremtés vagyok. Még megbüntet a jó Isten.

Úgy magába morogta. És ugyanabban a pillanatban rémséges recsegés-ropogás. A végítélet napja. Üvegszilánkok, fadarabok, csomagok röpködtek a levegőben, az egész kocsifölemelkedett a magasba, mintha repülni akarna, aztán lezuhant a mélységbe, mintha a poklok fenekére szállna. Irtózatossá, velőfagyasztó sikoltás töltötte meg a levegőt. A szegény kis asszonyka is nagyot sikoltott, valami rémséges fájdalmat érzett, aztán csendes lett körülötte minden. Már nem érzett semmit.

Éjszaka nyitotta ki megint a szemét. Otthon feküdt az ágyában. Mellette a férje térdelt a földön és zokogott. A gyerekek beléje csimpaszkodtak a síró emberbe, s vele sírtak. Egy öreg bácsi, feltűrt ingujjakkal, szorgoskodott az asszony körül, s két fiatalabb úrral együtt kötözte, pólyázgatta.

Az asszony szepegeve kérdezte:

- Istenem, mi történt velem?

- Vasuti szerencsétlenség. De maga szerencsésen megmenekült.

Az asszony a férjét kereste a szemével:

- Én nem tehetek róla! Úgy-e, nem haragszol?

A férj fölőle hajolt és megcsókolta.

- Óh, te szegény kis madaram! Már hogy haragudnék rád? Csak sajnállak. Fáj valamid?

- Igen. A bal karom. De nem nagyon.

Az öreg doktor a két fiatalabbhoz fordult, miközben menésre készültek.

- No, látják az urak! Hát nem különös? Éppen a bal karja fáj neki, szegénynek. Pedig már nincsen is balkarja. Mindig így szokott ez lenni, uraim.

A szomorú család egyedül maradt. Sírtak, keseregtek. Mi lesz már most belőlük? Egy dolgos kézzel kevesebb. Egy nyomorék a házban...

Az asszony a megmaradt kezével simogatta a férje homlokát.

- Meglásd, édes, megsegít a jó Istenke bennünket. Én meg fogok halni, s nem leszek a terhedre. Elvehetsz egy új asszonyt, szép asszonyt, pénzeset. Megsegít a jó Isten, s én meghalok.

Reggelig sírdogáltak ébren. A gyerekek velük sírdogáltak s úgy aludtak el egymás után a földön.

Reggel Galambos Albert egy kis kávéfőzőt a gyerekeknek és a betegnek, s aztán - hiába, kötelesség az kötelesség - nagy szomorúan beballagott a hivatalába. Ment, ment, mendegélt és keserű gondolatok kóvályogtak a fejében. Nyomorék felesége van. Egy félkezű asszony. Szegény embernek nem szabad félkezűnek lennie. Hogy fog ezentúl mosni, vasalni, főzni, a gyerekeket öltöztetni? Ha valami elszakad a házban, nem tudja megvarrni. Rongyosan fognak járni, piszkosak lesznek a gyerekek, egy jó falat nem kerül többé az asztalra. Szegény embernek nem a karját kellene összezúzni a vasuton. Inkább a fejét. Ha az Isten szeretné a szegény embert!

A hivatalába amikor ért, a főnöke megszorította a kezét.

- Galambos úr, jöjjön csak egy szóra az én szobámba.

Istenem, mi lesz ebből? Talán a hivatalát is elveszti. A szerencsétlenség sohase jár egymagában.

- Kedves Galambos úr, nem kellett volna olyan túlzottan lelkiismeretesnek lennie. Ilyen szomorú eset után nyugodtan otthon maradhatott volna néhány napig. Menjen is azonnal haza, s

addig ne is jöjjön a hivatalba, amíg szegény felesége teljesen fel nem épül. A pillanatnyi szükségletekre fogadja ezt a csekélységet (egy csomó bankjegyet nyomott a markába), a jövőre pedig tudatom magával, hogy munkáival nagyon meg vagyok elégedve, s a fizetését a duplájára emelem.

Galambossal forgott a világ. Ökölnyi könnyek futottak végig az arcán. Azt se tudta mondani, hogy köszönöm.

A gazdája látta a meghatottságát.

- Jól van, jól, Galambos. Most csak a szegény asszonyával törődjék. Siessen haza.

Támolyogva ment ki Galambos a gazdája szobájából.

Odakünn elfogták a hivataltársai. A kezét szorongatták. Egy csomó bankót nyomtak a kezébe.

- Magunk közt gyűjtöttük. Fogadd szeretettel.

Sohase volt annyi pénze Galambosnak, mint most, amikor rohant haza, a szegény betegéhez. Az egész úton olvasta. Hiszen ez egy esztendőre is elég!

Alig tudott bemenni a kis szobába, amikor hazaért. Szomszédasszonyok egész raja népesítette be a szobát. Egyik se jött üres kézzel. Levest hoztak, pecsenyét, csirkéket, finom, drága befőttet, jó erős borokat. A gyerekek egy-egy sarokban ültek s mindenik majszolt valamit. Kalácsot, süteményt, husocskát eszegettek. Zsírral és lekvárral volt tele a képük, s úgy ragyogott, olyan jóllakottan.

A doktor is ott járt. És kijelentette, hogy egy krajcárt se fogad el a kezelésért. A patikus ingyen adta a gyógyszereket és kötéseket.

Utóbb jött egy igen finom úr. Valami vasut-igazgató. Ő is a részvétét fejezte ki. És beszélt valami megszavazott kárpótlásról. S egyszerre csak ezreseket kezdett lerakni az asztalra. Egyre rakta, egyiket a másik után. Nem akart vége szakadni. Istenem, hogy ennyi pénz is van a világon!

Azután jött egy úr a laptól. Egy riporter úr. Aki szíves volt beszélgetést folytatni a beteggel, a férjjel, a gyerekekkel, a szomszédokkal. S a végén ő is pénzeket tett az asztalra. A lap gyűjtötte. És még tovább is fogja folytatni a gyűjtést.

Amikor végre magára maradt a család, Galambos is nekiült az evésnek, ivásnak. Egyre evett, egyre evett, s finom italokat szopogatott hozzá. A beteg asszony csak nézte s mosolygott. Még sohase evett az ura ilyen jót és sokat.

S amikor Galambos elmesélte a nap történetét, akkor is egyre mosolygott az asszony. Valósággal ragyogott az arca. S boldogan susogta:

- Hiszen egészen gazdagok lettünk! Istenem, ha én ezt hamarébb tudtam volna!...

S amikor este lefeküdtek és Galambos megkérdezte az asszonykát:

- Babikám, fáj a beteg karod?

Nevetve mondta az asszony:

- Édesem, hogy' fájna? Hiszen nincs!

Két nap, három nap, négy nap, egyre folytak az adományok, egyre gyarapodott a ház. Valósággal úsztak a bőségben. Negyednapra Galambos nekiindult, hogy bemegy a hivatalába.

Ment, ment és gondolkozott az életről. Milyen különös is minden. Jön egy nagy szerencsétlenség és áldás fakad belőle. De mégis jobb lett volna, ha vele történik, s nem azzal az áldott, jólelkű asszonnyal. Egyszerre csak rákiáltanak:

- Vigyázzon! Menjen félre! Bolond maga?

A háta mögött meg rettenetes bűgás, tüttülés. Félre akar ugrani, nem tudja, hogy merre. Gyorsan visszafordul, hogy nézze, mi jön, de már a földön fekszik s éles fájdalom nyilallik át a testén. Egy automobil szaladt rajta keresztül. Piros lett az országút pora.

Galambos csak nézett a levegőbe, nézett bambán. Megpróbált föltápáskodni, de visszaesett.

- Alighanem a karom tört el - gondolta magában. - És furcsa. Nekem is a bal karom.

Egy jóságos arcú öreg úr hajolt föléje.

- Nagyon fáj?

- Semmise fáj. Csak nem tudok felkelni.

- No, majd hazavisszük automobilon. Hol lakik?

Galambos megmondta. Föltették a kocsiba és vitték haza. Egy óra múlva már nem volt bal karja. Többől le kellett vágni, mert nagyon összezúzta a gépkocsi.

Nagy szenzáció lett a dologból. Hogyne. Amikor férj és feleség egyszerre fekszik a betegágyon, levágott karral. Meg azért is, mert az automobilon, amely a szerencsétlenséget okozta, egy aktív miniszter ült, aki azonfelül gróf is volt és milliomos. A lapok hasábos cikkeket írtak a dologról. Megható, romantikus részletekkel. És szidták a kegyelmes urat. Minek is vesz az ilyen ember kormányrudat a kezébe!

Mit meséljek sokat? Megint megindult a beteglátogatás. És senkise jött üres kézzel. A főnök is jött, pénzzel. A kollégák is jöttek, pénzzel. Az ujságok is jöttek, pénzzel. A kegyelmes úr napjában kétszer is jött, rengeteg sok pénzzel.

Mire a félkezeiek felkeltek az ágyból, gazdag emberek voltak. Mindegyiknek a feje alatt féltucat takarékpénztári könyv. A gyerekeket a nagylelkű jótékony emberek bebiztosították. Alapítványokat tettek a neveltetésükre. Galambosnak a kezében volt (a jobb kezében) a kinevezési okirat. A gróf megtette jószágigazgatónak. És egy kis kastélyt ajándékozott neki a birtokán. Szép darab földdel.

És mintha hozzájuk tapadt volna a szerencse, amibe fogtak, mindenén áldás volt. A birtok egyre nőtt, a kastély egyre szépült, s a gróf nem győzte dicsérni: még sohase volt ilyen kitűnő jószágigazgatója.

És gömbölyödtek mind a ketten és szépültek és fiatalodtak. Csak most látszott igazán, micsoda bájos asszonyka a Galambosné. Amikor selyemben járt és nagy tollas kalapban, féderes hintóban, külön volt messzi környék minden asszonyánál.

Ma Galambos egyik leggazdagabb földbirtokosa a megyének. Virilista és megyebizottsági tag. A gyerekei csudaszépek és csudaokosak. Már öten vannak azóta, egyik jobb és szebb, mint a másik.

Csupa ragyogás a Galambos-pár élete. És csupa szerelem. Az egész életük mézesheteknek a láncolata. És amikor esténként meleg szeretettel összebújnak, s az asszony ott csüng a férje nyakán, akárhányszor szerelmesen súgja a fülébe:

- Te, öregem. Nem veszed észre? Félkézzel sokkal jobban lehet ölelni, mint kettővel.

Kati néni hagyatéka

I.

Az ügyvéd-képviselő becsöngette adjunktusát:

- Kedves Bárdy, egy igen fontos ügyet kell ma délelőtt elintéznie. Magam akartam a kezembe venni, de lehetetlen. Nagyon sürgős tanácskozás van ma a képviselőházban, azt pedig - sajnos - nem lehet másra bízni. Tehát a még fontosabbat önre kell bíznom.

- Főnök úr meg lehet győződve, hogy lelkiismeretesen végzem el a rábízott feladatot.

- Meg vagyok róla győződve, kedves Bárdy. Hogy az ördögbe ne volnék meggyőződve róla? Hiszen ha nem volnék róla meggyőződve, nem bízám önre a feladatot. De azért mégis szükségét érzem, hogy az ügyet különösen a lelkére kössem. Az iroda igen tetemes jövedelméről van szó, s az iroda érdeke elvégre mindnyájunk érdeke. Legfőképp pedig az önök érdeke, az alkalmazottaké. Mert én már valahogy meg tudnék lenni iroda nélkül is, de az iroda nem tud megenni nélkülem, önök pedig nem tudnak megenni az iroda nélkül.

- Úgy van főnök úr, egészen úgy van.

- Külön jutalmat is ígerek önnek, kedves Bárdy úr, ha az ügyet sikeresen intézi el. Tekintélyes jutalmat. Tíz százalékot az iroda jövedelméből.

- Hálásan köszönöm, főnök úr.

- Tehát arról van szó, kedves Bárdy úr, hogy egy hagyatéki leltárt kell felvenni. A Majsay Katalin kisasszony hagyatékát, vagy egyszerűen a Kati néniét. Így ismerték az egész városban.

- Magam is hallottam róla, főnök úr. Valami különös aggszűz volt.

- És gazdag. Nagyon gazdag. A rokonság, amely az érdekei képviseletével megbízott (a felhatalmazást majd vigye magával), félmillióra becsüli a vagyonát.

- Sok pénz.

- Nem sok. A lánynak, amikor húsz éves korában árvaságra jutott, kétszázezer korona vagyona volt. Azért nem ment férjhez, mert szörnyen fukar volt, félt, hogy csak a pénze kedvéért veszik el, s majd az ura elveri a vagyonát. Inkább vénleány lett s kuporgatta a garast. Gyümölcsöztette, papirokat vásárolt, uzsoráskodott és halomra gyűjtötte a vagyont. Negyven éven keresztül. Nem költött magára semmit. Egy kis oduban lakott, egy vén cselédet tartott, krumplit evett és vizet ivott. A legpesszimistább számítás szerint is lehet a hagyatéka egy fél millió. De én azt hiszem, hogy több, sokkal több.

- Egy-két óra múlva kiderül, főnök úr.

- Bizonyos dolgokat mégis a figyelmébe ajánlok, kedves Bárdy úr. Nem szabad megfeledkeznie a fukar emberek, legfőképp az aggszűzek természetrajzáról. Ezek rendesen rejtegetik a pénzüket, dugdossák, titokzatos helyeken őrzik. Végig kell kutatni a ruhákat, az ócska harisnyákat, a kopott szoknyák béléseit. A szalmazsákot is át kell kutatni, a bútorokban rejtett fiókokat kell keresni. Nem árthat a padlót felszedni, a pincében és a padláson kutatni, a falon a repedéseket kibővíteni. Ne felejtse el, kedves Bárdy úr, hogy az iroda jövedelméről és dicsőségéről van szó, a miből tíz százalék önt illeti meg.

- A dicsőségből is, főnök úr?

- A dicsőségből kap huszat, kedves Bárdy úr. A szomszédokat is jó lesz kihallgatni, a házmes-tert, a cselédet. Minden vallomás arra szolgálhat, hogy újabb pénzrejtekhelyeket fedezzünk fel, ami mind az iroda javára szolgál, s az ön javára, kedves Bárdy úr.

- Főnök úr, ami embertől kitelik, én meg fogom tenni. Ügyvéd leszek, detektív leszek, vizsgálóbíró és betörőtolvaj leszek egy személyben. Ami pénz abban a házban feltalálható, én felkutatom.

- Tudom, kedves Bárdy úr. Azért bízom meg éppen önt ezzel a nehéz feladattal. És most, szerencse fel, Isten önnel, kedves Bárdy úr, sietek a képviselőházba.

Bárdy úr meghajolt és ő is sietett. Összeszedte az aktáit és rohant az Aggteleki-utca-ba, a Kati néni tanyájára.

II.

Öreg este volt már, amikor az ügyvédképviselő még mindig fel-alá szaladgált az irodai szobájában. Ma nem ment el a klubba, pedig egy miniszter is megígérte, hogy ott lesz; nem ment el egy lipótvárosi vacsorára, pedig egy szép asszony is megígérte, hogy ott lesz; s nem ment el a kaszinóba, pedig egy notóriusan két balkezű játékos is megígérte, hogy ott lesz.

Föl és alá járt a szobájában, s várta Bárdy urat. Bárdy úr most fontosabb a miniszternél, a szép asszonynál, a rossz kártyásnál.

Csak hogy Bárdy úr nem jött. Folyton nem jött.

Az ügyvéd-képviselő már elszívott vagy harminc cigarettát, megivott vagy tíz kupica szilva-pálinkát, s elmondta Bárdy urat magában mindennek, ami nem jó, csak jóra való, tisztességes, szorgalmas irodavezetőnek nem. S Bárdy úr még mindig nem jött.

- Ez a Bárdy úr, ügylátszik, még ügyesebb ember, mint gondoltam. Szóval, ez a Bárdy úr gazember. Valahogy magához kaparintott pár százezer koronát a hagyatékból és megszökött. Tízet egy ellen, hogy megszökött.

Ebben a pillanatban aztán betoppant Bárdy úr.

- Csak hogy itt van, kedves Bárdy úr. Már féltem, hogy meg se jön, kedves Bárdy úr. De csak most jövök rá, hogy minél későbben végzett, annál kedvezőbb a dolog, mert annál több össze-írni való akadt.

Bárdy úr keserűen mosolygott.

- Nincs panaszom a munkára. Összeírni való akadt elég.

- Pénz? Készpénz?

- Az nem. Pénz csak igen jelentéktelen összeg találtatott. Rendkívül jelentéktelen.

- Mégis, mennyi?

Bárdy úr elővette az írásait.

- Pontosan akarom megmondani, az iratokból. Tehát pénz volt, mindjárt, a harmadik oldalon, készpénz volt: három korona ötvenhét fillér. És egy régi huszonöt-krajcáros.

- Kedves Bárdy úr, ön meg van kergülve. Százezrekről van itt szó, érte? Százezrekről!

- Igen. Értem. És mindebből találtatott három korona ötvenhét fillér. És egy régi huszonöt-krajcáros.

- Nem mondtam én magának előre, hogy a pénz el van rejtve? Hogy kutatni kell utána, hogy a föld alól kell kikaparni, vagy régi harisnyákból kiásni, vagy a falból kikotorni.
- Felástuk a földet, kapartuk a falat, szétszedtük a bútorokat, fölfejtettük a ruhákat, s találtunk összesen három korona ötvenhét fillért. És egy régi huszonötkrajcárost.
- Nem értem. Megáll az eszem.
- Én se értettem, főnök úr. Nekem is megállt az eszem. Egy kicsit még most is áll. De utóbb, hosszas vizsgálódás után, megértettem mindent.
- Hát akkor mit áll itt? Miért nem beszél? Miért nem magyarázza el nekem is, amit maga már ért?
- Hát kérem szépen, a Majsay Katalin kisasszony hagyatéka, vagy másképpen a Kati nénié - mert Kati néninek hívta az egész város - a legkülönösebb hagyaték, amit ember még valaha látott. A hagyaték áll vagy százötvenezer darabból, még pedig a legkülönösebb darabból, ami egy aggszűz hagyatékában elképzelhető.
- Beszéljen már világosabban, kedves Bárdy úr.
- Főnök úr, bocsásson meg, de az egész jogászvilágban elismerik, hogy az én előadásom rendkívül világos. Ha egyéb érdeme nincs is, a világosság el nem vitatható tőle. Csak az kíváncsok, hogy az embert kellő nyugalommal hallgassák meg.
- Tehát kellő nyugalommal fogom meghallgatni. Elvégre nem én vagyok az örökös.
- Ez a szerencséje, főnök úr. Mert ha ön volna az örökös, nem sok öröme telnék a hagyatékban. Mert ez a hagyaték áll sok-sok ezer férfiingből, alsónadrágból, nyakkendőből, harisnyából, amikhez járul pár száz selyem hálóing, papucs, vatermörder, inggomb, nadrágtartó, szivartárca, kamásli, horgolt ing, hasköti és más efféle férfinak való jószág.
- Micsoda? Elment a maga esze?
- Az enyém? Nem, főnök úr. De hogy a Kati nénié elment, az nem éppen lehetetlen. Mert, mondom, amit a Kati néni tanyáján láttam, az mesébe való. A szobái tele ládákkal, a padlása tele ládákkal, a pincéje tele ládákkal. És a ládák tele férfiholmikkal. Csupa kopott, porladt, szinehagyott, szétesett férfiholmival.
- Nem értem. Különben is abszurdum, amiket maga fecseg, kedves Bárdy úr. Hiszen van egy betegség, amit fetisizmusnak hívnak, de ez férfibetegség, s éppenséggel nem szüzek betegsége. Amikor lopkodnak az emberek keztyüket, női zsebkendőket, harisnyakötőket. Ez egy eltévelyedés, egy perverzitás, egy örület. De itt lehetetlen.
- Nem is úgy áll a dolog, ahogy a főnök úr képzei. Egészen másképp. Valami ideál alakja élhetett a Kati néni lelkében, vagy valami vágy, hogy neki is legyen szerelme és szerelmese. És elképzelte magáról, hogy férje van, egy imádott férfi, aki valahol él és valamikor eljön. És - ezt már a házbeliectől tudom, a cselédektől, a házmestertől, a boltosoktól - Kati néni mindig és mindig várta az ő drága férjecskéjét. És folyton bujta a boltokat, hogy kedves meglepetéseket vásároljon neki. Divatos nyakkendőket, finom ingeket, drága selyemharisnyákat. »A legszebbet adják nekem« - mondotta mindig a boltokban. »A legdrágábbat, a legjobbat. Az én férjecskémnek nagyon finnyás ízlése van.« Azt akarta szegény, hogy asszonynak nézzék. Azt szerette volna, hogy egy gyönyörű férfit képzeljenek melléje. Azt kívánta, hogy irigyeljék a férjéért. És koplalt és fázott és didergett és lesóványodott, hogy annál jobban irigyeljék az emberek.
- Ej, ez se kerülhet százezrekbe.

- Főnök úr téved. Még többbe is kerülhet. Mert negyven évig csalta a világot Kati néni, azaz, hogy csalta önmagát. Az élete vége felé már semmije se volt. Csak adóssága. És még mindig járta a finom üzleteket, legalább rendelgetni, ha már nem szállítanak neki.

A főnök haragosan járt föl-alá az irodában.

- Szóval felsültünk, Bárdy úr. Alaposan felsültünk. A nagy hagyatékából nem jut az irodának semmi. Az a nyomorult néember megcsalt bennünket. Csúfosan megcsalt.

Bárdy úr bólogatott a fejével.

- Megcsalt a bestia. És éppen ebből volt tíz percent az enyém.

Négy legény és egy kisasszony.

A kisvároska szállójában, mivelhogy már éjfél után két óra felé járt az idő, csak négyen ültek az étteremben. Ugyanazok a négyek, akik tegnap is, meg tegnapelőtt is, meg mindig utolsónak maradtak a vendéglőben, holott ők voltak mindennap az elsők, akik letelepedtek a törzsasztal körül. Tiszteletreméltó buzgóság ez, vagy legalább is férfias kitartás, amely inkább dicséretet érdemel, semmint gáncsot.

Hogy kik voltak ők négyen? Hát a városka aranyifjúsága. A helyi intelligencia virága. Ők intéztek minden lovagias ügyet, ők rendeztek minden bált, ők voltak mindenhol a főtáncosok, ők az egyetlenek, akik a virágküldés és éjjeli zene gyönyörű szokásainak még hódoltak, ők azok, akik ablakokat, tükröket, poharakat, kisbögőket és makacs fejeket törni szoktak. Sőt néha (bár igen elvétve) még házasságot is.

Szóval, igen tekintélyes és derék ifjak, foglalkozás szerint pedig a segédjegyző, a járásbíró-sági iktató, a szolgabírói gyakornok és az ügyvédbojtár, egyszersmind a helyi közlöny tárcaírója és versköltője.

Ma egyébként ne csodálkozzék azon senki, ha az aranyifjúság valamivel később, illetőleg valamivel korábban tér nyugovóra. A mai nap ugyanis szenzációt hozott a városkába, olyan szenzációt, amely valamivel bővebb megbeszélést igényelt. Új szintársulat jött a városkába, új szintársulat, mely egy hónapra vonult be a szálló dísztermébe. Ma volt az első előadás.

- Csodálatos, - adja elő megfigyeléseit a segédjegyző - csodálatos sajátossága a színművészetnek, hogy mindig a legöregebb hölgyek játsszák a naiv szerepeket. A tavalyi naiva legalább negyvenöt esztendő volt, az idei legalább ötvenöt.

- Az se utolsó dolog, - véli a szolgabírói gyakornok - hogy a szubrett nem kevésbé hajlott kornak örvend.

- Nem is szólva a drámai hősnőről, aki az egész szintársulat nagyanyja lehetne. Igazán szeretném tudni, hogy mit csinálnak ezek a hölgyek fiatal korukban?

- Ne bántsátok a drámai hősnőt - mondja a negyedik. - Vitorláit bár meg vannak tépve, látszik, hogy egykor nemes hajó volt. Egyébként mondom nektek valamit, fiuk. Láttam én ma fiatal művésznőt is, formásat, kedveset és szépet. Csakhogy nem a primadonnák közt kereskedtem. Ejnye, de szép lány, istenem, be szép.

- Az ördög vigye a szemedet, hát te is észrevetted? - pattant föl a segédjegyző. - A kis Bárány Katát, aki egy háromszavasszobalány-szerepet domborított? De még hogy domborított!...

- Furcsák vagytok - mondja a harmadik. - Mi Ferkével már a színházban arról beszélgettünk, hogy csakis ezzel a kislánnyal fogunk törődni az egész színházból. Elvégre a szépség mégis csak a legfőbb a művészetben.

Erre aztán nagy kavarodás lett a fiuk között. Beszéltek össze-vissza; egyiknek se lehetett a szavát érteni, annyira kiabáltak. És a veleje a sok beszédnek, kiabálásnak, hogy mindenik magának akarta lefoglalni a felfedezés elsőségét, s ezzel a kizárólagos udvarlási jogot.

Végre szóhoz jut az ügyvédbojtár, egyszersmind a helyi közlöny tárcaírója.

- Hát az bizonyos, hogy négyen egyszerre nem kurizálhatunk egyazon hölgyeménynék. Abból különféle bajok nőnének ki. Összeveszünk, útjában állunk egymásnak, s mindannyian elverjük a pár garasunkat, ha túl akarjuk licitálni egymást. Ezért van nekem egy emberséges indítványom.

A többiek erősen halljukoztak.

- A dolog nagyon egyszerű. A városkában négy udvarlásképes fiatalember van. Ti hárman és a negyedik, akit szerénységem tilt megnevezni. Mástól nincs mit tartanunk és így legokosabb és legcélrányosabb, ha egymás között megalkuszunk és megegyezünk.

- Hogyan?

- Nagyon egyszerűen. A színház négy hétig marad itt, mi pedig négyen vagyunk. Tehát jut mindegyikre egy hét. Ezalatt a hét alatt, aki éppen soros, kurizálhat, amennyi csak belefér. Közös költségen vásároljuk a virágot, közösen fizetjük a cigányt, együttesen gondoskodunk pezsgőről és vacsorákról és éjjeli zenékről. A sorosnak egyikünk se áll az útjába, sőt inkább, ahol csak lehet, támogatjuk közös erővel. És amikor a hét letelt, jön az első után a másik, a második után a harmadik, s végül a negyedik. Jó lesz így?

Hát persze, hogy jó lesz. Olyan hamar megegyeztek, hogy egy pár csirkét nem lehet olyan hamar bevásárolni a piacon. Mindjárt sorsot is húztak a sorrendet illetően.

A szolgabíró-gyakornok volt az első.

Ő volt az egyetlen ember, aki másnap szmókingban jelent meg a színházban. Micsoda fényes szmókingban, istenem. Bársony gallérja volt egész leig s még az ujjai köré is bársony öv volt varrva. Pesten se láthat az ember ilyen szmókingot. A gomblyukában vörös szegfű volt. És vörös szegfűből akkora bokrétát nyujtottak fel a szinpadra Bárány Katának, hogy két kézre kellett fognia, úgy is alig bírta.

A második felvonás után a gavallér tisztelgett a művésznő öltözőjében. A harmadik felvonás után a helybeli cigányzenekar kísérte haza a művésznőt szállására.

No, volt mit beszélni a városban. A szolgabírói gyakornok kiesett az összes lányos mamák gráciájából, de a művésznőébe beleesett, mint a légy a tejfölbe.

Másnap már a lakásán tette tiszteletét. Ezúttal rózsabokrétával. És este személyesen kísérte haza a színházból. És éjjel a cigányokkal táncolt az ablaka alatt. És harmadnap együtt vacsoráztak. Kaviárt ettek és langoustéot. És pezsgőt ittak. És a honorációrok elfordították a fejüket, mikor meglátták őket.

De szomoruan sóhajtozott a nyolcadik napon a szolgabírói gyakornok. Istenem, hogy ilyen hamar múlik el nyolc nap. Ám a fiu gavallér volt. Úr tetőtől talpig. A nyolcadik napon levetette a bársonygalléros szmókingot. És senki se látta többet a szép Kató közelében. A leányos mamák visszavették a gráciájokba.

De bezzeg nem a járásbírói iktatót. Mert most az járta a bolondját. Ő hordta a bársonygalléros szmókingot és a sok piros szegfűt, piros rózsát. Ő látogatott fel az öltözőbe, ő dirigálta a cigányokat, ő rendelte a kaviáros, pezsgős vacsorákat, ő tartotta züllött ifjunak a helybeli intelligencia, s ő volt minden titkos irigységnek a célpontja.

Nyolc napig. Nyolc gyönyörű napig.

Aztán ő is visszaült a törzsasztalhoz, szomoruan és leverten. Minek is van becsület a világon?

A harmadik héten a segédjegyző következett. A pompás, a bevált recipe szerint. Bársonygalléros szmókingban és irigylésreméltó sikerrel.

Egyébként nagyon mulatságos három hét volt ez a városkában. Az emberek egyik nevetésből a másikba dültek, csak az ügyvédbojtár, ő duzzogott szörnyen.

Milyen hosszú is az a három hét, amit végig kell várni egy heti boldogságért.

Végre ő is fölvette a bársonygalléros szmókingot. Ő is kitűzte a piros szegfűt. Ő is küldte a bokrétát. Végre, végre.

Csakhogyliehegye jó a küldöttje és jelenti:

- Őnagysága földhöz csapta a bokrétát és összetaposta.

Azután jelentkezik az öltöző előtt tiszteletteljes vizitre.

Visszajön az üzenet:

- Elhordja az irháját innen, ha nem akar a seprünyével közelebbi ismeretséget kötni.

Éjjel következett az éjjeli zene. Szegény cigányokat leöntötték szappanos mosdóvízzel. A bársonygalléros szmóking is kapott belőle.

És másnap is, harmadnap is, negyednap is egyik csapás a másikat követte. Az ügyvédbojtárt, egyszersmind a helyi közlőny tárcaíróját és költőjét a szép Bárány Kata a közelébe se bocsátotta. A virágai kiröpkültek az ablakon, a verskötetete nemkülönben. A cigányok már nem is akartak vele szerenádra vonulni, a vendéglős pedig mindennap újra kérdezte:

- Mikorra is méltóztatik a pezsgős vacsorát óhajtani? Már ki is van fizetve.

Mi lehet ennek az oka? Istenem, mi lehet az oka? Én se vagyok ocsmányabb, mint a többi, hitványabb se vagyok, sőt ostobábbnak se vagyok mondható. Ellenkezőleg. Aki csak ismer, azt mondja, a legintelligensebb, legkedvesebb, legelmésebb vagyok a kompániában.

Váltig törte a fejét szegény fiu, nem tudott rájönni az ő nagy szerencsétlenségének a titkára. Végre már végtelen könnyelműségekre szánta magát végső kétségbeesésében. Ékszereket vásárolt, arany órát, briliáns gyűrűt. Ő a briliáns, a briliáns. Nem hiába olyan kemény, ő szokta az asszonysziveket meglágyítani.

Nem lágyította meg. Visszakapta a csomagot is, felbontatlanul. És visszakapta akkor is, amikor tok nélkül küldte és kifizetett számla kíséretében. Pedig így már csakugyan nem szoktak ékszereket művészi körökben visszaküldeni.

- Megöl ez a kis kóristalány, megöl - nyögte az ügyvédbojtár barátunk, egyszersmind a helyi közlőny versírója. - Hogy maradjak én itt a városban ezután a rettenetes kudarc után? És hová menjek, ha itt nem maradok?

Hát bizony ilyenkor gavallér ember alig tehet egyebet, minthogy vásárol egy jó finom Browningot és szonika föbe puffantja magát.

Tehát az ügyvédbojtár is vásárolt egy jó finom Browning-pisztolyt és töltéseket is vásárolt hozzá és meg is töltötte a jó finom Browningot. És leveleket is írt, búcsuzó leveleket.

És mikor már minden levelét megírta, a homlokára csapott:

- Egy dolog lehetséges! Ez a leány szeret. Szerelmes belém. Igazán, őszintén, becsületes szívvel szeret. Nem akar velem olyan léha viszonyt kezdeni, mint másokkal, mert sokkal többre becsül. Esküszöm, hogy imád ez a leány.

És ezzel a fiókjába zárta a jó finom Browningot. És levetette a bársonygalléros szmókingot és felvette az ünnepélyes redingotját. És elment Bárány Katához és megkérte a kezét.

És megkapta.

A modell

- Művészet ide, művészet oda, a művészet is szerencse dolga, asszonyom. Lássa, én bennem, mint építészben esetleg egy nagy templomépítő genie rejtőzhetik, de sohase fogok templomot építeni. Legfeljebb háromszobás munkáslakásokat, vagy talán holmi kerti filagóriákat. Száz esztendőben ha egy templomot építenek nálunk, s hol leszek én száz esztendő múlva?

- - -

Jól értettem? Ott, ahol ön? Hát persze, hogy ott, ahol ön. De csak úgy, ha szerencsém van. Mert ha pechem lesz, akkor ön a menyországba kerül, s mi sohase találkozunk. Minden szerencse dolga. Lássa, egy fiatal szobrász esetleg öreg szobrásszá lesz, anélkül, hogy valaha egy monumentális műre csak pályázhatott volna. Egyszerűen nincsen neki elég nagy műterme, nincsen pénze modellekre, nincs se ideje, se módja a tanulmányokra.

- - -

Hogy mondja? Hogy a festőnek jobb dolga van? Annak sincs jobb dolga. Senkinek sincs jó dolga, csak akinek szerencséje van. Hány festő, hány igazán ragyogó tehetség van úgy vele, hogy végigél egy életet, szépen meg is hal, s még csak ki se derül róla, hogy voltaképpen mit tud. Jobban mondva, mit tudna, ha tudna.

- - -

Ez lehetetlen? Dehogy is lehetetlen. Hát tegye föl, hogy történelmi képeket tudna festeni. Nagy, hatalmas vásznakat, csatajeleneteket, diadalmas bevonulásokat. Mondja, lehet ilyes- valomit próba-szerencsére festeni? Vagy ha lehetne, megvolna rá a módja? Tud ő fogadni harminc-negyven modelt, tud ő szerezni száz és száz korhű jelmezt? Még vászonra és festékre valója sincsen. S mit csinálna vele, ha meg is festené a képet? Cikkeket írnának róla, s pláne még nem is jó cikkeket. Tessék ebből megélni. Mondhatom magának, hogy az ilyen tálentom, hacsak valami szerencsés véletlen napfényre nem hozza, annyit ér, mint a gyöngy a szemétdombon. Ha egy tyúk kikaparja, az is félrelöki.

- - -

- Keve Péter? Mert éppen ő jutott az eszébe? Önnek is ő volt a legkedvesebb piktor, mint annyi másnak? Nos, hát neki volt is szerencséje. Nem sok, de valamicske csak volt. Elmondjam a történetét? Kíváncsi rá?

- - -

- Igaza van. Bolond kérdés volt. Asszony mindenre kíváncsi. Nos, hát ő is úgy kezdte, mint a többi is mind. Festegetett. Az iskolában nagyon csinos, formás figurákat, azután később tájképeket. Meglehető sűrű, meglehető sűrű tájképeket. Mindegyikben volt valami, de mindegyikből hiányzott valami. Csak a kezével festette a képeit, de nem a szívével. Rettegetesen hideg volt valamennyi, élettelen, unalmas.

- - -

- Hogy miből élt akkor? Honnan tudjam én, mikor ő maga se tudta? Istenem, hány ember van, aki csak él, él, s nem tudja minek és nem tudja miből. S elvégre egyszer-másszor mégis csak megvették egy-egy képét. Tudja, nálunk az olcsó képeket megveszik, ha még olyan rosszak is. A drága senkinek se kell, ha még olyan jó is. Egy-egy képet megfestett két-három óra alatt. Eladta egy hét alatt. S megélt az árából egy hónapig. Így aztán kiszámíthatja, hogy minden hónapban legfeljebb egy-egy hetet koplalt. Mi ez a művészetben?

- - -

Azt kérdezi, hogy lett mégis híres ember? Szerencséje volt. A szerencsáját Mariskának hívták.

- - -

- Igazán nem tudom a másik nevét. Talán ő maga se tudta. De nem is tartozik a dologhoz. Az se, hogy mikép ismerkedtek meg. Elég az hozzá, hogy lefestette a nőt.

- - -

- Nem is tudom, hogyan mondjam ezt meg magának. Hát lefestette, mert szükségét érezte annak, hogy valamit adjon neki. S egyebe nem volt, csak a művészete. Hát képet adott neki. Péter ezt mással is megcselekedte, máskor is. Emlékezem rá, egyszer volt egy szokatlanul csinos tájképe a tárlaton. S akkoriban egy udvari tanácsos meghívta ebédre. Vannak olyan udvari tanácsosok, akik nagyon szeretnek a művészekbe és kiválóságokba kapaszkodni, s joggal, jog nélkül ebédeket adnak a tiszteletökre. Péter elment az ebédre, hanem másnap elküldte a képét az udvari tanácsosnak ajándékba. Az ebéd megért tíz koronát, a kép megért ötszázat. Két hónapig ebédelhetett volna belőle Péter, de ő odaadta egy ebédért. A Mariskával is így tett.

- - -

- Mi lett a képpel? Azóta festett róla ötvenet is. A legcsudálatosabb képeket. A hajnal, a naplemente, a fürdőző, a vihar, a szivárvány, a szépség, a fiatalság, a vágy, a várakozás, a remény, a hiuság, mindmegannyi ösmert és híres kép, s mindhez a Mariska állt modell. Ezeket a képeket annál könnyebben festhette, mert nem is kellett hozzájuk kosztüm.

- - -

- Igen, igen, úgy volt. Közben híres ember lett, keresett művész, elismert tekintély, nagyhírű tanár, gazdag ember. Hanem ez nem ment egyszerre, csak szép lassacskán. Tudja, tönkre menni, elpusztulni egyszerre lehet, de föllendülni, a magasba jutni csak apránként. S közbe folyton-folyvást ott volt mellette és körülötte a lány. Az ő inspirátora, az ő művészete. Aki nélkül sohase lett volna senki és semmi. Aki elvezette őt az igaz útra. A vak ember is lehet biztos kalauz. Lám, ez a nő, akinek semmije se volt, csak a szépsége és a fehér teste, tökéletes mestert csinált a fiúból, aki pedig az ő szépsége és fehér teste nélkül nem volt senki és semmi.

- - -

- Úgy van, úgy. Nem is tehetett egyebet. Elvette feleségül. Mit adhatott volna neki egyebet? Ha nem lett volna neki más, csak a modellje, talán megfizeti, vagy keres utóbb másikat, szebbet, tökéletesebbet. De neki több volt ez a lány, akit pedig nem szeretett soha, egy pillanatig se. A múzsája volt, a génusza.

- - -

- Hát lehetett boldog ez a házasság? A nő férjet akart, a férj modellt akart. Az egyiknek az volt a vágya, hogy belekerüljön a világba, a másiknak az volt a kívánsága, hogy maradjon az atelierben. Az egyik drága, fényes ruhákra vágyott, a másik mindent le akart róla szedni, hogy ne maradjon egyéb, csak a modell.

- - -

- Igaza van. Mindig az asszony az erősebb. A modell is erősebb lett a művésznél, a kép az alkotója fölé került. A nagyhírű művész vitte utóbb a hitvesét, ahová vágyódott. Színházba, bállokba, társaságokba. Ahol körülrajongták, bálványozták, udvaroltak neki és frívól vicceket súgtak a fülébe.

- - -

- Téved, asszonyom. Nem lett féltékeny a férj egy percre se. A féltékenységgel melegágya a szerelem. Aki nem szeret, minek féltene az? Egészen másból fakadt Péter keserősége. Az volt a baja, hogy ő a feleségét vitte a bálókba, estélyekbe, mulatságokba, s mire odaért, a modellje volt vele. Az a nő, akit mindenki látott lefestve, ruhátlanul. S ő észrevette az emberek szemén, hogy mindenki azt nézi az asszonyán, amit a modelljén szépségnek talált. A bőrének, a formáinak, a mellének, a meztelenségének. Keve Péterné helyett mindig a hajnalt, a naplementét, a vihart, a szivárványt, a szépséget, a hűságot vezette a karján. S aki nézte az asszonyt, mindenki úgy nézte, mint aki már másképp is látta.

- - -

- Bizony, ez rettenetes. Hát ha még azt is hozzáveszi, hogy a borbélyhoz ha betért borotválkozni, az asszonya képe mosolygott le rá hiányos öltözetben. Obskurus mulatóhelyeken a felesége ruhátlan képe díszelgett a falakon. Ahová csak nem illik mennie egy tisztességes férjnek, mindenütt ott volt a hűs felesége, s bujkálkodó arcokra ragyogott le hófehér bőre.

- - -

- Jól sejti. A nagy művésznek mintha kiesett volna az ecset a kezéből. Nem tudott többet festeni. Amire a modell páratlan volt, arra a feleség hasznavehetetlen lett. Egyszerre veszett el a művészet is, boldogság is.

- - -

- Mit csinált? Semmit. Utóbb próbálgatott festeni, megint csak tájképeket. Meglehetősen szürke, meglehetősen lapos tájképeket. A mikben mindegyikben volt valami, s mindegyikből hiányzott valami. S amikor látta, hogy ez nem megy tovább, ő is azt mondta, hogy ez nem megy tovább.

- - -

- Igen, azt tette. Nagyon szép temetése volt.

- - -

- Nem emlékszik? Igazán nem emlékszik? Pedig ön is ott volt, én láttam. Nagy fekete kalap volt a fején, óriási strucc tollakkal, amik lehajlottak a fejére. Fekete selyemruhában volt, igen szolid, olajzöld dísszel. Az öve is olajzöld selyemből való volt.

- - -

- Ugy-e, hogy igazam van? Lám, lám, ilyenek maguk asszonyok. A ruhájára, ami rajta volt, emlékszik. A hozzá tartozó tragédiát elfeledte.

Későn.

Az utcán lucskos, hideg, mocskos idő van. Az emberek sietve loholnak, ernyők alatt, amikre hó esik, s víz csurog le róluk. A férfiak kalucsniban járnak, ami a hó-víz keverék habarcsban úgy cuppog, mint a csámcsogó ember szája, amikor mohón eszik. Az asszonyok felkapják a szoknyájukat, de nincs köszönet benne. Vége a selyemharisnyás, lakktopános nyárnak és kora ősznek. A selyemharisnya és lakkcipő hintókban jár ilyenkor, vagy automobilon. Az utcára csak a kötött pamutstrimfli szorult és az esetlen kamásni. Az is tele van fröcskölve sárral.

A fényesen kivilágított boltok mind üresek, a cifra kirakatokat nem nézi senki. Mindenki siet. Csak minden ezredik lépésre van egy-egy bolt a körutakon, ahová özönlik be a sokadalom, s ahol nagy csoportok néznek be az ablakokon. Nem nehéz kitalálni, hogy az efféle boltok fölé az vagyon kiírva, hogy »Sajt, vaj és csemege«.

Micsoda sürgés-forgás az efféle boltokban. Nem csinál hasonló forgalmat se divat, sem művészet, se irodalom. Egy rakás citromsárga kalvil-alma érdekesebb látványosság a nép számára még a mozik szenzációs gyilkossági képeinél is. Hát még az oldalas, a jó zsíros sonka, a szép piros szalonna.

Seregesen állanak az emberek a boltajtók előtt. Az egyik azon tanakodik, hogy mit vigyen haza a familiának, mert üres kézzel sehogyse illendő hazaérkezni, a másik azon tanakodik, hogy mit volna legjobb bevásárolni, ha egyáltalán lehetne valamit bevásárolni. Tapasztalásból tudom, hogy a pénztelen embernek mindig sokkal nagyobb az étvágya és sokkal finomabb az ízlése, mint annak, akinek van némelyes pénze.

Egy télikabátos, didergő, őszülő hajú ember áll a kirakat előtt az első sorban. Látszik rajta, hogy válogat, s éppen a mai vacsorája menüjét állítja össze. De még nincs egészen tisztában magával. Hagyma, ecet van otthon, ahhoz párisi jó lesz. De valami finomabb előétel is óhajtandó volna. Például bouillon-hering, vagy netalántán maquereau. Csak jó volna tudni, hogy melyik olcsóbb. Elvégre egy vacsorára mégse költhet az ember vagyonokat.

Egyszerre egy kéz ereszkedik a vállára. Valaki, aki alacsonyabb nálánál, a háta mögül szeretett volna valamit látni. Az ember visszafordul. Egy nő áll mögötte. Se nem fiatal, se nem vén, se nem szép, se nem csunya asszonyféle.

Olyan furcsán nézik egymást. Végre is az asszony szólal meg:

- Ugy-e, maga az? Bertalan?

- Nini! Angyal Margit. Bizony Isten az Angyal Margit.

- Már nem az. Már régen nem az. Cserepesné lett belőlem, s az is már csak voltam, özvegy Cserepesné vagyok. Szép magától, hogy megismert.

A férfi megfogta a nő kezét, s kivonta a tömegből.

- Jöjjön egy kicsit el innen. Beszélgessünk. Nagyon rég nem láttam. Már legalább tíz eszten-deje.

- Több. A nők a dátumokra jobban emlékeznek. Tudja pontosan, mennyi ideje nem találkoztunk? Tizenkét éve. És ép decemberben volt. Megálljon csak! December hetedikén volt. Éppen holnap lesz tizenkét éve.

- Alighanem magának van igaza, Margit. Tényleg decemberben volt. Egykét héttel karácsony előtt. Akkor éreztem a nyomoruságomat, a szegénységemet, a hitványságomat. Még csak annyi pénzem se volt, hogy karácsonyi ajándékot vegyek magának, s egy szép fekete ruhát

magamnak. Hogy illendően megtarthassuk az esküvőt. Inkább eltüntem a szeme elől, sem-hogy hozzákössem az én nyomorúságomhoz. Pedig szerettem Margit, bizony isten szerettem.

- Tudom Bertalan. Az csak a gazdag embereknél szokás, hogy rosszaságból hagyják el egymást. A szegény ember kényszerüségéből hűtelen a szerelméhez. Nem is haragudtam magára. Csak megsirattam.

- És egy évre rá férjhez ment.

- Hát igen. Azt is kényszerüségből. Mit csináltam volna egyebet?

- Igaz. Persze, hogy igaz.

Egy kicsit ellágyult a férfi:

- Legalább boldog volt Margit?

- Igen. Egy darabig. Négy vagy öt évig. Addig meg volt mindenünk, mert a férjem elég jól keresett. Kétszáz koronája volt egy hónapra. Igen szépen éltünk. Amíg csak beteg nem lett szegény.

- Hát beteg lett?

- Nagyon beteg. Furcsa az a szegényebb sorsú emberekkel nagyon. Én megfigyeltem. Egészen jól tudnának boldogulni és megélni, ha betegség nem volna a világon. De valaki mindig beteg. Vagy a férfi, vagy az asszony, vagy a gyerekek. Valaki mindig beteg. És azon elpusztul az egész család. Tönkremennek az egészségesek.

- Az bizony lehet.

- Bizonyos. Az én uram két esztendeig volt beteg. S két esztendeig nem ettünk jóra való ételt, nem szívtunk friss levegőt, nem aludtunk egy éjszakát keresztül se én, se a gyerekek. Mert gyerek is van. Kettő. Egy fiu meg egy leány.

- Nagyszerű. Két gyerek. Egy fiu meg egy leány. Amikor családi életre gondoltam, mindig így kívántam, hogy egy fiam legyen, meg egy leányom.

- Hát nincs családja? Nem házasodott meg?

- Nem. Nem mertem. Ha már magát nem vettem el Margit, akit szerettem, minek vettem volna el mást, akit nem szerettem?

Az asszony megszorította a férfi kezét:

- Szép magától. Ez igazán szép magától.

- Nem is volt jóformán mire. Tudja, kis hivatalom van. Nyolcvan korona. De biztos. És mellékkeresetem is van. Éjszaka korrektor vagyok egy lapnál. Az is nyolcvan korona. Megélni elég, de házasodni kevés. Pláne, ha két gyerek is van. Pedig én mindig két gyereket kívántam magamnak.

Az asszony elgondolkozott:

- Nem kevés. Meg lehet belőle élni, különösen ha az asszony is keres. Nekem száz koronám van egy masamódüzletben. Kalapokat csinállok. Csak az a fő, hogy egészség legyen. Ha egészség van, akkor a kevés is sok, de ha betegség van, akkor a sok is kevés.

A férfi önérzetesen nézett az asszony szemébe:

- Én egészséges vagyok, mint a makk. Sohase voltam komolyan beteg.

Ahogy így nézte az asszonyt, gondolta magában: »Ejnye, de csinos maradt ez a Margit. Ki hitte volna, hogy ilyen csinos marad?«

Az asszony is a férfit nézte. »Látszik, hogy egészséges. És szép is. Majdnem szebb, mint amikor öngyilkos akartam lenni miatta.«

És szólt az asszony:

- Hála Istennek - jó órában legyen mondva - nekem sincs semmi bajom. És a gyerekeknek sincs semmi bajuk. Két vasgyúró az én két kölykem.

S most nagy szemekkel ránézett a férfira:

- Mondja, Bertalan. Nem kíváncsi maga a gyermekeimre? Nem akarja megnézni őket?

A férfi is melegen nézte az asszonyt:

- Hogyne! Persze. Éppen mondani akartam, hogy szeretném őket megnézni. Mikor lehetne megnézni a gyermekeit?

- Akár mingyárt - szólt az asszony. - Most. Azért álltam meg a csemegeüzlet előtt, hogy valami vacsorát vigyek haza a gyerekeknek. Egy kis sonkát, egy kis párisit. És magamnak is. S ott találkoztunk. Tizenkét év óta először.

Valami kedves zene volt a hangjában, amikor ezeket mondta. A férfi elérzékenyedett:

- Én is vacsorai szempontból álltam a kirakat előtt. Tudja mit? Gyerünk vissza. Bevásárlunk valami vacsorát. Talán egy üveg bort is. És én fölviszem magához a vacsorámat. És együtt fogunk vacsorálni.

Melegen nézett az asszony szemébe:

- Együtt fogunk vacsorálni!

Visszafordultak. A férfi sietett be a boltba.

- Maga várjon itt künn!

És bevásárolt. Sonkát, szalámit, párisit, májas hurkát. És gyümölcsöt is vett. És füget, egy egész skatulyával. Meg előételnek szardiniát, hozzá vaját és egy üveg bort is. Neszmélyit, nyolcvan krajcár egy liter. Azután mandulát is vásárolt, hajában, (azzal lehet Vielliebchen-t játszani) s hozzá malagaszőlőt is vett. Hogy örüljenek a gyerekek.

Vagy öt csomaggal megterhelten és egész mozgó tőkéjével megszegényedve jött ki Bertalan a boltból.

Az asszony mindenáron segíteni akart a cipelésben.

- Adja ide a csomagokat. Nem való az, hogy férfi cipelje.

- Bocsánat - szólt Bertalan. - Csak az való, hogy a férfi cipelje a csomagokat. Asszonynak nem való ez. Különösen esőben, amikor a szoknyáját is fel kell fognia.

Szinte véletlenül lenézett Bertalan az asszony szoknyájára. Bizony az sáros volt. És a cipője sarka félretaposva. És a harisnyája vastag pamutharisnya.

Mentek egymás mellett. A férfi egy kissé szórakozott volt. Olyasféle gondolatok bántották, hogy kissé túlköltekezett. Nem volt egész biztos benne, hogy két hatos maradt-e a zsebében, vagy három? Ha három van, akkor még megjárja. Akkor még adhat egy hatost a házmesternek, aki vacsora után kiereszti, egyet otthon, amikor hazamegy, s egy marad holnap reggelre. De ha csak kettő van? A legnagyobb bajok származhatnak abból.

Nézte az asszonyt. Ejnye, mégis csak megviselte a férj betegsége, a két gyerek, s az a hosszú tizenkét esztendő. És két gyereke is van. Két gyerek! Szörnyű sok gyerek az a két gyerek.

Szótlanul ballagott az asszony oldalán vagy tíz utcán végig. Ilyen messze lakik. Egészen künn a külvárosban.

Végre egy ház előtt megáll az asszony:

- Itthon vagyunk!

A kapu be van csukva. Ezek a külvárosi nyomorult házmesterek már kilenc óra felé becsukják a kaput.

Mi lesz most? Most már fölfelé is kapupénzt kell fizetni. Csak legalább a bort ne vette volna meg, vagy az előételt, akkor rendben volna minden.

Az asszony vidám tekintettel nézett rá:

- Majd én csöngetek. Magának tele van mind a két keze.

- Csöngessen, édes Margit. Legyen olyan szives. Engem pedig ma este el fog bocsátani. Ugye, elbocsát?

Az asszony tágra nyílt szemekkel nézett rá:

- Miért?

- Későn van. Nagyon későn. Talán nem illik ilyenkor látogatóba menni. Azután dolgom is van. Tudja, a korrektor-hivatalom. Már benn kellene lennem. Nem gondoltam, hogy ilyen későn van.

Szépen átrakta a csomagokat az asszony kezébe, amelyet előbb forrón megcsókolt.

- Talán holnap.

Aztán gondolt egyet:

- Esetleg csak holnapután. Most már tudom, hogy hol lakik.

Már jött is a házmester, s az asszony nem mert sokáig búcsuzkodni.

- Holnap vagy holnapután. Isten vele Bertalan.

És már döngött is a kapu. Bertalan éppen csak hogy ráért az egyik hatosát a házmester kezébe nyomni. Ott állt a decemberi lucskos éjszakában.

A lábával rugta a földet:

- Mindig későn jövök.

Az asszony és a leány

I.

Kissé álmosan, kissé fáradtan, kissé szürkén két fiatal hölgy ült föl a reggeli gyorsvonatra. Szerencsájuk volt, kaptak egy külön fülkét. Ott elhelyezték a kalapskatulyákat, az ernyő-tartókat, a kezitáskákat, elhelyezték a kalapokat, amiket levettek a fejükről, aztán szembeültek az ablak mellett.

- Csak menne már a vonat - mondta az egyik. - A fejem ugyan biztosan megfájdul a zakatolástól, de legalább egyedül maradunk.

- Olyan mindegy - mondta a másik. - Minden mértföldre esik egy-egy állomás, s minden állomáson felszáll néhány utas. Fogadni mernék, hogy nem maradunk magunkban.

Csaknem egyforma volt a két nő. Mintha ikertestvérek lettek volna. Mindegyik magas, karcsú, szőke. Mindegyiknek kék szeme volt, fekete pillája és ragyogóan fehér bőre. Bizonyos, hogy testvérek.

S mégis, milyen más, milyen egészen más mindenik a szinte egyforma arc és egyforma termet mellett is. Az egyik lány, hajlékony, puha; a másik kissé szögletes, kissé ügyetlen, kissé szer-tartásos. Az egyik úgy ül a lágy vánkoson, hogy szinte beléjük temetkezik; a másik egyenesen helyezkedik el, mint egy fiatal kadét, akinek még nincs szüksége kényelemre. Az egyik keresztbe veti a lábát, egyre izeg-mozog, minden szavát gesztussal kíséri, graciózus, hajlékony, lágy mozdulatokkal; a másik egyenesen ül, szinte mozdulatlan, s bizonyos szigorúság látszik rajta, amit önmagával szemben gyakorol.

Hát ezen nincsen semmi különös, hiszen az emberek nem egyformák. De ezek egyformák. Már mondtam, mennyire egyformák. Csakhogy éppen az egyik asszony, a másik leány. Az egyik egészen fiatal asszony, aki csak nemrég ment férjhez, a másik egészen eladó lány, aki bizonyosan nemsokára férjhez megy. Ki hinné, hogy egy pár hét vagy hónap ilyen nagy különbségeket terem?

A vonat már szinte megindult, amikor még valaki belép a kocsiba. Nevetni fognak: csakugyan egy jól öltözött, jó megjelenésű, csinos fiatalember. Ezt ugyan nem volt nehéz kitalálni.

A fiatalember megemeli a kalapját:

- Bocsánat, hölgyeim, de egyetlenegy helyet se találtam az egész vonaton. Kénytelen vagyok az önök magányát megzavarni.

A következő pillanatban már ott ült a kocsis túlsó sarkán, és az ujságjába temetkezett. Olyan szorgalmasan olvasta az unalmas híreket, mintha napidíjért tenné.

Bocsánatot kell kérnem, de ebből nem lesz semmiféle vasuti kaland. A fiatalember és a fiatal hölgyek nem bonyolódtak valami érdekes beszélgetésbe, s jóformán nem is néztek egymásra. (Az oldalt-pislantás nem számít.)

Nem is volt alkalom az ismerkedésre. Se vasuti szerencsétlenség nem történt, se rablómerénylet, de még kisebbrendű kalamitás se. Még a könyvüket se ejtették le a hölgyek, hogy a fiatal urfi gyorsan felemelhesse és udvarias mosollyal átnyújthassa. (Ilyenkor hirtelen meg szokás nézni a könyv címét, s mindjárt kész a beszélgetési alkalom.)

Ha mindent híven le akarok írni, legfeljebb azt jegyezhetem még fel, hogy a fiatal úr végre is megunta az ujságolvasást, s kiment a folyosóra egy cigarettát elszívni. Mintsem hogy engedelmet kérjen az ember a dohányzásra, inkább kimegy. Ez az okosabb és a kényelmesebb.

A két nő szinte egyszerre az ölébe tette a könyvet.

- Csinos fiatalember - mondta az asszony a leánynak.

- Nagyon intelligens arca van - felelt a lány.

- Vajjon hová utazik?

A kérdésre nem jött felelet. Hanem a fiatalember jött vissza, s újra a helyére ült és újra ujságot olvasott.

Most már nem lehetett beszélgetni, csak gondolkodni.

- Csak oda ne jöjjön, ahová mi megyünk - gondolta a szép asszony.

- Csak oda jöjjön, ahová mi megyünk - gondolta a szép lány.

II.

Jó, jó, hiszen úgyis tudom, hogy már mindenki kitalálta. Csakugyan egy helyre utaztak. Ugyanarra a fürdőre. Ugyanabban a hotelben szálltak meg, s mindennap ugyanannál a table d'hôte-nál ebédeltek.

És meg is ösmerkedtek természetesen. Nem valami regényes módon, nem valami szokatlan formában. Egyszerűen úgy, hogy az első vasárnapon a szép asszonyt meglátogatta az ura. S amikor hármásban mentek le az ebédlőbe, a lépcsőn találkoztak a negyedikkel, a vasuti utitárssal.

A férj már messziről kiáltozott feléje:

- Ejnye, ejnye, öregem, hát te is itt vagy?

- Már negyednapja. És még itt maradok három hétig.

- No, ez okos. Nem is reméltem, hogy ilyen kedves társaságot szerezhettek a feleségemnek és az ágyomnak.

A következő pillanatban már túlestek a bemutatáson. Azután együtt ebédeltek, együtt vacsoráztak, együtt kísérték ki a férjet a vonathoz. És azontúl is mindennap és minden pillanatban együtt voltak. Hármásban sétáltak, hármásban fürödtek, hármásban csónakáztak, mulattak, tréfálkoztak.

Az emberek rendesen azt hiszik, hogy legszebb az élet édes-kettesben. Nem igaz. Hármásban a legszebb. Amikor kettőnek-kettőnek mindig vannak közös gondolatai, közös titkai, amikről a harmadik nem tud. Amikor az ember hármásban beszélget, s amíg beszél-beszél, az egyik azt hiszi róla, hogy banalításokat mond, a másik azt hiszi róla, hogy a legédesebb dolgokat meséli.

A fürdőben tanakodtak az emberek váltig, hogy vajjon kinek udvarol az érdekes fiatalember; a szép asszonynak-e, vagy a szép leánynak? Mert ez roppant fontos. Ettől függ, vajjon házasság kerül-e ki a dologból, vagy válópör.

A fürdő-inspektor, aki nagy emberismerő hírében volt, azt erősítgette, hogy kézfogó lesz a dologból. A fürdőorvos ellenben botrányra tippelt. S akár az egyik lesz, akár a másik, - ebben egy véleményen voltak - a fürdőnek csak használ a dolog. Mindenképpen reklám.

Az egész három héten azonban, amíg az érdekes hármás együtt volt, nem történt semmi különös dolog. Egyik nap úgy mult el, mint a másik: sétával, fürdéssel, csónakázással, kirándu-

lásokkal. Még az asszonyok se vettek észre semmi különöset. A fiatalember egyik nővel se bizalmaskodott jobban, mint a másikkal, egyiken sem felejtette hosszabban a szemét, mint a másikon. S a hölgyek közül se tüntette ki egyik se jobban. Pajtásokként viselkedtek. Mint három jó pajtás.

Kettesben sohase látta őket senki.

A megfigyelők már kezdték unni a dolgot. Hát persze, hogy nem járja az, hogy annyi kíváncsi érdeklődőt lóvá tesz ez a különös triász. Vagy így vagy úgy, de valami jöjjön ki az esetből.

És elmúlt a három hét és nem jött ki semmi. Csak az jött ki, hogy a harmadik hét hetedik napján a fiatalember csomagolni kezdett, kifizette a számláját s kocsit rendelt, amely majd estére kivigye a vonathoz.

A vacsoránál még együtt ültek, mint rendesen. Csak olyan jóízűen ettek, mint máskor, s nem is pezsgőztek és nem is cigányoztak. Érzékenyek se voltak, szomorúak se voltak. Ki látott már ilyen búcsuestét?

A két hölgy mindegyikének három szál piros rózsza volt a keblén. Ennyi az egész, ami a búcsúra mutat. De ebből se lehetett kiokosodni. Olyan egyforma volt a két kis bokréta, hogy sejteni se lehetett, melyik kapta szívből, melyik kapta színből.

A fürdő-inspektornak mégis megvolt a maga véleménye az esetről. Ki is mondotta nyíltan:

- Gyerekek, - mondotta - ez a fiatal ember vagy nagyon ostoba, vagy nagyon okos.

A fürdőorvos másképp vélekedett s nyilatkozott is rögtön:

- A férfi az mellékes az ilyen dologban. A nő a fő, mindég csak a nő. És én azt tartom, hogy a jelen esetben a hölgyek vagy nagyon jók, vagy nagyon rosszak.

A kis asztalnál, ahová annyi kíváncsi szem szegeződött, néhány percig nem beszélt senki. Mind a hárman a tányérra néztek s nyilván magukban elmélkedtek. Bizonyosan a búcsuzás járt az eszökben.

És gondolta a leány:

- Hála neked Istenkém, hogy már elmegy.

És gondolta az asszony:

- Istenem, hát csakugyan elmegy!

Akik egyszer se halnak meg.

Elgondolni tudom még milyen volt. Magas, vékony, halovány. Csak egy irányban fejlődött (a tudósok is úgy szokták): hosszában. S közben vékony maradt a karja, combja, beesett a melle. De azért csinos fiú volt, mint a legtöbb mellbeteg. Nagy, fényes két szeme volt, puha, fürtös haja, fekete kis bajusza, az arcán pedig az a bizonyos két vérrózsa. Azért a fehér arcért, azért a piros két rózsáért szinte érdemes mellbetegnek lenni. Meg azért is, mert a mellbetegé a legszebb halál. Nyugalmas, csöndes, kínlódás nélkül való. Fiatalon hal meg, amikor még mindenki szereti; csöndesen megy el, hogy senkit se zavarjon; s amikor már halálra hunyja a szemét, azt hiszi, csak most kezd élni...

Csak egy baja volt Bertalan Kázmérnak. Szegény volt. Nagy gonoszság volt, amikor valaki feltalálta a szegénységet. Azaz nem is a szegénységet találták ki, hanem a gazdagságot. És vele teremtték meg a szegénységet. Ezzel is úgy vagyunk, mint a családfákkal. Fölül csak egy név van, alul már száz meg száz. Egyetlen ősnak ezer ükunokája van. És egyetlen gazdag ember tízezer szegényt csinál.

Vagy a szegénységet kellene kiirtani, vagy a mellbetegséget. Az utóbbival alighanem könnyebb lesz megküzdeni, mert az Istentől való; a másik kiirthatatlan, mert azt emberek csinálták.

Mondom, Bertalan Kázmér szegény volt mint a templom egere. És sorvadásos, tehát bizonyos, hogy el fog pusztulni. Ki is mondták rá a doktorok: élélhet egy félesztendőt. De ha elmegy Egyiptomba, kihúzza két esztendeig is.

Elküldtük hát Egyiptomba. Sokan: rokonok, ismerősök, jóbarátok, iskolatársak. Mintha mindenkinek fájt volna a kis ujjá, annyit költöttünk rá fejenként. Hátha, a sok kis ujjtól megmarad egy egész ember?...

* * *

Nem is kellett volna talán az elejét elmondanom. Voltaképpen itt kezdődik a történet. Kairóban, ahol nincsen hidegség, nincsen fagy, nincsen fojtó, nehéz köd. Minden meleg: a levegő, a szívek, a vér. Nem fázik a test és nem fázik a lélek. Sohse hervad a virág, mindig csak nyílik.

Itt látta meg Kázmér Jankát. Azaz, beszéljünk okosan: Janka látta meg Kázmért. Janka, a kis hollandus, akinek szőke volt a haja és tejből a bőre. De az arcocskáján neki is vérrózsák nyíltak és a szeme is nagyon tág volt és fényes, mintha belladonát csöpögtetett volna beléje. És a melle is úgy zihált, mint a Kázméré.

Csodálatos dolog, de az egyforma defektus is vonz és összeforraszt. Úgy kell annak lenni, hogy a repkény a tölgyet keresi, hogy befussa, hogy hozzátapadjon az indáival. De a repkény mégis csak a repkényt szereti. Vele ölelkezik. A tölgy legfeljebb csak arra jó, hogy mind a ketten belekapaszkodjanak.

A tölgy a papa volt. A gazdag hollandus, akinek gyémántbányái voltak a tranzváli mezőségeken és nagy gyárai odahaza, hollandus földön. Nagyon tiszteletreméltó tölgy, félmillió évi jövedelemmel. Csak kapaszkodjatok bele vékony indáitokkal, hervatag repkénykéék...

Minek szaporítsam a szót. Megszerették egymást. Kázmér és Johanna, a magyar fiú és a hollandus leány. Olyan gyönyörűen tudtak kettesben köhögni.

Egyszer csak odaállottak az öreg tölgy elé és mondta Johanna:

- Apa, add ránk az áldásodat. Mi szeretjük egymást.

Most az öreg gyémántbányász kezdett köhögni, pedig olyan volt a melle, mint egy bivaly. És szabadkozott, hogy így-úgy, fiatalok vagytok még, alig ismeritek egymást, meg betegek is vagytok mind a ketten. Ráérünk arra még.

Johanna okos kis lány volt, nem hagyta magát.

- Fiatalok vagyunk? A fiataloknak való a szerelem és a boldogság, a férfikoré a gond és munka, öregségé a nyugalom és pihenés. Hogy alig ismerjük egymást? De szeretjük egymást, ösmeretségből barátság lehet csak, házassághoz szerelem kívánatos. És hogy betegek volnánk? Meg akarunk gyógyulni. Azt hiszed, nekünk vágyakozás való, sorvasztó epekedés? Megelégedés kell nekünk, boldogság. Jobb orvosság az, mint a sok creozot és chinin...

Az öreg csak hümmögött. Majd meggondolja. Tudakozódik a fiatalemberről. Micsoda familiából való, kik a rokonai, milyenek az összeköttetései. A doktorral is beszél majd...

- Majd meglátjuk. S most hagyjatok békében.

Az öreg tudakozódott. Amit Bertalan Kázmérről megtudott, se jó, se rossz. Fiatal ember mint a többi. Vagyona nincs, összeköttetései nincsenek, kilátásai - ej, minek egy sorvadásos embernek kilátás? Alapos kilátásai csak a halálra vannak. Tanulni se sokat tanult. Dolgozni meg semmit se dolgozott. Minek tanuljon és minek dolgozzék, aki úgyis meghal? Meghalni munka nélkül is lehet.

A doktor meg ezeket mondta:

- Alaposan készen van mind a kettő. A tüdejük akkora, mint az öklöm. Elélhetnek egy évig, isten különös kegyelméből kettőig. Ha tovább élnek, megeszem a fejemet...

Az öreg tölgy nagyon elszomorodott. Az a kedves, jó, gyönyörű gyereke, a Janka! Nincs már több tüdeje, mint egy jókora ököl. Meg fog halni menthetetlenül. Nem él csak egy esztendő... Hát legyen legalább egy esztendeig boldog.

És behivatta a gyerekeket:

- A jövő hónapban megesküsztek. Vagy akarjátok már a jövő héten? Akartok holnap a paphoz menni? Hát jó, megesküsztek holnap. Lakást nem kell tartanotok, úgyis mindig utazni fogtok. Oda mentek, ahova akartok, ahol mindig süt a nap. Vándoroltok a melegség után. És minden a tiétek, ami jó és drága. Pénzetek lesz, amennyi csak kell. Adok harmincezer forintot minden esztendőre, vagy adok ötvenezret. Az is kevés? Adok százezret. Úgy éljete, mint a hercegek, mint a királyok... Én édes gyermekeim.

És sírt az öreg tölgy. És ölelgette a gyerekeket. Azok pedig körülölelték mint a repkény.

Ej, mit. Egy esztendeig tart az egész. Legfeljebb kettőig.

Harmadnapra meg is volt az esküvő.

* * *

A két haldoklóból egy eleven pár lett. Szépek voltak és boldogok. És éltek gond nélkül. Mindig a napon, mindig melegben. Mentek a tavasz után, városról-városra, országról-országra. És csak ott maradtak és addig, ahol épen számóca termett.

Micsoda csodálatos gyümölcs a számóca. Csupa illat és csupa édesség és lágyág. Mint a szerelem. Orvosság és táplálék. Meg kellene próbálni, hogy nem gyógyítja-e a tüdővést? Bizonyosan gyógyítja. Aki a számócaival együtt járja be a világot, nem hal meg sorvadásban.

Kázmér és Johanna mentek a számóca után. Tunisztól Indiáig. Mindig a napon voltak és mindig egymás mellett voltak. És éltek ők, a haldoklók.

És szerették egymást és beszéltek a halálról. Mindig a halálról beszélgettek. Hogy együtt fognak meghalni és egymás mellett fognak pihenni. De addig is éltek egymásnak és egymásért.

Jöttek egy gyönyörű tájra. Ahol örökös a nap és örökös a meleg. És gyönyörködtek a szépségekben, amit láttak. És mondta Johanna:

- Ha már meg kell halnunk, itt haljunk meg. És itt aludjunk. Látod ezt a csodálatos két pálmát, óriási mind a kettő és csupa illat és édesség. Ezek alatt fogunk pihenni.

És Kázmér is mondta:

- Ennél szebb sír nincs a világon. Micsoda kilátás, istenem, micsoda kilátás a tengerre.

És szaladtak a városhoz és megvették a földet. És szaladtak a szobrászhoz és faragtattak csodaszép emlékkövet. És szaladtak az építészhez és csináltattak hatalmas mauzóleumot.

- Itt fogunk meghalni és itt fogunk pihenni!

És múltak az évek és szaporodtak a mauzóleumok. Egyiptomban, a piramisok alján volt a mauzóleumok; Tuniszban egy csendes oázisban, Siracusában a romok közt építettek síremléket, Taorminában az aréna háta mögött, Palermóban a narancserdőben, Capriban a kék grotta mellett, Sorrentóban a tengerpart fölött, hegynyi magasságban, Nápolyban a Vezuv tetején, Athénben az Akropolisz mögött, Jeruzsálemben a szent sír szomszédjában, Indiában a buddha temetőben.

Dehogyan tudom én felsorolni mindet. Száz sírjuk is volt és száz obeliszkük. És ők éltek. Öt évig, tíz évig, tizenötig, húszig. Meghalt a családjuk és ők éltek. Kidőltek a barátjaik és ők éltek. Pusztult a világ és ők élnek még most is.

Minden év új síremléket hoz nekik és új fiatalságot és erőt.

Sohse fognak meghalni. Mindig ifjak maradnak és boldogok. Mindig beszélnek a halálról és sohase halnak meg. Nem tudják kiválasztani az igazi síremléket. Mindenünnen olyan szép a kilátás a világba.

Férfihűség

- Férfihűség! Lárifári. Minek arról beszélni, ami nincs?
- Ej, dehogyan is nincs, dehogyan is nincs. Van férfihűség, amely erősebb, megbízhatóbb, kitartóbb, mint az asszonyé. Csakhogy valamivel ritkább is.
- Egyáltalán nem létezik. Azért is van, hogy nem is keresik már az életben. A férfitől nem kíván érintetlenséget a szerelme, s nem követel abszolút hűséget a hitvese. Már pedig ilyenről nem mond le egykedvűen az egész női nem, hacsak a leghalványabb reménysége volna reá, hogy megőrizheti. A lemondás évezredek együttélése eredménye, s hosszú, hiábavaló küzdelem előzte meg. A nő lemondott róla, mert se megőrizni, se kívívni nem tudta.
- Ej, nem is kell a hűséget kívívni. Olyasvalami a hűség, mint a muzikális érzék: vagy megvan az emberben, vagy nincs meg. És sohase valakihez vagyunk hívek, hanem mindig csak önmagunkhoz. Az asszonynál is így van, a férfinél is. Akiben megvan a hűség gyökere, annál mindegy, hogy kihez köti az életét, mindenképpen hű marad hozzá, akiben pedig nincs meg, az mindig csapodár lesz. A hű férfi egy gorillához is hű maradna, a csapodár az elevenné vált milói Vénuszt is megcsalná. Akiben benne van a hűség, abban benne is marad. Vagy talán az asszonyoknál nem így van? Nem ösmer akárhány asszonyt, aki híven kitart gonosz, csúf, rosszindulatú, csapodár férje mellett és akárhányat, aki megcsalja a megtestesült jóságot, szépséget, becsületet és hűséget?
- Ne keverjék össze a férfidolgokat az asszonydolgokkal. Nőben van hűség, meg nem érdemelt hűség is, fölösleges hűség is, mert a nőnek az alaptermészete a hűség és ragaszkodás, mert ő ezt látta maga körül, őt erre nevelték és beleoltották azt a gondolatot, hogy minden hűtlenség az általános megvetésnek dobja oda prédául. De a férfi, az egészen más. Őt még jóformán gyermekkorában kioktatják, hogy céda életet éljen. Őt kinevetik, kigúnyolják, pipogyanak tartják, ha hű marad a szerelméhez és önmagához. Az asszony azért hű a közhit szerint, mert hű akar maradni, a férfi azért, mert nem tud hűtelen lenni. Az egyiknél a hűség érdem, a másiknál gyávaság vagy tehetetlenség. Lehet tehát ilyen körülmények között férfihűségről beszélni? Nem. Nincs férfihűség. Vagy talán tud rá példákat? Mondjon el egyet-kettőt.
- Példát? Példát azt nem tudok. De egy legendát tudok a férfihűségről. Ha azzal is beéri, elmondom.
- Jó. Mondja el. Mert valóban csak legenda formájában lehet a férfihűségről beszélni.
- Hát elmondom.

A legenda.

Valamikor régen, mesék idejében, mesék országában élt két híres amazon: Olympia és Messalina. Hős volt mind a kettő, tisztelt hadvezér, sok győzelmes csata megvivője. Békében, a tanácsban is bölcs szavú volt a két kitűnő asszony, az első hely jutott nekik mindig a királynő oldalán.

Olympiának is, Messalinának is volt férje, akit híven szeretett. Az Olympia férje a legszebb férfi volt Amazonországban. Nagy, sötétszemű, göndörfürtű, Apolló-termetű férfi volt, ideálja az emberi szépségnek. Aki csak ránézett, szerelemre gyulladt iránta. És emellett komoly, mélyérzésű, csengő szavú férfi volt, aki gyönyörűen énekelt, pompásan pengette a lantot s olyan csudaszép dalokat írt felesége bájairól, hogy könnyezett, aki dalait olvasta.

A Messalina férje felényire se volt ilyen kiváló. Léha, üres fecsegő volt, bort és kalandokat kedvelő. Szép se volt. Szatirarczú, csúf legény, görbeorru, hegyesfülű, csámpás járású. De kedélye volt, temperamentuma, s tudott a nőkkel bánni, mint senki más.

Nos hát az Amazonország valami háboruba keveredett a szomszéd szigetekkel. A nőhadsereget mozgósították, a hajókat rendbeszedték s a hadsereg készen volt az indulásra.

A vezérek, Olympia és Messalina búcsuztak a férjeiktől.

- A háboru sokáig fog tartani. Egy évig, esetleg kettőig is. Az ellenség sok, szívós és erős a védekezésben. De azért győzni fogunk és diadalmasan térünk vissza hozzátok s megosztjuk veletek babérainkat.

A férjeknek könnyű szökött a szemökbe:

- A harcok istene vegye pártfogásába fegyvereteket.

- Csak egyet ígérjete meg, folytatták a bucsuzó amazonok. - Hogy hívek maradtok hozzánk, amíg visszatérünk. Hogy még gondolatban se fogtok bennünket megcsalni.

A férjek esküdöztek:

- Még csak gondolatban se leszünk hozzátok hűtelenek. Az istenek úgy segítsenek meg bennünket.

A két vezér most már megnyugodva ment el a háboruba.

S ahogy kitették a lábukat Amazonországból, Olympia férje bezárkózott szobájába s többé nem jött elő. Egymagában ült napokon és éjjeleken által és várt és várt és várt. A szerelmes leveleket özönével küldték neki az otthon maradt harcos nők, ő egyet se bontott fel, egyet se olvasott el. Hetekig, hónapokig még a napot se látta. Csak olyankor került elő, amikor követek érkeztek a táborból. Azokat kihallgatta apróra, mert egy óriás hőskölteménybe fogott felesége haditetteiről, harminchárom énekben.

Bezzeg Messalina férje, a szatirfejű, vidám életre adta magát. Bor, dal, asszony olyan sűrűn váltogatták egymást, mint a szép szomszéd sóhajtásai. Aki csak asszony és lány volt a szigeten, ő mindmegannyi körül legyeskedett s addig nem nyugodott, míg a hálójába nem csalta őket. Férfi még nem volt olyan csapodár és kicsapongó, mint éppen ő, a bűbajos Messalina férje.

Teltek a napok és teltek a hónapok. Már a második esztendő vége felé jártak, amikor az amazonok dicsőséggel bevégezték a háborut.

Hús hajóval indultak útnak, negyvennel tértek vissza. És mind telve volt zsákmánnyal, kincsekkel, rabszolgákkal.

A nép vállain hordta körül a két győzelmes hadvezért, Olympiát és Messalinát. A királyné kincsekkel halmozta el őket. A férjeik csókokkal.

Úgy látszik, az utóbbi esett legjobban a hősöknek, mert ahogy vége volt az örömmámornak, siettek hajlékukba. No igen, ilyenkor annyi sok beszélni valójuk van a szerelmeseknek.

Mi történt ezen a gyönyörű éjszakán a két vezér palotájában, azt nem jegyezte föl a történelem. Csak azt, ami másnap reggel történt.

Messalina a férje karján lement a kertbe sétálni. Még soha ilyen szerelmesnek asszonyt nem láttak. Az egész lelke a szemében ült, amikor a lugasban férje kezét, arcát, haját simogatta. És minduntalan föléje hajolt és csókolgatta:

- Te édes, te jó, te hű. Látom, hogy beváltottad ígéretedet, megtartottad esküdet.

Az Olympia háza zajos volt már naphasadtakor. Az ajtóban állt a hős asszony. Vihar ült a szemében, korbács volt a kezében. S mint egy kutyán, úgy vágott végig a gyönyörű férfi arcán. És a cselédeit hívta és a vérebeit eresztette el láncokról:

- Verjétek ki a nyomorultat. Kergessétek, hajszojjátok, amíg lélek van benne. A pokolba az ilyen hűtelen, hitszegő gazemberrel.

Eddig van.

A morál.

- Szamárság. Egyfelől nem értem, másfelől nem tudom, hol itt a morál.
- Hm. Ha nem értett meg, nem is lesz könnyű a dolgokat kimagyarázni. Én azt hiszem, a férfinél a hűség mindig a szerelem rovására megy. A nagy hűség elsorvasztja a szerelmet, mint a meleg kiszívja a rózsza illatát.
- És a morál?
- A morál némileg immorális. Az a tanulsága a legendának, hogy a férfival úgy kell bánni, mint a kovács a vassal. Láttam már, hogy a kovács hogyan csinálja a patkót? Ugy csinálja, hogy egy vasdarabot beletesz a parázsba. S ott hagyja, amíg fehér izzóvá lesz. És akkor elkezd kalapálni, hajlítani, görbíteni. És az izzó vas hajlékony és engedékeny és szófogadó. De csak úgy, ha a kovács nem engedi egészen kihűlni. Amint csak egy keveset veszít a melegéből, újra a tűzbe vele. És megint és folyton. Mert ha egyszer kihült a vas, szörnyű nehéz újra felhevíteni. Vagy nem is lehet többé.
- A vasat?
- Nem. A férfit.

Két színész, egy kabát

Hol volt, hol nem volt, bizony én már nem tudom. Akárhányszor, ha présbe csavarnának, se lehetne belőlem egy városnevet kivenni. Hiába, minden embernek másra van a memóriája trenirozva. Az egyik megjegyzi a neveket, a másik elfelejti. Vannak, akik Párisból nem őriztek meg egyebet az emléükben, csak hogy miféle menüket ettek végig, mások a képekről ismernek a városokra, megint mások csak a természeti szépségekre emlékeznek vissza.

A történetet még tudom, de a helyet és a szereplők neveit már nem. Ha tehát városkáról beszélek, az hazugság lesz, amikor neveket említek, azok költött nevek lesznek, de a mese maga, az igaz.

Tehát vándorkomédiások vannak a városkában, s Kálmán öcskös, a jellemszínész éppen a festéket mossa le a képéről. Nem siet valami nagyon a tisztálkodással, mert ugyan kinek mosogassa magát ebben a rongy fészekben s ami a fő, minek? A zsebében egy árva fitying se lézeng, ismerőse nincs senki, előleget a direktor két okból nem ad (először már adott, másodszor magának sincs pénze), ugyan hová mehet ilyenkor a vándorszínész vacsorára? Sehová. S hogy sehová se menjen, ahhoz bizony nem kívántatik valami nagy sietség.

Lassan mosogatja le a festéket a képéről Kálmán öcskös. S magában morfondál:

- Megyek haza. Lefekszem aludni. S olyan vacsorát álmodok magamnak, hogy a császár se eszik különbet.

Most kopognak az ajtón. Félénken, halkán előbb, merészebben, erősebben utóbb.

- Bujj be!

Beállít egy jóképű, meglett kékbeli magyar.

- Jó estéket!

- Jó estét, jó estét.

- Mért köszönt az úr kétszer is jó estét?

- Hogy magának is legyen, nekem is jusson. A jó estéből sohasem lehet eleget kívánni.

- Voltaképpen magam is azért jöttem, hogy mind a kettőnknek jó estét csináljak. Meghívnám az urat, ha nincs ellenvetése, szerény házamba, egy kis magyaros vacsorára. Jó lesz az étel és szívesen kínálom vele. Nekem meg és becses családomnak jó estét szerez majd egy ilyen vidám urnak a kedves társasága.

Kálmán színésznek felvillant a szeme. Ezt a jó istenke küldte s éppen a kellő pillanatban. Sietett is a szíves invitálást rohamosan elfogadni. S csak a forma kedvéért tette hozzá:

- Hát olyan nagyon szereti bátyámuram a színészetet?

Az öreg megtörülte a bajszát.

- Hogy őszinte legyek, én bizony semmi szeretni valót nem találok rajta. A színésznép dologtalan és rendetlen fajta, rossz fizető, pénzpazarló. A magam kedvéért akár feléjük se néznék. De az Erzsike leányom bolondul a komédiáért. Otthon nem lehetne tartani egy estén se, még ha leszögeznék is a szoknyáját. Ő is bizgatott, hogy hijjam meg öcsémuramat estebédre. Mondja, hogy olyan szépen szaval, mintha verseket mondana föl. El akarja tanulni a szép, finom beszédet, amit bizony erre mifelénk keveset hall. Hacsak a templomban nem.

Az öreg aztán szépen elköszönt, a színész pedig szépen megigérte, hogy egy félóra mulva teszi tiszteletét.

Igen ám, csak hogy az ilyen látogatáshoz valami jóra való fekete kabát is kellene. Fekete kabátja pedig Kálmán öcsénknek nem volt még akkor se, amit a kisujjára felhuzhatna. Az egész truppnak összevissza csak egy fekete kabátja volt, a Gyula művésze, a társulat bonvivantjáé.

El kell mondanom a helyzet illusztrálására, hogy Gyula és Kálmán a legjobb cimborák, lakótársak, koplalótársak, testi-lelki jó barátok. A mijök volt, mindig megosztották egymás között, ami annál könnyebben ment, mert többnyire nem volt semmijök.

Kálmán biztosra ment. A fekete kabátot megkapja. De hogy aztán mit csinál vele, afelől már nem volt egészen biztos. Gyula másfélszer akkora volt, mint ő, hogy többet ne mondjak. Olyan hosszú karjai voltak, amilyen rövideket az Isten Kálmánnak adott. A kettőből együtt még lehetett volna valahogy két rendes termetű embert csinálni, de így, külön-külön, az egyik Ábrahám lajtorjája volt, a másik meg liliputi alkotás.

Mindegy. Ruhát cseréltek. Cserélniük azért kellett, mert egyiküknek se volt több annál az egynél, amiben télen-nyáron járt. A Gyuláé a már mondott fekete ruha volt, egy hosszú, szokatlanul hosszú Ferencz József-kabát, amely erősen fénylett. De hát ez nem baj. Elvégre az arany is fénylik. A Kálmáné ellenben egy hihetetlenül tarka és hihetetlenül kurta kockás zakó volt. Ez nem fénylett, ellenben kopott. De elvégre az arany szintén kopik.

Mondom, Kálmán átvette a fekete öltözetet s elkezdett gondolkodni. Hogyan vegye föl ezt a ruházatot, hogy a szükséges testrészek némiképpen kikandikáljanak belőle?

Lassan bár, de sikerült az öltözködés. Az ujjakat a két karon erősen be kellett gyűrni, a kabátszárnyait belülről fel kellett tüzdelni. A nadrágot körülbelül térdig felhajtotta a művész, így ment el vacsorára.

Mondhatom, egész csinos fiú volt ilyenénkép. És pompásan érezte magát. Először, mert a vacsora kitűnő volt. Egy esztendeje nem evett ilyen sok finomságot. És sok is volt az enni-
való. Hónapok óta nem evett ilyen sokat. Másodszor, olyan szívesen kínálták, mintha ő lett volna a szatmári püspök. És harmadszor, istenem, harmadszor, mondom, mert három az szent szám, az Erzsike olyan szép volt, mint egy angyal. És okos és művelt és finom. Ugy nézett föl a színészre, mint valami felsőbb lényre, s úgy hallgatta, mint az órákulumot.

Kálmán pedig beszélt kézzel-lábbal. Szavalt, előadott, evett, ivott, egyre olyan mozgásokat tett, amik a kabát begyűrt ujjait kicsalogatták.

Erre aztán az öreg is beleszólt a társalgásba.

- Öcsémuram, hol csináltatta ezt a kabátot? Ugy tetszik, hogy egy kicsikét nagyocska.

Kálmán elpirult.

- Az édesanyám küldte hazulról. S bizony nem találta el a pontos mértéket.

- Persze, persze. Az anyák odahaza mindig nagyobbaknak gondolják a fiukat, mint amilyenek. No, csak vesse le, öcsém, a kabátot. Ugyis meleg van idebenn.

Több se kellett Kálmánnak. Egyszeriben lenn volt róla a kabát. S ezzel az étvágya is nagyobb lett, a szomjusága is megnőtt s a beszédessége is megjött. Olyan kedves lett és olyan elmés, hogy Erzsiké fülig belészeretett.

Jóval éjfél után volt, amikor hazafelé készült. Fölvette a híres kabátot. S a kabát úgy illett rá, mintha a testére öntötték volna.

- Istenem, mi történt ezzel a kabáttal?

Az öreg házigazda jóízűt nevetett.

- Hehehe! Ez az én művem. Tudja, öcsémuram, nekem mesterségem is volt, uri mesterségem. Szabó vagyok, azaz csak voltam, városi szabó, amíg gazdaságra nem adtam a fejemet. Ráigazítottam a kabátot. A pesti szabó se csinálja meg különben.

Csakugyan, a kabát kifogástalan volt. Ez aztán a kabát!

Mégis nagy félsszel ballagott haza Kálmán öcskös. Igaz, a kabát most pompás. De neki. Hanem hogy veszi föl holnap az igazi gazdája, Gyula művész úr?

Ugy sompolygott az ágyához, ahogy a lump férj szokott hazatérni, holmi éjszakai kirándulásról. Meztlábba vetkezett már ottkűnn, s olyan halkán fogott a vetkeződéshez, hogy Gyula művésznek másnap sejtelve sem volt róla, mikor kerülhetett haza az ő cimborája.

Bezzeg, amikor föltözött a saját ruhájába, akkor meg magára nem ösmert.

- Istenem, hát én ekkorát nőttem volna az éjjel? S ugyan mitől? Hiszen egy falatot se ettem.

Felrázta Kálmánt szinlelt álmából:

- Ember, mit csináltál díszöltözetemmel?

- Én? Micsoda öltözetel?

- Hát a fekete kabátommal. Nézd, milyen lett.

- Hozzá se nyultam. A színét se láttam. Vakuljak meg, ha a színét is láttam.

- De hiszen rajtad volt az este. S akkor még jó volt. S most olyan kicsike, hogy a fiam se hordhatná, ha volna fiam.

- Hm. Csakugyan rajtam volt. De akkor még olyan hosszú volt, hogy végigsepertem vele az utcát. Valami ördögösség történt vele. Vagy most jut az eszembe. Az éjjel esett az eső. Záporosó esett. Bizonyosan attól ment össze a kabát.

- Ej, hiszen egészen száraz az utca.

- Persze, hogy száraz. Miért ne volna száraz?

- Ha az eső esett volna, akkor nedves volna az utca.

- Csacsi te. Mindig úgy szokott lenni, hogy előbb esik az eső, azután fölszárad. Ennyi az egész. Hagyjál aludni.

És befordult a falhoz és nem felelt többet. Az igaz, hogy a másik se kérdezett többet. A kurta kabát még mindig jobb, mint a semmiféle kabát.

Hanem estére Gyula mester mégis cédulát ragasztott ki az öltözője ajtajára. A cédula szövege így szólt:

- Itt fekete kabát kölcsön adatik vacsorai célokra. Vacsorázni lehet az én kabátomban: a plébánosnál, a jegyzőnél, a patikusnál, a mesteremberek közül pedig: ácsnál, asztalosnál, kádárnál, kovácsnál, vargánál, csizmadiánál, péknél, mészárosnál, hentesnél. Szabónál való vacsorázás kizárva.

Kálmán olvasta a szigorú hangú hirdetményt s nem is kérte többet kölcsön a kolléga fekete kabátját. Ez az oka, hogy nem vehette el feleségül a viruló szép Erzsikét. Pedig szerette volna.

Lulu nyaral

Lulu ebben az esetben nem nő, hanem férfi. Ezt a kedvező körülményt már messziről elárulja nagy, gondosan ápolt, szőke bajusza, nemkülönben a ruházata is. Mivelhogy éppen a ruházatról van szó, el kell mondanom, hogy Lulu nagyon választékosan öltözködik. Még soha nem láttak rajta vasalatlan nadrágot vagy gyűrött nyakkendőt. A mellénye kifogástalanul fehér és a gallérja olyan magas, mint egy porosz gárdatiszté. A fején, ilyenkor nyáron, Girardi-kalapot hord, a szemén pedig monoklit. És sohase téveszti össze a kettőt.

De azért nincs tökéletes boldogság a világon. Igazán nincs. Lulu csak kívülről kifogástalan. Csak a külső megjelenése. Belül már hiányosságok vannak, nagyon kellemetlen hiányosságok. Ő nem tehet róluk, ezek a hiányosságok ősrégi keletüek, úgyszólván veleszülettek. Ilyen hiányossága például, hogy pénztelenül jött a világra. Igaz, hogy foga se volt, amikor a világra jött és haja se volt. De ezek utóbb megnőttek. Sőt még utóbb nagyrészt ki is hullottak. De a pénz csak nem akart megnőni. Ha hébe-hóba valamelyes került is hozzá, úgy maradt meg nála, mint rostában a víz.

- Azt hiszem, abban van a hiba, hogy november huszonhetedikén születtem - szokta Lulu mondani. - Huszonhetedike a legrosszabb nap az egész hónapban. Az embernek már nincs pénze és még nincs pénze. Nekem az egész életemen rajta ül ez a huszonhetedike.

További nagy hiányossága volt Lulunak, hogy igen gyenge volt a memóriája. Ha ma pénzt kért kölcsön valakitől, holnapra már úgy elfelejtette, mintha szivaccsal törölték volna ki az emlékezetéből. Így aztán sokan úgy vélekedtek róla, hogy rossz fizető. Pedig szó sincs róla. Csak az emlékezőtehetsége volt rossz, a szándéka az mindig jó volt.

Ugyanebből a hiányosságából magyarázható meg, hogy némelyek, legfőképpen a nők, unalmas legénynek tartották. Ebben se volt igazuk. Lulu legalább hét vagy nyolc viccet tudott könyv nélkül, vasárnapokra és ünnepekre pedig külön elmésségei voltak raktáron. S ezeket úgy tudta variálni és kombinálni, hogy egy kis szerencsével még elmés fiúnak is tarthatták volna. Persze, ha az a rossz memória nincsen. De így akárhányszor megesett, hogy ugyanazoknak az embereknek ugyanazt a viccet hét napon hétszer mondta el. A hetedik napon persze már vasvillával akartak nekimenni s Lulu el se tudta képzelni, hogy mi bajuk lehet ezeknek az embereknek. S milyen buták! Nem is nevetnek a legjobb vicceken. Pedig ő maga olyan jóízűket kacag rajtuk. Bizonyosan meg se értették.

Még egy hiányosságát említem meg Lulunak, ami másnál ugyancsak erény. Ez a ragaszkodás és kitartás. S ezért igazán a becstelenséggel határos rosszindulat tölem, hogy ilyen kitűnő kvalitásokat is hibák gyanánt sorolok fel. De mit tehetek róla, mikor a Lulu ragaszkodása és kitartása szintén túlzott volt némileg. Ha például leült veled reggelizni, még éjfélkor is a nyakadon lógott. Ha meghívtad vendégül egy napra, világért el nem hagyott volna egy hónapig. Ha átment a szomszédba egy kis barátságos beszélgetésre, harmadnap került elő. Ha egy szép asszony közelébe fért, órákig, napokig, hetekig nem tárgított az oldala mellől. (Ezért a férfiak haragudtak rá.) S ha egyszer elment egy asszony mellől, soha többé vissza nem tért. (Ezért az asszonyok haragudtak rá.)

Különben mit is beszélek annyit róla? Olyan volt, amilyen volt. Mégis derék, jó fiú volt. Csak a nyaralással volt baja tavalý. (Azt hiszem, az idén nemkülönben.)

Ötször pakolt már s mindannyiszor újra kipakolt. Mindig bajok jöttek közbe. Egyszer esősre fordult az idő, azért nem ment Abbáziába, egyszer meg nagyon kisütött a nap, azért nem ment a Riviérára.

Egy alkalommal már paraszthajszálon mult, hogy el nem utazott. Már szervezte a társaságot, összeírta a turát, beszerezte a legdivatosabb nyakkendőket, sikerült bevásárolnia egy mese-szerű porcellán-öltözetet, sőt már a tengerügyi sapkája is megvolt s minden együtt, finom, kölcsönként kofferekbe becsomagolva. De nem mehetett el mégse. Az utolsó pillanatban kiderült, hogy egy megveszekedett garasa sincs. Az a hitelszövetkezet ugyanis, amely remé-nyei utolsó horgonya volt, csődbe került. Éppen egy nappal hamarébb, mint ahogy az ő hitelét bizonyosan megszavazták volna.

Mult, mult az idő lassacskán s Lulu csak Pesten maradt. Már maga előtt is röstellte, hogy ő, a nagy világfi, nem járhatja ilyenkor az előkelő fürdőket, sőt még a kevésbé előkelőket se. Pedig már Dunakeszivel is beérte volna.

No, ha elutazás nincsen, legalább legyenek kirándulások, gondolta. És szombaton este össze-toborzott egy társaságot.

- Fiuk, gyerünk ki holnap Besnyőre, Pumpiékhoz.

- De hiszen meg se hívtak bennünket!

- Dehogyan. Éppen tegnap kaptam tőlük képeslevelezőlapot. Hogy gyerünk ki mind. Nagyszerű paprikáscsirkével várnak. És túrós lepénnyel. Finom borokkal. Örök harag, ha mind ki nem megyünk.

- Hát gyerünk ki.

És ki is mentek. Igaz, hogy senki se várta őket, igaz, hogy nem volt paprikáscsirke, se túrós lepény, de legalább nem is írt senki képeslevelezőlapot. Hanem azért jól érezték magukat. A korcsmából kerítettek bort, fekete retket, sajtot, azon éltek. Ha paprikáscsirke nincs, jó a fekete retek is.

És hancuroztak, ugráltak, szaladgáltak a kertben. Birkózások voltak, versenyfutások s footballoztak egy tökkel.

Egyszerre csak Lulu elvágódik és elkezd sívítani, mint a malac, amikor ölik.

- Mi baj? Az Istenért, mi baj?

- Kificamítottam a lábamat! Istenem végem van, végem van.

- Már hogy volna véged?

- El akartam utazni. Éppen holnap akartam elutazni Abbáziába.

Nagynehezen beviszik a házba. Ott leteszik egy diványra. És megvizsgálják a lábát. Törés nincs, daganat nincs, kék folt nincs. Csak Lulu kiabál szörnyen,

No, ha kiabál, hát bizonyosan fáj valamije. Elég az hozzá, a társaság hazamegy, de Lulu künn marad a nyaralóban.

Reggel bekopogtat hozzá a szobalány.

- Mit méltóztatik reggelizni? Kávét vagy teát?

Lulu dühbe gurul.

- Mit kávé, mit tea nekem? Csokoládét akarok. És vajaskenyeret mézzel.

Nosza van lótás-futás a házban. Előteremteni csokoládét, előteremteni mézet. Mert sok minden van a házban, csak éppen ez nincs.

Reggeli után Lulu eszeveszetten csönget.

- Ujságokat kérek.

- Bocsánat, nekünk csak a helybéli tárogató jár.

- Az nem kell. A fővárosi lapokat adják ide. Meg akarom nézni, benne van-e a balesetem?

Minden villát végigkoldultak, hogy kölcsönkérjék a lapokat. Ezekkel Lulu elszórakozott délig.

Délben az ebéd ellen igen sok kifogás emeltetett Lulu által. Ő nem ilyenekhez van szokva. A leves erősebb legyen, a hús ízesesebb. És több fogás kell, jóval több fogás, hogy az ember ne legyen kénytelen egyfajta étellel teletömni magát. A saláták közül legjobban szereti Lulu az angol mixpikle-t, a tészták közt az olasz macaroni au gratin-t. És fekete kávé is legyen. Fekete kávé nélkül az ebéd hiányos. Fekete kávé nélkül az ebéd olyan, mint a tánc zene nélkül.

Ebéd után Lulu aludni szeret. Nem sokat, csak egy órát. De ezalatt olyan csend legyen a házban, hogy a légy zümmögését is meg lehessen hallani. A mosogatást és az asztal lerakását elvégre el lehet halasztani egy órával. A gyerekeket pedig legjobb elküldeni a szomszédba. Vagy az erdőbe. Ha lármázni akarnak, lármázzanak ott.

Délután el nem lehet az ember egy kis alsós nélkül. Pumpi barátunk, ha már ilyen szerencsétlenség történt a házában, áldozza fel magát s ne menjen be a városba, a dolgai után.

És a házigazda tudjon becsületet. Micsoda házigazda volna az, aki elnyeri a vendége pénzét? Tisztességes házigazda veszít, ha vendége van. Még különben azt hihetné az ember, hogy szándékosan törette ki a vendége lábát, hogy elszedhesse a pénzét.

Ilyesmit nem tűr el Lulu. Inkább nem is fizet, ha veszít. De ha nyer, akkor könyörtelen. A nyakára ül a szerencséjének és kihasználja alaposan. Minden osztás után kontra. És a végén fizetni kell. Nincs hitel.

Este az egész családnak ott kell ülnie a Lulu ágya körül. Ő nehezen alszik el és szereti a társaséletert. Legfeljebb egy-két órával kevesebbet alusznak a házbeliék. Abba még nem halt bele senki. És aki nem akar áldozatokat hozni, az ne hívjon vendégeket.

Egy hét múlva az összes cselédek felmondtak a házban. A család lesóványodott, pedig hízni mentek ki a nyaralóba. A gazdának nagyon lapos volt az erszénye, Lulu minden pénzét elszedegette alsósban. Mert ő nem huncut, hogy fillérekbe játsszék. Ha kártya, hát legyen kártya. Döntsön a szerencse.

A második héten már mindenféle doktorokat hozattak Pestről, hogy vizsgálják meg a nagybeteg Lulut. Mind azt mondta, hogy nincs semmi baja, bátran felcsaphat távgyaloglónak ilyen lábakkal.

Lulu csak nevetett befelé.

- Mit tudhatja azt a doktor, hogy nekem fáj-e a lábam, vagy nem fáj a lábam? Nem tudok ráállani. Sajog és fáj. Punktum.

És ez elvégre igaz is. Nem a doktor járkál a Lulu fájós lábán. És ha ő még nem tud menni, akkor marad. Máskor majd vigyázzanak jobban, hogy ne heverjenek kövek a pázsiton. Hogy a gyanutlan vendég ne zúzza magát össze a házbeliék könnyelműsége miatt. Még örüljenek, hogy kárpótlást nem kér a nyomorékká tett lábáért.

A következő vasárnapon kihívták vendégekül az összes klubbeli barátokat. Automobilon jöttek s kijelentették, hogy Lulut elviszik magukkal.

Csak hogy este, amikor indulni kellett, Lulu megint nem tudott ráállani a lábára. Olyan rettenetes fájdalom fogta el, hogy kicsi hijja és elájult volna. Sikoltott fájdalomában. Mindenki belátta, hogy ilyen keserves állapotban nem lehet hazaszállítani szegény fiut.

A harmadik hét végén a Pumpi-család tanácskozássra ült össze. Meghívták a család barátait is.

Az asszony a következő előterjesztéseket tette:

- A férjem már a háromszorosra emelte a konyhapénzemet, de így se tudok boldogulni. Kénytelen vagyok újabb emelést kérni. Három hét alatt öt szakácsnőm volt, az utolsó éppen ma hagyott itt. Magamnak kell ma főznöm. Három hónapra való csirkét, libát és kacsát szereztem be. És a baromfiudvar üres. Befőttem nincs egy üvegre való se. Ez így nem megy tovább!

A férj így adta elő panaszát:

- A feleségemet nem győzőm pénzzel. Az egyik elszedi háztartásra, a másik elnyeri kártyán. Az üzletemet elhanyagolom, mert délután nem mehetek a városba. Délelőtt meg mindig álmos vagyok, mert sohasem alszom ki magamat. Hajnalig kell virrasztanom Luluval. És innom kell vele nehéz borokat. Nekem pedig a doktor megtiltotta a nehéz borokat. Ő pedig nem iszik másképp, csak koccintással és exre. Azt hiszem, a borkereskedőnél a számlám már milliókra jár. Bár inkább a nyakát törte volna ki és ne a lábát!

A tanácskozás jó sokáig tartott. Már Lulu türelmetlenkedni kezdett a szobájában. Torkaszakadtából kiabált:

- Micsoda disznóság az, egy szegény beteget így magára hagyni!

Végre Pumpi besietett hozzá. És kártyáztak reggelig. És itták a nehéz borokat, a cognacot exre. Pezsgő is került valahonnan. Hajnalban már Lulu biztatta a házigazdát:

- Eredj aludni. Neked reggel dolgod van.

- Vigye az ördög a dolgomat. Még egy pohárral.

És ittak még egy pohárral. És még eggyel. És még tizeneggyel. Végre Lulu úgy elaludt, mit a bunda.

Már délfelé járt az idő, amikor másnap felébredt. Csöngetett. Nem jön senki. Kiabált. Nem jön senki. Poharakat vágott a földhöz. Nem jön senki.

Iszonyú dühbe gurult Lulu. Ordított, ahogy kifért a torkán:

- A csokoládémat! Vajat és mézet!

Nem jön senki.

Lulu nagynehezen kívánszorog az ágyból. Két botra támaszkodik, úgy indul kifelé.

Sehol senki. A házban nincs egy lélek se. A szobák üresek, a konyha üres, a veranda üres, a kert üres.

Végre egy cédulát talált valamelyik kilincsen:

»Utókúrára Helgolandba mentünk.

Pumpi.«

Lulu meglehetősen értelmetlen ábrázattal nézett körül. Még egy kicsit dolgozott benne a borgőz. De egy fél óra múlva mégis tisztában volt a helyzettel.

- Ezek megszöktek!

Elkezdett körüljárni a szobákban, konyhában, éléskamrában újra. Valami reggelirevalót keresett. Egy morzsa kenyér se volt a házban. Semmi, amit meg lehetett volna enni.

- No, ezek alaposan megszöktek.

Lulu most szépen visszament a szobájába és öltözködni kezdett. Fölvette a jól kivasalt nadrágot, a kifogástalan fehér mellényt, gyönyörű csokorra kötötte legújabb divatu nyakra valóját, föltette Girardi-kalapját, a bal szemébe nyomta a monoklit és ment a vasut felé. Egy cseppet se bicegett.

Az állomáson egy elsőosztályu jegyet vett Pestre. A kupéban víg melódiákat füttyült. Pesten pedig az első ismerősének a nyakába borult:

- Már rég nem nyaraltam olyan kellemesen, mint az idén.

A cica.

Három kis cica játszadozott a klub kertjében. Igenis, a klub kertjében, mert roppant előkelőek lettünk mi pestiek, néhány esztendő óta. Minden klubnak van holmi kertje is s a jobbaknak még macskájuk is van, amely ilyenkor kis cicákkal szokta megajándékozni a klubokat. Egyre kíváncsi vagyok. Vajon a kis cica mit gondol élete tavaszán, hogy ki hozta őtet. A gólyára aligha gondol, mert az embereket szállít. Így aztán a cicának nem juthatna más madár, legföljebb egy cinege, vagy veréb. Az meg bolond lesz macskákat szállítani, hogy aztán megegyék.

Azt hiszem, a macska kénytelen maga szállítani a cicákat. De aztán alig lesznek három-négy hónaposak, már nem törődik velők. Magukra hagyja őket.

Még jó az ilyen cicának, ha klubban lakik. Ott mégis van egy csomó ember, aki juttat neki valamit a kapucinerjéből. Sőt a minap egy jelesebb költő, aki az utolsó bölény nevet viseli a társaságban, ekkép rendelte meg a délutáni italát:

- Nekem egy hideg feketét! A cicáknak egy langyos tejet!

A cicák szerették is. Mindig körülötte ugrándoztak s játszadoztak a nadrágja szélével. Különösen az egyik, egy csíkos tigrisszörű, az értette a módját, hogy tejecskét csaljon ki a jólelkű adakozótól. Körülduruzsolta, a fejét hozzádörzsölte, fölmászott a lábán és az ölébe ült. Szóval, addig kedveskedett, addig hízelkedett, amíg kivett belőle valamit. (Furcsa, hogy a cicák világában is a tigrisszörűek közül kerül ki a legtöbb stréber.)

A nagy költő eközben (már ő így szokta) előadásokat tartott a macskákról általában, a tigrisszörűekről különösen.

- Nincs gyönyörűbb állat a macskánál. A legtökéletesebb teremtmények közül való. Csupa mozgékonyság, csupa rugékonyság, csupa grácia. Még a szeme is mozog s hol hosszú, éles, hol kerek, őszinte. És tiszta, csudálatosan tiszta. Többször mosakszik napjában, mint egy grisette és tökéletesebben. Még a talpa is tiszta. Az pedig legenda, amit a macskáról mesélnek, hogy hamis. Bizonyos ravaszság van benne, az igaz. De ez a ravaszság csak az intelligencia jele és nem a rosszaságé. Olyan a macska ravaszsága, mint az okos asszonyé. Az is ravasz, az is óvatos, az is körültekintő, de csak addig, amíg valaki egészen közel ereszti magához. Akkor egyszerre eltűnik a ravaszsága, mintha elvágta volna ollóval. Nézzétek ezt a kis cicát, ahogy bársonyos mancsaival játszik velem. Ugy-e, egészen behúzza a körmeit? Ha egy új ember közeledik feléje s az kezd el játszadozni vele, akkor kiereszti éles kis körmeit. Nem támadásra, hanem esetleg védelemre. Ő éppen úgy kész barátot fogadni, mint ellenséget. De ha egyszer is meggyőződött róla, hogy baráttal van dolga, soha többé elé nem szedi a karmait.

A költőt közben hívták kártyázni. Egy kis chemin de fer volt alakulóban. Azon csak részt kell venni.

- Hogyne. Jövök azonnal. De mit is akartam mondani? Igaz. Nektek a kutya a hűséges állat. Nektek a kutya a megbízható, ragaszkodó barát, amely vonít, amikor a gazdája beteg s a sírja fölött agyonéhezteti magát, amikor a gazdája meghal. Mesék ezek, fiuk, novellákba való mesék. A macska a hű állat. Már ezerszer hallottam, néhányszor magam is láttam, amikor a kutya megtámadta, megharapta, esetleg meg is gyilkolta a gazdáját. A macska soha.

Megint átszólt a kártyázókhöz:

- Rögtön, fiuk. Egy perc mulva köztetek vagyok. Azt mondják, hogy a kutya bátor. Hogy nekimegy a nagy vadnak is. Igen, amikor a gazdáját a háta mögött tudja, a puskájával. A

vadász-szenvedély közben bátor a kutya is, de a macska mindig az. Ez a csöpp állat itt az ölemben, már ez se ijed meg a legnagyobb kutyától se. Nekimegy, pedig senki se kergeti, senki se biztatja. Egymaga megszalaijt háromnégy hatalmas kutyát.

Ez már megint a kártyásoknak szólt:

- A nyerőtől jobbra beülök. Már útban is vagyok. Csak még azt akartam mondani, hogy mégis csak az a fő az állatnál, hogyan mozog. A macska csupa grácia, csupa báj, csupa kecsesség. Lágú és hajlékony a teste, puha, ringó a járása. Szinte nem is hinné az ember, hogy férfi is van a macskák között.

Ezzel meg is indult a kártyaasztal felé.

- A cicuska velem jön. A cicuska lesz az én mascotte-om. A cicuska jó kabala. Mi van a bankban, fiuk? Tartom.

Leült a kártyázók közé. A macskát az ölébe vette. Az egyik kezével cirógatta a cicát, a másikkal ütötte a slágereket.

Valósággal dőlt belé a pénz. Ugy nyert, ahogy akart. Sőt többet is nyert.

Közben cirógatta a cicát:

- Finum cica, bölcs cica, kedves cica. Hej, pincér! Tejet az én cicukámnak, jó, finum tejet! Egy egész pinttel. Kapsz cicukám, kibicpénzt.

Valósággal tejbe fürösztötte a kis cicát. A másik kettő irigykedve nézte messziről.

Mielőtt elment, a beszédes költő még némi magyarázatokkal szolgált a hallgatóságnak:

- Látjátok, fiuk, a természet ismerete még a kártyásnak is jó. Azzal, hogy én apróra ismerem a macskák természetrajzát, elszedtem a legények kis pénzecskéjét, íráatok föl magatoknak: tigrisszőrű kis cica jó kabala.

Megsimogatta még a kis cicát:

- Finum cica, okos cica! - azután szépen elment.

A jóllakott cica pedig bevette magát valami zugba a padláson vagy a pincébe s aznap elő se került többet. Pedig váltig keresték: másnak is kellett volna egy kis cicaszerencse.

Bezzeg másnap megint ott kereskedett a pikkolózó emberiség körül. És nagyokat ugrált, amikor megösmerte azt a nadrágot, amelyhez a költő úr tartozott.

- Egy hideg feketét nekem, egy langyos tejet a cicukámnak! - így rendelkezett a költő s az ölébe vette a jó kis cicát. És simogatta és dédelgette. És a cirnos ott duruzsolt, hízelgett, dörgölözött körülötte.

Kis vártatva megszólalt a költő:

- No, vitézek, fegyverfogható legények! Mi volna egy kis chemin de fer-rel?

Akadtak vállalkozók. Pár perc múlva már körben járt a vasut.

A költőnek nem nagyon kedvezett a szerencse.

- A cicukát! Hol van az én tigrisszőrű kabalám?

Megint az ölébe vette a macskát, de a slágerek csak késlekedtek.

Alig egy óra múlva a költő visszaadta a tegnapi nyereséget, meg is tetézte a maga pénzével. Aztán fogta a cicát s úgy elhajította, hogy az nyivákolva menekült a pincébe.

- Persze, így kell nekem. Megérdemeltem ezt a tanulságot - magyarázta a költő a nem kártyázó emberiségnek. - A cicát vettem az ölembe s a cica a legrosszabb kibic, a legcsalfább kabala. Nem is lehet az máskép. Csalfa, megbízhatatlan, ravasz állat a macska. Nem kell egyéb, csak a szemét nézzétek. Ha jószágosan néztek rá, kerek a szeme, ha élesen néztek rá, egyszerre éles lesz az ő nézése is és lencseformájú a szeme. Ilyenkor lesi, hogy hová vágthatná a karmát.

Egy kis szünet.

- Igen, a macska karmai. Ez maga is valóságos tanulmány. Éles, görbe, szélesedő, mint a sasnak a csőre. De nem olyan nyílt. Dugva hordja a fegyverét, mint az oláh a kését a csizmában. Ha megnézed a macska talpát, az sima és bársonyos. Lágy és formás. A karmai el vannak dugva a bőre alatt. De ha félrenézel, már beléd vágja. S az a kis köröm végigszalad az egész bőrödön. És nemcsak megsebez, de meg is mérgez, mint a kígyó.

Megint egy kis szünet.

- Milyen más állat a kutya. Ő a becsületes harcos, aki csak nyílt csatában támad. Először megadja a jelet a harcra, hangos ugatással. Mintha figyelmeztetne, hogy »csatára föl!, most támadok!« És mindig szembe rohan. A macska oldalvást támad és némán. Förtelmes harcmódor.

Megint egy kis szünet.

- Ha valami hasonlatot keresnék, azt mondhatnám, hogy a kutyában férfitermészet lakik, a macskában asszonytermészet. A kutya mindig gyanakodva fogadja a jövevényt és bizalmatlanul, a macska hizelegve és kedvesen. A kutya rámorog, hogy félelmet ébresszen, a macska körüluruzsolja, hogy elaltassa a gyanakvását. A kutyában föltétlenül megbízhatsz, ha már hozzád simult, a macskától akkor kezdj őrizkedni, ha már az öledben ült.

A költő vette a kalapját és botját és útra készült.

- Úgy kell nekem. Minek bíztam egész életemben asszonyokban és macskákban.

És elment. Ha jól ismerném a természetrajzát, biztosra venném, hogy valami szép asszonyhoz ment látogatóba. Kipróbálni, ha vajjon a cica ott is rossz kabala-e?